

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Univerzita Karlova

Právnická fakulta

Katedra práva životního prostředí

**Téma: Právní úprava ekologického zemědělství v ČR a v
zahraničí (srovnání)**

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Milan Damohorský, Dr.Sc.

Diplomant: Monika Holemá

V Praze dne 31.10. 2006

OBSAH

Úvod do problematiky ekologického zemědělství

1 Společná zemědělská politika

- 1.1 Zemědělské komunitární právo
- 1.2 Společná zemědělská politika a její reformy
- 1.3 Společná zemědělská politika po rozšíření EU v roce 2004
- 1.4 Finanční perspektiva pro období 2007-2013
- 1.5 Kritika ze strany Světové obchodní organizace
- 1.6 Ekologické zemědělství v rámci společné zemědělské politiky

2 Právní úprava ekologického zemědělství v Evropské unii

- 2.1 Ekologické zemědělství v Evropské unii
- 2.2 Platná komunitární právní úprava
- 2.3 Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91
- 2.4 Předmět právní úpravy
- 2.5 Označování a zpracování
 - 2.5.1 Označování nezpracovaných zemědělských surovin
 - 2.5.2 Označování zpracovaných zemědělských surovin
 - 2.5.3 Koexistence ekologického zemědělství a pěstování GMO
 - 2.5.4 Přejídné období
 - 2.5.5 Zpracování
- 2.6 Výroba
 - 2.6.1 Rostlinná výroba
 - 2.6.2 Živočišná výroba
- 2.7 Kontrola
 - 2.7.1 Kontrola v zemědělských podnicích
 - 2.7.2 Kontrola ve zpracovatelských podnicích
 - 2.7.3 Kontrola dovozců
 - 2.7.4 Kontrola operátorů
 - 2.7.5 Kontrola výrobců krmiv
- 2.8 Evropský akční plán pro biopotraviny a ekologické zemědělství
- 2.9 Připravovaný návrh nového nařízení

3 Právní úprava ekologického zemědělství v ČR a v SR

- 3.1 Vývoj a současný stav ekologického zemědělství

- 3.2 Ekologické zemědělství v ČR
 - 3.2.1 Výhody vyplývající pro české ekofarmáře
 - 3.2.2 Akční plán pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010
 - 3.2.3 Průběžná zpráva o plnění Akčního plánu
- 3.3 Ekologické zemědělství v SR
- 3.4 Česká a slovenská platná právní úprava
 - 3.4.1 Práva a povinnosti
 - 3.4.2 Registrace
 - 3.4.3 Přejícné období
 - 3.4.4 Souběžná produkce, chov zvířat, vlastnictví pozemků
 - 3.4.5 Kontrola
 - 3.4.6 Porušení pravidel
 - 3.4.7 Srovnání obou úprav

Závěr

Použitá literatura a ostatní prameny

Přílohy

Úvod do problematiky ekologického zemědělství

Pojem, cíle a principy ekologického zemědělství

Pojem ekologické zemědělství zahrnuje takové hospodaření, které dbá na životní prostředí a které svým šetrným působením zachovává a respektuje přirozené vztahy mezi organismy a člověkem. Podporuje zemědělskou činnost s kladným vztahem ke zvířatům, půdě, rostlinám a přírodě bez používání umělých hnojiv, chemických přípravků, postřiků, hormonů a umělých látek. Jedná se o velmi pokrokový způsob hospodaření, s přesně definovanou formou hospodaření, které zároveň staví na tisíciletých zkušenostech a bere ohled na přirozené koloběhy a závislosti v přírodě. Tak umožňuje produkovat vysoce hodnotné a kvalitní potraviny.

Ekologické zemědělství zároveň představuje systém hospodaření, který dbá na celkovou harmonii agroekosystému a jeho biologickou rozmanitost a upřednostňuje obnovitelné zdroje energie a recyklaci surovin. Ekologické zemědělství tak odpovídá principům trvale udržitelného rozvoje zemědělství, které již neplní pouze produkční funkci, ale především funkci mimoprodukční. Ekologické zemědělství je vnímáno jako alternativa pro řešení problému vyliďňování venkova, odlivu pracovníků ze zemědělské prvovýroby a částečně i pro řešení nerovnoměrností regionálního rozvoje.

Cíle a principy ekologického zemědělství:

- udržet a zlepšit dlouhodobou úrodnost půdy a její ekologickou funkci
- vyvarovat se všech forem znečištění pocházejících ze zemědělského podnikání (využívání všech odpadů pro výrobu organických hnojiv)
- pracovat v uzavřeném pěstovatelském a chovatelském systému, minimalizovat ztráty
- minimalizovat používání neobnovitelných zdrojů energie (odmítnutí syntetických minerálních hnojiv a přípravků na ochranu rostlin)

- využívat především místní a obnovitelné zdroje a ekologicky šetrné technologické postupy, které minimalizují poškozování životního prostředí,
- mít na zřeteli etické a morální ohledy na rozdíl od konvenčního pragmatického přístupu
- neopakovat stejné rostliny v osevním postupu po sobě (monokultury nejsou povolené), žádá se druhová pestrost plodin
- starat se o ekologicky stabilizující prvky v krajině (meze, remízky, stromořadí, mokřady atd.)
- hospodářským zvířatům vytvořit podmínky, které odpovídají jejich fyziologickým a etologickým potřebám a humánním a etickým zásadám (způsob chovu musí zvířatům umožnit přirozené chování včetně pohybu venku, jejich zdravý růst, vývoj a reprodukci)
- umožnit zemědělcům a jejich rodinám ekonomický a sociální rozvoj a uspokojení z práce (ekologický způsob hospodaření vyžaduje hluboký zájem a zodpovědnost)
- udržet osídlení venkova a tradiční ráz kulturní zemědělské krajiny
- produkovat potravin vysoké nutriční kvality a přiměřeného množství s ohledem na sociální a environmentální faktory, nikoliv produkovat co nejvíce co možná nejlevnějších potravin
- postupy v souladu s přírodními systémy a cykly na všech úrovních od půdy, po rostliny až ke zvířatům,
- zabránit vhodnými osevní postupy a technologiemi pěstování erozi půdy
- potlačovat plevele agrotechnickými metodami, mechanickou regulací, cílem je potlačení plevelů pod mez jejich ekonomické škodlivosti, nikoliv však jejich vyhubení
- založit ochranu rostlin proti chorobám a škůdcům na podpoře samoregulující funkce agroekosystému, biologických a biotechnických metodách,

1 Damohorský, M., Smolek, M. (2001): Zemědělské právo, IFEX, Praha,

2 Urban, J., Šarapatka, B., a kol. (2003): Ekologické zemědělství I.díl, MŽP, Praha.

- fungicidy, herbicidy a insekticidy nejsou povoleny,
- přísný zákaz používání syntetických průmyslových hnojiv a pesticidů,
- umožnění přirozeného pohybu zvířat na vzduchu, současně při ochraně před nepřízní počasí, samozřejmě je přístup k napajedlu,
- ekologická farma chová jen tolik hospodářských zvířat, kolik je schopna uživit vlastní produkcí krmiv,
- zakázány jsou genové manipulace, používání hormonů a přenosy embryí,
- nepřípustné je též celoroční ustájení dobytka s přivazováním, klecový způsob chovu s omezeným pohybem zvířat, uplatňování chovu v uzavřených prostorách, bezokenných halách bez výběhu anebo pastvy pro přežvýkavce

Biopotraviny

Poptávka po ekologicky vyráběných potravinách v posledních letech výrazně stoupá. Stále více spotřebitelů klade důraz na co nejvyšší kvalitu potravin, chtějí vědět odkud potraviny pocházejí, jak byly vyprodukovány a jak zpracovány.

Biopotravina je produkt ekologického zemědělství. Znamená to, že je vyrobená z rostlin, živočichů a jejich produktů, pěstovaných, chovaných a zpracovaných podle zákona o ekologickém zemědělství a Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91. Biopotravina musí samozřejmě splňovat kromě uvedeného nařízení i všechny zákonné požadavky na hygienickou a zdravotní nezávadnost potravin. V žádné jiné oblasti potravinářství neexistuje tak důkladně propracovaný a uplatňovaný systém kontroly a označování původu zboží.

Potraviny se dnes snaží uspět na trhu tím, že mají co nejdělsí trvanlivost, výrazně voní, hýří barvami, co nejvýrazněji chutnají. Látky obdařující naši potravu těmito vlastnostmi se nazývají aditiva, neboli přídatné látky. V EU je v současnosti povoleno více než 300 potravinářských aditiv. Patří k nim barviva, konzervanty, antioxidanty, látky zvýrazňující chuť a aroma, emulgátory, stabilizátory, látky regulující kyselost či látky protispěkové a

protihrudkující, chemické sloučeniny usnadňující loupání brambor či způsobující zlatavé zbarvení chipsů. Jiné fungují jako odpěňovače při výrobě marmelád či jako katalyzátory (např. nikl) pro ztužování tuků při výrobě margarínů.

Názory na jejich vliv na zdraví lidí se výrazně liší. Jedna skupina vědců říká, že aditiva jsou zcela neškodná, protože jsou vědecky testována. Názor oponentů je, že laboratorně se zkoumá pouze jedna látka po omezenou dobu a v umělých podmínkách. Nikdo nedokáže laboratorně testovat desítky chemických aditiv najednou, tak, jak je konzumujeme v běžném životě, a navíc nežijeme v laboratorních podmínkách (dýcháme špinavý vzduch, žijeme ve stresu atd.). Problematické a téměř nemožné je laboratorně testovat dlouhodobé důsledky denní konzumace chemických aditiv za 20 či 40 let.

Mezi přídatnými látkami je velký rozdíl. Počítají se totiž mezi ně i látky přirozené, které nemají žádné negativní dopady. Najdeme však mezi nimi i látky pocházející z dehtu a ropných produktů, které lidský organismus jen těžko odbourává.

A je zde otázka ceny. Uvádí se, že jsou biopotraviny dražší řádově o 20 – 40 %, protože vyžadují vyšší náklady během celého produkčního procesu. Biopotraviny ve skutečnosti nestojí víc než konvenční potraviny, neboť konvenční produkce je zaplácena ještě několikrát, skrytě, z našich daní. Tyto náklady, které nejsou započítány přímo do ceny potravin, zahrnují platby za negativní dopady na zdraví obyvatel a na životní prostředí, jakými jsou odstraňování chemikálií z pitné vody a povodí řek vzniklých v důsledku intenzivního používání pesticidů a umělých hnojiv, náklady na zavlažování, vyvíjení nových typů pesticidů, likvidaci nebezpečných odpadů a důsledky znečištění životního prostředí. V neposlední řadě místní výrobky často přicházejí na místní trh, takže odpadají tisíce zbytečně ujetých kilometrů. Peníze z ekologického zemědělství kolují v místní ekonomice.

Ekozemědělci mají většinou nižší výnosy, výrazně větší podíl ruční práce a vyšší náklady spojené s certifikací bio kvality (naopak nepoužívání pesticidů a minerálních hnojiv je podstatná úspora). V ekologickém zemědělství nelze nic nepřirozeně urychlovat, takže

rostliny a zvířata rostou déle, což se opět projeví ve vyšší ceně finálního produktu. Cena biopotraviny, která se nesmí chemicky konzervovat, má kratší záruční dobu a je u ní větší riziko ztrát, proto je samozřejmě vyšší než cena produktů s uměle prodlouženou trvanlivostí. V důsledku těchto souvislostí jsou i primární potravinářské suroviny z ekologického zemědělství (bioprodukty) a následně i biopotraviny dražší.

Obecně lze konstatovat, že cena biopotravin odráží reálnou cenu pravých přírodních potravin a ne cenu jejich chemických napodobenin. Často se mluví o tzv. spravedlivé ceně biopotravin, což znamená, že v této vyšší ceně je zohledněna i ochrana přírodních zdrojů a lidského zdraví.

Ekologické zemědělství využívá lidské práce a vědomostí namísto agrochemických látek. Ekologické farmy v zemích Evropské unie zaměstnávají průměrně o 10–20 % více lidí než konvenční. Přirozené metody odstraňování škůdců a plevelů i lepší péče o zvířata (například podestýlka) samozřejmě vyžadují více práce. Celkové výdaje v ekologickém zemědělství na hektar jsou v průměru nižší, obvykle o 10–25 %. Zároveň ale obvykle dosahují nižších výnosů – většinou okolo 60–70 % oproti průmyslové produkci, ačkoli u statků specializovaných na živočišnou výrobu jsou srovnatelné.

To představuje hlavní limit dalšího růstu ekologické produkce. Cenová nevýhodnost biopotravin je způsobena menším trhem a objemem obchodu (takže se s rozvojem bude snižovat) a udržování této nevýhodnosti je možné jen díky tomu, že dotace a daně neodrážejí přínosy a dopady intenzivního a ekologického zemědělství.

Hlavní výhody plynoucí z ekologického systému hospodaření lze rozdělit do 5 kategorií :

1. Pesticidy
2. Hnojiva
3. Ochrana půdy
4. Biodiverzita a ochrana přírody
5. Pohoda zvířat

Pesticidy a hnojiva

Rozdíl mezi zeleninou a ovocem z ekologické produkce a z běžné produkce se především projevuje ve způsobu pěstování. Při pěstování běžné zeleniny se používá velké množství syntetických hnojiv a pesticidů. Každý rok je na světě vyrobeno na 2,5 milionu tun pesticidů. Od roku 1993 jejich spotřeba jen v ČR vzrostla o 40 %.

V intenzivním zemědělství se používá celá řada pesticidů, z nichž mnohé jsou extrémně toxické i pro člověka a mohou být příčinou vzniku rakoviny a dalších nemocí. Pro každou z těchto chemických látek jsou stanoveny přípustné meze a vyhodnocena rizika pro lidské zdraví. Nicméně průzkumy dokazují mnohem vyšší výskyt reziduí ve vzorcích potravin, než dovolují státní normy.

Ani samotní zemědělní pracovníci nezůstávají ušetřeni negativnímu vlivu konvenčního zemědělství na svoje zdraví. Jsou vystaveni mnohem většímu riziku onemocnění rakovinou, respiračními chorobami a jinými vážnými nemocemi. Vědecké studie dokázaly, že farmáři vystavovaní působení herbicidů jsou šestkrát více ohroženi rakovinou než ti, co v zemědělství nepracují. Odhaduje se, že se na světě ročně asi 1 milion lidí otráví pesticidy. Ekofarmy tak představují bezpečné místo, kde jsou tyto toxické látky zakázány.

Biologicky pěstované plodiny nejsou kontaminovány jedovatými chemikáliemi. Oproti tomu na povrchu průměrného jablka vypěstovaného konvenčním způsobem najdeme 20-30 umělých jedů, a to i po omytí. Pesticidy jsou jedy vyráběné na zničení živých organismů, a jsou tedy škodlivé i pro člověka. Kromě rakoviny mohou způsobovat poškození nervové soustavy, genetické mutace, narušení nervové činnosti, mohou vést ke snižování plodnosti, Parkinsonově chorobě či chronické únavě. Neznámou oblastí je zejména jejich dlouhodobé používání a tzv. koktejlový efekt (tzn. zda a do jaké míry může jejich toxicita vzájemným dlouhodobým působením vzrůstat).

V rámci státního monitoringu reziduí pesticidů v potravinách bylo v roce 2002 zjištěno, že 35,7% vzorků potravin obsahovalo zbytky

pesticidů, ve státech Evropské unie to bylo 49% vzorků. Nejvíce pesticidů bylo nalezeno u hlávkového salátu, rajčat, paprik a citrusového ovoce. V mléce a mléčných výrobcích byly pozitivní nálezy pesticidů v 91,1% případů, zbytky DDT obsahovalo 71,4% vzorků mléka a 95% vzorků másla. DDT je prudce jedovatý pesticid, který se plošně používal a byl zakázán již před více než 30 lety. Mnohé z herbicidů, fungicidů a insekticidů používaných konvenčním zemědělstvím také patří mezi karcinogenní látky.

Eroze

V konvenčním zemědělství se na velkých plochách rok co rok monokulturně pěstují stále stejné plodiny jen s malými obměnami. Zatímco produkce se ztrojnásobila, nedostatečná druhová pestrost pěstovaných rostlin způsobila vyčerpání živin z půdy.

Dříve zemědělci nemohli pěstovat na jednom poli stále dokola obiloviny, ale museli je střídát s jinými plodinami (luštěniny, píce, brambory, zelenina, atd.). To proto, aby i bez umělých hnojiv udrželi půdu úrodnou a aby ji tolik nevyčerpávali, neboť každá plodina si z půdy bere něco jiného a také půdu o něco obohacuje. Při vhodném střídání rostlin pěstovaných na poli se v půdě stačí postupně uvolnit dostatek živin.

Na obnovení půdní úrodnosti se používají umělá hnojiva ve stále větších dávkách. Monokulturně pěstované plodiny jsou náchylné na kalamitní výskyt chorob a škůdců, což nutí zemědělce aplikovat velká množství pesticidů na ochranu své úrody, na která se však postupem času choroby a škůdci stávají rezistentními.

Každoročně jsou na celém světě odplavovány obrovské plochy zemědělské půdy v důsledku eroze, která je způsobována intenzivním způsobem obhospodařování. Tyto ztráty nelze nijak nahradit. Úrodná půda vzniká spousty let.

Odhaduje se také, že pesticidy je kontaminována jak povrchová tak podzemní voda. Většina zdrojů pitné vody ve venkovských oblastech je znečištěna dusíkatými hnojivy a těžkými kovy, které mají původ

v intenzivním zemědělství. Ekologické zemědělství používá tradiční metody pěstování, jako je ruční pletí, zelené hnojení místo umělých hnojiv, přirozenou obnovu půdní úrodnosti.

Biodiverzita

Rozoráním mezí, odlesněním krajiny, vysoušením bažin a regulací toků ztratily volně žijící druhy rostlin a živočichů svá přirozená stanoviště. Pesticidy používané v konvenčním zemědělství zabíjejí půdní organismy, hmyz i mnoho dalších druhů živočichů. Zabíjejí také ty rostliny, které jsou považované za plevel. To všechno znamená úbytek potravních zdrojů pro zvířata, ptáky a užitečný hmyz, a také ničení jejich přirozených stanovišť. V některých oblastech zmizelo přes 70 % ptáků, mnohé druhy motýlů, obojživelníků, plazů a malých savců hrozí vyhubení.

Ekologické zemědělství je mnohem přátelštější k životnímu prostředí a přírodě. Na místech, kde se hospodaří tímto způsobem, se rozšiřuje druhová pestrost ptáků, motýlů a rostlin. Ekologické zemědělství poskytuje široký prostor pro úkryty: více živých plotů, širší okraje polí, pastviny bohaté na byliny a jeteloviny a smíšené kultury plodin. Ochrana životního prostředí je přirozenou součástí ekologického zemědělství. Je zakázáno používat chemické látky, ať již umělá hnojiva nebo jedovaté postřiky, které zabíjejí živé organismy. Střídání plodin a pěstování starých zapomenutých odrůd, které jsou přizpůsobené místním podmínkám, stejně jako ochrana mezí a remízků napomáhá vrátit do krajiny téměř již vymizelé druhy rostlin a živočichů.

Péče o půdu se projevuje v kvalitě rostlin, z nichž se vyrábí kvalitní potraviny, bez umělých aditiv a zlepšovadel, která nejsou při biovýrobě povolena. Zvířata chovaná v podmínkách pro ně přirozených, bez stresu, s kvalitním krmením bez umělých náhražek, dávají pochopitelně maso, mléko a vejce nesrovnatelně lepší než z konvenčních velkovýrobních chovů.

Bio ovoce i zelenina rostou pomaleji, jelikož jejich růst není podpořen umělými hnojivy a mají nižší obsah vody než konvenční. Odborné studie prokázaly, že biozelenina a bioovoce obsahují až o 50 % více

vitamínů, minerálních látek, enzymů a dalších živin oproti konvenční produkci. Bio plodiny měly vyšší průměrný obsah všech 21 analyzovaných živin. Výsledky byly statisticky průkazné pro vitamín C (o 27% více), hořčík (29%), železo (21%) a fosfor (14%). Díky těmto důvodům mají biopotraviny přirozenou intenzivní chuť a vůni, pro kterou jsou spotřebiteli stále více vyhledávány a otázka právní úpravy a ochrany všech zainteresovaných subjektů je tak na místě.

Pohoda zvířat

Zvířata chovaná na ekofarmě mají přístup na pastvu nebo do výběhu, kde se mohou chovat podle své přirozenosti. V ekologickém zemědělství není povoleno používání geneticky upravených organismů, v chovech je přísně omezeno používání léků, hlavně antibiotik, v krmivu nenajdete masokostní moučky ani růstové hormony (od toho už naštěstí museli upustit i konvenční chovy).

Na druhé straně hospodářská zvířata chovaná intenzivním způsobem mohou být krmena antibiotiky, hormony, léky proti parazitům a jinými léčivy bez ohledu na to, jestli jsou nemocná nebo ne. Tyto látky pak přecházejí do jejich masa a mléka a následně do organismu těch, kdo tyto potraviny konzumují, a přispívají ke vzniku koronárních chorob, vysokého krevního tlaku atd.

V ekologickém chovu se zvířatům podávají syntetické léky jen v odůvodněných a nutných případech a takové zvíře následně musí dodržet dlouhou inkubační dobu. Namísto antibiotik a konvenčních léků a léčiv se přednostně používají homeopatika a bylinné přípravky.

1 Společná zemědělská politika

1.1 Zemědělské komunitární právo

Zemědělství je ve většině světových zemí považováno za odvětví, které vyžaduje zvláštní režim. Zemědělská výroba, rostlinná i živočišná, je vystavena, na rozdíl od jiných sektorů moderní ekonomiky, velkým výkyvům kvůli nepředvídatelným změnám přírodních (klimatických) podmínek, kvůli nemocem, které postihují jak hospodářská zvířata, tak úrodu. Proto kolísá jak objem výroby, tak ceny na tomto trhu a nakonec i vyhlídka příjmů zemědělských výrobců. Smlouva o ES proto mluví o „zvláštní povaze zemědělské činnosti“.

Zemědělský sektor se dále vyznačuje tím, že vyrábí suroviny, jež jsou základním vstupem pro produkci potravin, čímž se podílí na zajištění výživy a zásobování obyvatel. Význam zemědělství však v současnosti nespočívá pouze v zemědělské prvovýrobě, zpracování zemědělských produktů a výrobě kvalitních a bezpečných potravin. Kromě podpory lesního a vodního hospodářství jsou dalšími z priorit např. také zajištění rozvoje venkova, odpovídající životní úroveň zemědělců, stabilizace agrárních trhů, zachování kulturní krajiny a ochrana a zlepšování životního prostředí.

Všechny tyto cíle v nejrůznějších polohách zastřešuje společná zemědělská politika Evropské unie, do které proudí v průměru 50% finančních prostředků z rozpočtu EU.

Evropská unie, v reakci na obavy lidí týkající se jídla, např. že intenzivnější hospodaření a chov zvířat by mohly být příčinou „nemoci šílených krav“, dioxinu v mléce, umělých hormonů v mase atd., začala také věnovat více pozornosti hygieně, kvalitě potravin a dobrým životním podmínkám zvířat.

3 Fajmon, H. (2006): Čeští zemědělci a společná zemědělská politika EU, CDK, Praha.

Zemědělské právo Evropské unie je velice složitou a obsáhlou oblastí komunitárního práva. Veškeré právní předpisy zemědělského komunitárního práva se opírají o příslušná ustanovení Smlouvy o Evropském společenství, která jsou obsažena v její Třetí části pod názvem „Politiky Společenství“, v Hlavě II. s názvem „Zemědělství“ (v čl. 32 až 38 SES). Tato ustanovení se mj. zabývají cíly společné zemědělské politiky, úpravou a rozdělením kompetencí mezi Společenstvím a členskými státy.

Zemědělství představuje od samého počátku jeden z hlavních pilířů evropské integrace. Při zahájení integračního procesu se Evropa ještě zotavovala z poválečného nedostatku potravin, proto se hlavním cílem společné zemědělské politiky stalo zvýšení zemědělské produkce a stabilizace zemědělských trhů, čímž se měla zaručit dostupnost potravin za přijatelné ceny a zajištění slušné životní úrovně pro zemědělce.

Význam zemědělství v Unii znamená, že do tvorby společné zemědělské politiky jsou zapojeny všechny ústřední orgány Evropské unie, kterými jsou: Rada EU (též Rada ministrů EU- zemědělství a rybolov), Evropská komise (Generální ředitelství pro zemědělství), Evropský parlament (Komise pro zemědělství a rozvoj venkova), Evropský soudní dvůr, Evropský ombudsman, Hospodářský a sociální výbor, Výbor regionů, Evropská investiční banka a Evropský úřad pro bezpečnost potravin. Úkolem této práce není rozbor pravomocí jednotlivých evropských úřadů, proto jsem se uchýlila pouze k jejich stručnému výčtu.

Evropská unie neovlivňuje zdaleka všechny oblasti našeho života, jak by se někdy mohlo zdát. Její instituce mají jen ty pravomoci, které jim byly přiděleny ve smlouvách. Pravomoci Evropské unie dělíme na výlučné, sdílené a doplňující. Ostatní pravomoci pak zůstávají v kompetenci jednotlivých členských států. Oblast zemědělství je zařazena mezi pravomoci sdílené, tedy takové, kde mohou členské

4 Damohorský, M., Smolek, M. (2001): Zemědělské právo, IFEX, Praha,

5 Smlouva o založení Evropských společenství – články 32 až 38.

státy vydávat legislativu jen za předpokladu, že již tak neučinila Evropská unie.

Společně prováděná zemědělská politika je typickým příkladem oblasti regulované především prostřednictvím nařízení. Nařízení jsou nástrojem právní unifikace a Evropská unie je užívá tam, kde je třeba společným rozhodnutím dosáhnout jednoty v obsahu i formě zákona. Pro oblast zemědělství v Evropské unii existuje čtystupňová hierarchie norem zemědělského komunitárního práva:

- Nařízení Rady přijímaná postupem podle čl. 37 odst. 2 SES, tzn. na návrh Komise po konzultaci s Evropským parlamentem, stojí nejvýše v hierarchii norem zemědělského komunitárního práva,
- Nařízení Rady přijímaná na návrh Komise, avšak bez konzultace s Evropským parlamentem,
- Nařízení Komise vydávaná na základě zmocnění Rady poté, co jsou projednána v některém ze správních výborů. Správní výbory se skládají ze zástupců členských států a zasedají za předsednictví zástupce Komise, který ovšem postrádá hlasovací právo. Přitom Komise není vázána na (pozitivní) většinu členů výboru, musí pouze zabránit tomu, aby nedošlo k negativní kvalifikované většině proti jejímu návrhu,
- Právní akty Komise zaujímají nejnižší stupeň v hierarchii. Vzhledem k nebezpečí z prodlení zde odpadá účast správních výborů. Jedná se zejména o ochranná opatření reagující na náhlou změnu vnějších okolností.

Zemědělské komunitární právo disponuje třemi základními prostředky, kterými dosahuje cílů stanovených v čl. 33 SES. Řadíme mezi ně: společné tržní organizace, které jsou zaměřeny vždy na určitou zemědělskou komoditu, sociálně strukturální opatření a v neposlední řadě také harmonizované normy upravující ochranu spotřebitele a kvalitu zemědělských produktů.

6 Damohorský, M., Smolek, M. (2001): Zemědělské právo, IFEX, Praha.

Zemědělská strukturální politika je pojem, který se skloňuje stále častěji. Jedná se o takovou politiku, která hledá možnosti a formy podpory zemědělské výroby a odbytu zemědělských produktů, významně se podílí také na podpoře venkovských oblastí a životního prostředí.

Směrnice č. 99/1260 ÚL L 161/1, o obecných úlohách strukturálních fondů, stanovila 3 hlavní cíle strukturální politiky, kterými jsou podpora rozvoje zaostalých regionů, podpora hospodářské a sociální přeměny oblastí se strukturálními problémy a podpora vzdělávací politiky nezaměstnanosti. V rámci každého z uvedených cílů pak působí některý ze 4 strukturálních fondů, a to buď Evropský fond regionálního rozvoje, Evropský sociální fond, Evropský zemědělský usměrňovací a záruční fond anebo Finanční nástroj pro řízení rybolovu.

Z našeho pohledu je významný Evropský zemědělský usměrňovací a záruční fond (European Agricultural Guidance and Guarantee fund), prostřednictvím něhož je ze zdrojů evropského rozpočtu financována společná zemědělská politika. Jak už jeho název naznačuje, má dvě sekce: usměrňovací (orientační nebo také podpůrnou) sekci a záruční sekci.

Orientační sekce je jedním z prostředků pro financování regionální a strukturální politiky. Poskytuje finanční podporu na restrukturalizaci zemědělských podniků a na rozvoj venkovských oblastí. Záruční sekce tvoří 95% všech výdajů a slouží k financování společné zemědělské politiky. Poskytuje finanční podporu především na přímé platby a pak také na podporu cen, za které zemědělci prodávají své produkty na trhu (ať již prostřednictvím zásahu na vnitřním trhu anebo případně vývozními náhradami) a také na rozvoj venkova.

Od 1. ledna 2007 bude Evropský zemědělský usměrňovací a záruční fond nahrazen dvěma novými fondy, a to: Evropským zemědělským záručním fondem a Evropským zemědělským fondem pro rozvoj venkova.

Evropský zemědělský záruční fond nahradí záruční sekci Evropského zemědělského usměrňovacího a záručního fondu. Bude poskytovat finanční prostředky na vývoz zemědělských produktů do třetích zemí, na intervenční opatření k regulaci trhů se zemědělskými produkty, na přímé platby zemědělcům a na množství dalších úkolů. Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova nahradí orientační sekci Evropského zemědělského orientačního a záručního fondu, stejně jako opatření pro rozvoj venkova v současnosti financovaná záruční sekci. Bude poskytovat jediný finanční příspěvek Evropské unie na programy pro rozvoj venkova.

V této souvislosti je třeba připomenout, že samotná Evropská unie nemá právní subjektivitu a je tedy správnější hovořit o právu Evropských společenství, nikoliv Evropské unie. V běžné praxi je však tento rozdíl stírán, proto toto vžité označování bude využíváno i v této práci.

1.2 Společná zemědělská politika EU a její reformy

Společná zemědělská politika vznikla před 50 lety a svou podstatou stále vězí hluboko v minulosti, i když už Evropu dávno neohrožuje žádný potravinový problém, jako tomu bylo ještě v 50. letech minulého století. Nelze popřít, že společná zemědělská politika se úspěšně vyrovnala se svými původními úkoly definovanými ve Smlouvě o ES.

Z Evropské unie se stal druhý největší vývozce zemědělských produktů na světě, zároveň jí náleží přední místo mezi dovozci zemědělské produkce i potravin. Přesto je společná zemědělská politika trvalým terčem kritiky. Mezi nejčastěji uváděné argumenty patří obrovská finanční nákladnost a administrativní náročnost, vysoké ceny potravin, přebytky zemědělské produkce, poškozování životního prostředí intenzivním hospodářstvím atd.

Rozšířený dojem, že dotace zemědělců dosahují absurdních výšek, je ovšem falešný. Evropská unie sice vynaloží na zemědělství skoro polovinu svých peněz, ale to je způsobeno hlavně tím, že právě

agrární subvence byly z velké části delegovány na úroveň Unie a nahradily v členských zemích domácí dotace. Naopak sociální politika, zdravotnictví, školství nebo armáda spotřebují v zemích Evropské unie daleko větší porci veřejných financí, ale zůstávají v kompetencích jednotlivých členských států.

Od svého začátku prošla společná zemědělská politika mnoha dílčími reformami, avšak pouze o těch, které byly zahájeny v 90. letech a zejména o reformě z roku 2003, můžeme říci, že představují vážný pokus o její zásadní přestavbu.

Na rozpočtu Evropské unie se dlouhodobě kritizuje vysoký podíl výdajů na zemědělskou politiku (přes 40 %) a malý podíl výdajů na vědu a výzkum (mezi 3 až 4 %). Reformní snahy však narážejí na odpor států s relativně silným zemědělstvím, jako je Francie, Španělsko a Polsko.

Náklady na zemědělství přesto během finančního období 2007 až 2013 klesnou na 34,9 %. Toto snížení je způsobené úsporami nákladů v důsledku reformy, rozšířením ostatních odpovědností EU a přesunutím některých výdajů ze zemědělství do oblasti rozvoje venkova, což bude v daném období představovat 9,7 % rozpočtu.

Důvodem pro změny nebyly pouze obavy z nákladů na společnou zemědělskou politiku, o bezpečnost potravin a potřeba spravedlivého mezinárodního obchodu. Zemědělství se zmodernizovalo a ekonomika Evropské unie se začala více orientovat na služby. Proto dnes v zemědělství pracuje pouhých 7 % obyvatelstva, zatímco před půl stoletím celých 20 %.

Přestože v EU žije 11 milionů zemědělců a více než 40 % plochy Unie je obděláváno, nelze již zaručit, že ekonomiky založené na zemědělství budou přežívat. V posledních deseti letech se klade důraz na rozvoj venkova, což zvyšuje investice v oblasti lesního hospodářství, rekreační funkce krajiny, biologické rozmanitosti, diverzifikace hospodářství venkova, ochrany životního prostředí ve venkovských oblastech, zlepšení kvality života a tvorby pracovních míst.

Devadesátá léta byla pro společnou zemědělskou politiku obdobím důležitých změn. Byly zavedeny limity, které pomohly snížit nadprodukcí, a začal být kladen důraz na postupy šetrné k životnímu prostředí. Zemědělcům sice byla vyplácena přímá podpora jejich příjmu, museli se však začít více ohlížet na potřeby trhu a měnící se požadavky společnosti.

Tento posun mezi prioritami v sobě zahrnoval i nový prvek – politiku rozvoje venkova, která podporovala řadu venkovských iniciativ a pomáhala zemědělcům rozšířit spektrum činností, zlepšit odbyt produktů a restrukturalizovat jejich zemědělské podniky. Byl zaveden rozpočtový strop, který měl daňovým poplatníkům zaručit, že se náklady na společnou zemědělskou politiku nevymknou kontrole.

V roce 2003 byla schválena další významná reforma společné zemědělské politiky. Reforma zcela mění způsob, jakým Evropská unie podporuje zemědělský sektor.

Nová společná zemědělská politika směřuje ke spotřebitelům a zároveň poskytuje zemědělcům volný prostor k tomu, aby produkovali, co si žádá trh. Na rozdíl od uplynulých let, kdy platilo, že čím více zemědělec vyprodukoval, tím větší získal subvence, se bude naprostá většina dotací vyplácet nezávisle na objemu výroby, kvalita produkce bude upřednostněna nad její kvantitou.

Podle nových pravidel budou zemědělci nadále dostávat přímé platby, aby měli zajištěné stabilní příjmy, ty však již nebudou závislé na objemu produkce. Poskytování těchto dotací bude vázáno na plnění standardů na ochranu životního prostředí, bezpečnosti potravin a pohody zvířat. V důsledku snížení přímých plateb větším farmám budou mít zemědělci k dispozici více peněz na programy související s životním prostředím, kvalitou produkce a rozvojem venkova.

Je zřejmé, že tato reforma zaměřená na podporu zemědělství šetrného k životnímu prostředí a na produkci kvalitních a bezpečných potravin umožní dynamický rozvoj také ekologickému zemědělství.

1.3 Společná zemědělská politika po rozšíření Evropské unie v roce 2004

V předchozích vlnách rozšíření nebyla ze strany Evropské unie pro kandidátské země stanovena žádná kritéria, která by bylo třeba splnit, aby se země stala plnoprávným členem Evropské unie (kromě obecně platných podmínek stanovených v zakládacích smlouvách).

Ekonomická i politická situace zemí střední a východní Evropy se značně odlišovala od předchozích kandidátů na členství, Evropská rada proto v červnu 1993 v Kodani stanovila, že k přistoupení dojde, jakmile bude daná země schopna převzít závazky vyplývající z členství a zároveň bude schopna splňovat hospodářské a politické podmínky.

Tyto požadavky musí od té doby každá kandidátská země splnit, aby se mohla stát plnoprávným členem Evropské unie. Jsou souhrnně označovány jako tzv. Kodaňská kritéria:

- politická kritéria: kandidátská země musí mít stabilní instituce zajišťující demokracii, právní stát, dodržování lidských práv a práv menšin,
- ekonomická kritéria: země musí mít fungující tržní ekonomiku schopnou se vypořádat s konkurenčními tlaky uvnitř Unie,
- kritéria přijetí *acquis communautaire*: země musí být schopná přijmout závazky vyplývající z členství, včetně cílů politické, hospodářské a měnové unie.

Základní problémy rozšíření Evropské unie v oblasti zemědělství shrnula Evropská unie v Agendě 2000:

„Ve většině kandidátských zemí existují značné rozdíly v cenách hlavních zemědělských komodit (ve smyslu nižších cen než v Evropské unii). Okamžité cenové narovnání (tj. úplné zapojení do Společné zemědělské politiky od prvního dne) by znamenalo značný nárůst cen surovin. Vzhledem ke slabosti zemědělství a potravinářského průmyslu a vzhledem k předpokládaným cenovým rozdílům bude třeba u většiny

kandidátských zemí počítat s určitou přechodnou dobou, která bude v různých zemích mít různou délku. Toto přechodné období by mělo v žádoucím rozsahu zmírnit náraz cenových úprav a mělo by zpracovatelský průmysl kandidátských zemí po určitou dobu chránit před nadměrnou konkurencí. Každopádně by nemělo být třeba v tomto období zajišťovat přímou podporu příjmů, tak jako tomu bylo po reformě Společné zemědělské politiky v roce 1992. Na druhé straně by kandidátským zemím měla být poskytována pomoc na rozvoj zemědělských a potravinářských struktur, aby se tyto země mohly připravit na plnou integraci do společného zemědělského trhu."

Rozšíření Evropské unie o 10 nových členských států (Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Slovinsko, Kypr, Malta), které proběhlo 1. května 2004, představovalo pro Evropskou unii 75 milionů dalších spotřebitelů a 4 miliony dalších zemědělců. Rozšíření znamená mnohem větší trh, větší hospodářskou soutěž a také výzvu spojenou s plněním vysokých norem pro kvalitu a bezpečnost produktů a ochranu životního prostředí.

Zemědělci a zpracovatelé potravin v nových členských státech se ocitli v nelehké situaci, protože se museli stát plně konkurenceschopní vůči ostatním zemím Evropské unie. Ještě před uskutečněním rozšířením proto pro ně Evropská unie uvolnila zvláštní finanční prostředky určené na modernizaci, navíc mohou během prvních tří let po přistoupení čerpat z dalších prostředků v celkové výši 5,8 miliard EUR na podporu opatření přizpůsobených právě potřebám zemědělství v nových státech.

Patří mezi ně pomoc při předčasném odchodu do důchodu, podpora znevýhodněných oblastí, ochrana životního prostředí, zalesňování, pomoc částečně samostatným hospodářstvím, podpora seskupení producentů a dodržování norem Evropské unie v oblasti potravin, hygieny a dobrých životních podmínek zvířat. Některé předpisy se zavádějí postupně, protože úpravy ve společné zemědělské politice vyžadují čas.

Noví členové však po svém vstupu do Unie získali v rámci společné zemědělské politiky Evropské unie druhořadé postavení. Požadavky starých zemí Evropské unie (zejména „zemědělských“ států v čele s Francií), aby byla zachována jejich stávající privilegia v tomto sektoru, vedly k tomu, že desítka nových členských států podle dohod z Kodaně v roce 2002, které posloužily jako základ přístupových smluv, obdržela v prvním roce členství jen 25 % přímých plateb poskytovaných starým státům Evropské unie. Tato zjevný nepoměr bude trvat až do roku 2013, kdy se platby ve všech pětadvaceti státech vyrovnají.

Další rozfázování přímých plateb dle kodaňských závazků vypadá následovně:

- za rok 2005 mají noví členové obdržet 30 % přímých plateb a
- za rok 2006 35 %.

Tento nesouměr mohou nové členské státy dorovnávat v letech 2004-2006 z vlastních zdrojů (respektive buďto ze státního rozpočtu, nebo z prostředků, které získají od Evropské unie na rozvoj venkova) o dalších 30 procentních bodů (v roce 2004 na 55 %, v roce 2005 na 60 %, v roce 2006 na 65 %). U obilí a bramborového škrobu může dorovnávat na 50-100% úroveň Evropské unie.

Další rozšíření Evropské unie o Bulharsko a Rumunsko, plánované na 1. leden 2007, se znovu realizuje za podmínek, které jsou pro tyto země diskriminující. Bulharští a rumunští zemědělci budou rovněž začínat na 25 % v roce 2007 a rovnoprávných podmínek dosáhnou až o deset let později, v roce 2017.

Zejména v západních zemích se však objevují názory, že by se noví členové měli přijímat až po provedení potřebných reforem, ať už jde o reformy evropských institucí, společné zemědělské politiky a dalších nutných změn. Přesto status kandidátské země byl již přiznán Turecku, Chorvatsku a Makedonii.

Po celé přechodné období budou zemědělci ve všech dvanácti nových členských státech vystaveni konkurenci vyspělejšího západoevropského agrárního sektoru, a to již vůbec nemluvím o tom, kolik leckdy nesmyslných regulací zemědělského podnikání nové členské státy musely převzít, za všechny jmenujme kupř. přeřpanou velikost klecí pro chov drůbeže. A to v situaci, kdy staré členské státy mají z mnoha těchto pravidel dojednány dlouhodobé výjimky.

1.4 Společná zemědělská politika pro období 2007-2013

Finanční programy a rozpočet Evropské unie se v současnosti řídí pěti až sedmiletými cykly. Rozpočet Evropské unie tzv. finanční perspektiva představuje víceletý finanční rámec Evropské unie, který je přijímán ve formě meziinstitucionální dohody, tj. dohody mezi Evropskou komisí, Evropským parlamentem a Radou Evropské unie. Předmětem dohody jsou hlavní rozpočtové priority Evropské unie a nastavení výdajových stropů pro každou z těchto priorit. Na probíhající fiskální období 2000–2006 jsou již zemědělské výdaje pevně stanoveny Agendou 2000.

Finanční výhledy vždy odrážely nějaký politický projekt. V Agendě 2000, která se vztahovala na období 2000-2006, se projekt věnoval zejména přípravě Evropy na rozšíření. Nyní, když už se rozšíření stalo realitou, i když stále ještě zbývá hodně práce a politické vůle, aby nové členské státy byly plně integrovány, potřebuje Evropa novou dynamiku a musí splnit nová očekávání. Politiky Evropské unie se tradičně soustřeďovaly na oblast zemědělství, soudržnosti, vytvoření vnitřního trhu a na dosažení makroekonomické stability. V těchto oblastech byly velice úspěšné. Unie však musí nyní svou činnost v těchto oblastech ještě více racionalizovat a rozšířit ji i na nové členské státy.

V případě deseti nových členských států, které vstoupily do Evropské unie v květnu 2004, vypadá rozfázování přímých plateb v letech 2007–2013 dle původních kodaňských závazků takto:

- < rok 2007 – 40 %;
- < rok 2008 – 50 %;

- < rok 2009 – 60 %;
- < rok 2010 – 70 %;
- < rok 2011 – 80 %;
- < rok 2012 – 90 %;
- < rok 2013 – 100 % přímých plateb poskytovaných z evropského rozpočtu.

Dorovnávat z vlastních zdrojů může EU-10 v tomto období o 20 procentních bodů nad sumu stanovenou pro daný rok (nesmí však překročit 100 % přímých plateb pro daný rok).

V budoucnu dozná celá společná zemědělská politika Evropské unie výrazných změn vyjmenovaných v předchozí podkapitole, které lze stručně shrnout do tří skupin:

- snižování přímých plateb
- uvolňování regulace trhu
- větší podpora rozvoje venkova, a to i v rámci nezemědělského podnikání.

Snižování přímých plateb, uvedených ve finanční perspektivě 2007-2013, se do roku 2013 českých zemědělců nedotkne. Protože zatím stále dostávají nižší přímé platby než farmáři v zemích původní evropské patnáctky, nebudou jim snižovány. Naopak do roku 2013 se postupně budou s úrovní přímých plateb ve starých členských zemích srovnávat, budou tedy stoupat.

1.5 Kritika ze strany třetích zemí

K ochraně zemědělství nepřispívají pouze právní předpisy, ale také mnohé mezinárodní smlouvy. Mezinárodní smlouvy samy o sobě jsou zpravidla pouze pramenem mezinárodního práva a vznikají z nich pouze mezinárodní závazky a mezinárodně právní odpovědnost. Zavazují pouze státy jako subjekty těchto smluv v jejich vzájemných vztazích. Z hlediska obecné vnitrostátní právní závaznosti je nutná patřičná recepce závazků, jež z mezinárodních smluv vyplývají, do vnitrostátních právních řádů.

K mezinárodním úmluvám přistupuje Evropská unie, resp. některé její společenství, jako kolektivní člen. To však nevylučuje, aby se jednotlivé členské státy připojily ke stejné úmluvě a přijaly závazky, které z ní plynou, také samostatně.

Přistoupení k mezinárodním úmluvám je v Evropské unii vyhlášováno zpravidla pomocí rozhodnutí, které je určeno všem členským státům. Od data, které je v rozhodnutí uvedeno, se mezinárodní závazky, jež na sebe některé ze společenství Evropské unie převzalo, stávají závazné i pro oslovené členské státy. Součástí rozhodnutí je vždy i text úmluvy, které se rozhodnutí týká.

Reálné fungování společné zemědělské politiky vytváří nadprodukcí téměř ve všech zemědělských plodinách a udržuje ceny až na trojnásobně vyšší úrovni než jsou světové ceny totožných zemědělských komodit produkovaných mimo Evropskou unii. Funkčnost celého systému je zajišťována pouze tím, že Unie udržuje poměrně vysoké celní sazby a velmi omezené množství kvóty na import zemědělské produkce do Evropské unie. Navíc dotuje nejen zemědělskou produkci, ale také její další export na cizí trhy.

Není proto divu, že mnoho států světa proti této evropské politice ostře protestuje a v rámci Světové obchodní organizace požaduje její reformu.

Osmé kolo mnohostranných obchodních jednání známé jako Uruguayské kolo vedené v rámci Všeobecné dohody o clech a obchodu bylo zahájeno v Uruguayi v roce 1986. Uzavřeno pak bylo o osm let později, v roce 1994 v Marakéši, podpisem Závěrečného aktu Uruguayského kola. Ten přijal množství samostatných dohod a rozhodnutí, včetně Dohody o zemědělství, stejně jako ustanovení, kterými byla založena Světová obchodní organizace (WTO).

8 Fajmon, H. (2006): Čeští zemědělci a společná zemědělská politika EU, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Praha,

9 Tichý, L., Arnold, R., a kol. (1999): Evropské právo, Beck, Praha.

Dohoda o zemědělství přesunula obchod se zemědělskými produkty a poprvé také domácí zemědělskou politiku více pod mezinárodní pravidla a závazky. Konkrétně pak snížila cla, vývozní subvence a vnitrostátní podpory narušující obchod s ohledem na neobchodní zájmy a situaci v rozvojových zemích.

Ke skutečně hluboké reformě financování společné zemědělské politiky může Evropskou unii donutit kritika okolního světa za to, že protekcionistická podstata společné zemědělské politiky je v rozporu s principy všeobecné liberalizace obchodu.

Tato kritika vyústila až v závěrečné prohlášení summitu Světové obchodní organizace v Hong Kongu, který se uskutečnil ve dnech 13.–18. prosince 2005. Závěry summitu v Hong Kongu požadují postupné úplné odbourání vývozních subvencí ze strany Evropské unie do roku 2013 a zrušení vysokých dovozních cel na většinu zemědělských komodit pro nejméně rozvinuté státy světa (LDCs = least developed countries).

Alespoň částečně by tak byly zbořeny některé základní principy komunitární preference ve společné zemědělské politice, což je v dějinách této politiky ES/EU bezprecedentní krok. Za zaznamenání ovšem stojí, že si jej vynutili vnější aktéři (WTO, tlak USA a rozvojových států z Afriky, Asie a Latinské Ameriky), sama Evropská unie by zřejmě zevnitř tuto reformu neprovedla.

1.6 Ekologické zemědělství v rámci společné zemědělské politiky

Ekologické zemědělství je podporováno v rámci společné zemědělské politiky a agroenvironmentálních opatření. Naprostá většina ostatních opatření však není zvláště zaměřená na podporu ekologického zemědělství, jsou využívána stejnou měrou i v konvenčním zemědělství. Výslovně na ekologické zemědělství je zaměřeno opatření na podporu produkce potravin vysoké kvality.

V zemědělství a ve zpracování potravin Evropská unie finančně podporuje inovační opatření a dobrovolné označování jakosti a napomáhá tak výrobě kvalitních a mezinárodně konkurenceschopných potravin. Patří sem označení pro potraviny, které celé pocházejí z jedné oblasti Evropské unie a byly vyrobeny uznávanou metodou, dále známé potraviny jasně geograficky spojené s určitou částí Unie, potraviny vyrobené z tradičních přísad nebo podle tradičních metod a rovněž ekologické potraviny.

Evropská unie má předpisy nejen o ekologických potravinách, ale také o podmínkách ekologického zemědělství. S ohledem na zvýšený zájem spotřebitelů Evropská unie tento druh produkce dále podporuje Evropským akčním plánem pro potraviny pocházející z ekologického zemědělství a pro ekologické zemědělství. Evropská komise také se členskými státy diskutuje o jednotném evropském označení „ekologický produkt EU“, díky němuž budou spotřebitelé a zemědělci jasně vědět, co se pod pojmem „ekologické potraviny“ skrývá.

2 Právní úprava ekologického zemědělství v EU

2.1 Ekologické zemědělství v Evropské unii

System ekologického zemědělství se vyvíjel od první poloviny 20. století, převážně v Německu, Velké Británii a Švýcarsku. Ale teprve v 80. letech minulého století, když se výrobní metody dostatečně rozvinuly a zájem spotřebitelů významně narůstal, lze hovořit o opravdovém počátku ekologického zemědělství v Evropské unii. Tehdejší členské státy v reakci na nastupující nový trend přijali vlastní právní úpravy.

Až v roce 1991 byla problematika ekologického zemědělství na komunitární úrovni upravena Nařízením Rady (EHS) č. 2092/91. Rada tak vytvořila právní rámec, který pro celou Evropskou unii určoval jednotné požadavky kladené na zemědělské výrobky a potraviny pocházejících z bioprodukce.

Devadesátá léta minulého století pak byla svědkem rapidního růstu v tomto sektoru, podle zprávy OECD je ekologické zemědělství nejdynamičtější oblastí zemědělské výroby. Poptávku spotřebitelů po biopotravinách výrazně podpořily skandály průmyslového zemědělství v posledním desetiletí, např. BSE u hovězího dobytka, nález dioxinů u kuřat v Belgii, zakázaných hormonů na farmách v Rakousku atd.

Zatímco zemědělský sektor jako celek se musí vyrovnávat se silnou nadprodukcí, ekologická výroba nestačí pokrývat spotřebu. Poptávka pro bioproduktech několikanásobně převyšuje nabídku. Země jako Velká Británie, Švédsko, Švýcarsko, Francie a Německo jsou závislé na dovozech. Pro zemědělce a obchodníky s potravinami tak představuje novou exportní příležitost, na začátku 21. století dosáhl celosvětového objemu 26 miliard dolarů a každoročně vzrůstá o 15-30%.

10 Kol. autorů (2004): Evropský akční plán pro biopotraviny a ekologické zemědělství (European Action Plan for Organic Food and Farming), Evropská komise, Brusel.

V roce 1985 činila certifikovaná ekologická produkce v Evropské unii (včetně ploch, které na ni přecházely) 100 000 ha, na nichž hospodařilo 6300 subjektů. Tedy méně než 0,1 procenta z celkové zemědělské půdy. Na konci roku 2002 zaujímalo ekologické zemědělství v Evropské unii již plochu 4,4 milionu ha a zabývalo se jím 150 000 farmářů. To představovalo 3,3 procenta zemědělské půdy a 2,3 procenta farem.

Mezi členskými státy Evropské unie je však situace v ekologickém zemědělství velmi odlišná. V Rakousku, Dánsku, Finsku, Itálii a Švédsku je sektor ekologického zemědělství relativně nejsilnější, provozuje se na 6 - 8 % veškeré zemědělské půdy těchto zemí.

Mezi těmito zeměmi vyniká především Rakousko, kde ekologické metody hospodaření praktikuje více než 18 tisíc farem, tzn. téměř 10 % všech zemědělských podniků, hospodařících na 14,5% celkové zemědělské půdy. Rozšířené jsou bohaté nabídky biopotravin v řetězcích supermarketů, velmi časté jsou i alternativní formy prodeje (přímý prodej „ze dvora“) a spjatost s agroturistikou.

Je třeba také zmínit Itálii, která má ze všech evropských zemí největší rozsah ekologického zemědělství a ve světovém měřítku je na třetím místě za Austrálií a Argentinou. V roce 2002 bylo v Itálii ekologicky obděláváno 1,2 mil. ha zemědělské půdy, což představuje 8,9 % z celkové rozlohy zemědělské půdy v zemi.

Na druhé straně Řecko a Portugalsko jsou teprve na začátku procesu prosazování ekologického zemědělství a podíl ekologicky obdělávané půdy je zde vcelku zanedbatelný.

V nových členských státech Evropské unie pokročil rozvoj ekologického zemědělství nejdále v České republice, kde podíl ekologicky obdělávané půdy tvoří 5 % (vyšší než je průměr EU). Na

Slovensku stagnuje podíl od roku 1998 zhruba na 2 %, ačkoli podle oficiálních cílů v současnosti měl dosáhnout 4 %. Polsko, Litva a Lotyšsko jsou mezi novými státy unie ze střední a východní Evropy nejvíce pozadu – dosud mají nižší než jednoprocenní podíl

ekologického hospodaření. Na Maltě naproti tomu ekologické zemědělství vůbec neprovozují.

V březnu 2000 představila Evropská komise logo nesoucí název Organic farming – EC Control System. Toto logo mohou používat zemědělci, kteří splňují požadavky ekologické produkce. Pokud si zákazníci výrobky označené tímto logem koupí, mají jistotu, že produkt odpovídá požadavkům evropské legislativy, tedy že nejméně 95 procent surovin, z nichž pocházejí, bylo vyrobeno v režimu ekologického zemědělství a dostává se od producenta nebo zpracovatele na trh v uzavřeném a označeném obalu, který nese jméno výrobce nebo zpracovatele nebo prodejce a jméno nebo kód inspekčního orgánu.

Veškeré průzkumy a studie narážejí na problém všeobecné neznalosti chráněné značky a mylného chápání významu slova biopotravina. Spotřebitelé chtějí biopotraviny, ale představují si pod nimi čerstvou nepráškovanou zeleninu, chemicky nestříkané ovoce a tradičně zhotovené mléčné výrobky. Největší motivací ke koupi biopotravin, jak vyplynulo z průzkumu v evropské populaci, je především zdraví a chuť, zatímco životní prostředí a pohoda zvířat byli jmenováni až coby další uváděné motivy.

2.2 Platná právní úprava v Evropské unii

Ve všech 25 členských státech Evropské unie, přímo platí následující právní předpisy Evropské unie dotýkající se problematiky ekologického zemědělství:

- především je to Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 z 24. června 1991 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícímu označování zemědělských produktů a potravin, dále pak
- Nařízení Rady 1804/99 doplňující Nařízení (EHS) č. 2092/91
- Nařízení 94/92/EHS stanovující podrobná pravidla podle nařízení 2092/91/EHS pro dovoz z třetích zemí,

- Nařízení 207/93/EHS definující obsah přílohy VI k nařízení 2092/91 o ekologické produkci zemědělských produktů a údajích udávajících toto na zemědělských produktech a potravinách a stanovující podrobná pravidla pro zavádění ustanovení čl. 5 odst. 4 tohoto nařízení,
- Nařízení 529/95/ES vyžadující v případě dovozu z určitých třetích zemí datum aplikace článku 11 nařízení 2092/91,
- Rozhodnutí [2000/728/ES] určující používání a roční poplatky za ekoznačku Společenství,
- Nařízení 1788/2001/ES stanovující podrobná pravidla pro zavádění opatření týkajících se certifikace a inspekce pro dovoz z třetích zemí podle čl. 11 nařízení 2092/91/EHS,
- Nařízení 223/2003/ES o požadavcích na označování u ekologických metod produkce krmiv, krmných směsí a krmných surovin a o změně nařízení 2092/91/EHS,
- Rozhodnutí 2006/402/ES, kterým se zřizuje pracovní plán pro ekoznačku Společenství.

Je nutné podotknout, že právní úprava ekologického zemědělství v Evropské unii není záležitostí jen několika norem, ale určité zlomky úpravy obsahují i jiné komunitární předpisy zabývající se evropských zemědělských právech, včetně norem na ochranu spotřebitele před závadnými potravinami a výrobu potravin.

2.3 Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91

Problematikou ekologického zemědělství se v Evropské unii zabývá především Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 z 24. června 1991 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícímu označování zemědělských produktů a potravin (Council Regulation (EEC) No 2092/91 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs), jenž přímo platí i v České republice a v Slovenské republice od jejich vstupu do Evropské unie, které se uskutečnilo 1.5. 2004.

Nařízení je právní normativní akt, je to pravidlo obecně závazné. Nařízení se v okamžiku nabytí platnosti stávají bezprostředně součástí právního řádu členských států, aniž by vyžadovaly implementaci nebo

jiné převzetí do právního řádu státu (bezprostřední účinek). Zavazuje tedy přímo nejen členské státy, ale i jednotlivé subjekty vnitrostátního práva (fyzické a právnické osoby).

2.4 Předmět úpravy

Nařízení Rady č. 2092/91/EEC nejprve ve svém čl. 1 vymezuje rozsah svojí věcné působnosti. Nařízení se vztahuje na:

- nezpracované zemědělské rostlinné a živočišné produkty,
- zpracované produkty, jsou-li určeny ke konzumaci a jsou-li složené zejména ze složek rostlinného původu anebo složek živočišného původu,
- dále krmiva, krmné směsy a osiva,
- rozmnožovací materiál, chovná a plemenná zvířata

Pro určení rozsahu platnosti jsou dále rozhodující definice pojmů uvedené v čl.4 Nařízení Rady EU č. 2092/91 EEC. Pojem „zpracování“ je definován následovně: *„pracovní operace k udržení trvanlivosti anebo zpracování zemědělských produktů, jakož i balení, případně provedení změn formy poukazu na ekologické zemědělství u čerstvých, trvanlivých anebo zpracovaných výrobků“*. Z čehož lze odvodit, že se uvedené nařízení kromě vlastního zpracování, vztahuje i na všechny předcházející a následné kroky při ošetření a zpracování potravin, včetně jejich balení.

Nařízení se tedy nevztahuje, jak lze dovodit, na takové produkty, které sice vznikly v ekologickém zemědělství, ale z povahy věci nejsou určeny ke konzumaci. Takovými výrobky jsou např. kosmetické výrobky (šampony, pleťové krémy, zubní pasty). To odpovídá i úmyslu zákonodárce, neboť znění Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 vzniklo nejprve ve francouzské verzi, v níž byl pro „konzumaci“ použit termín „alimentation“. Slovo konzumace, „alimentation“ předpokládá nejen konzumaci jako příjem potravy, ale také

11 Tichý, L., Arnold, R., a kol. (1999): Evropské právo, Beck, Praha,

12 Urban, J., Šarapatka, B., a kol. (2003): Ekologické zemědělství I.díl, MŽP, Praha.

zásobování těla potřebnými živinami. Proto se nařízení nevztahuje ani na tabák a tabákové výrobky a ani na léčiva.

Nařízení se na produkt nemusí vztahovat ve všech fázích výroby, to znamená, že na zemědělský produkt, který ještě není zpracován (kupř. surová vlna) a je nabízen na trhu s označením poukazujícím na organické výrobní metody, se vztahuje nařízení. Pokud je však vlna zpracována na svetr či koberec, nařízení se už na něj nevztahuje.

Nařízení se nedá aplikovat ani na ekologický chov ryb, tato oblast však nezůstává bez úpravy, v českém právním řádu je upravena zákonem o ekologickém zemědělství.

Výrazy „biologický“, „ekologický“, příp. předponami „eko“ a „bio“ se smí označovat pouze takové produkty, které byly vyrobeny v souladu s tímto nařízením, ledaže se netýkají zemědělské produkce nebo zcela zjevně nemají žádný vztah k takovému způsobu výroby. Tyto termíny se používají jako synonyma.

V čl. 2 Nařízení Rady EU č. 2092/91 EEC jsou uvedeny jejich jednotlivé jazykové mutace (např. v angličtině „organic“, v němčině „ökologisch“, ve francouzštině „biologique“ atd). Použití pojmů nebo odpovídajícími grafickými doplňkovými prvky nebo použitím známých ekologických značek. Grafické znaky ekologického zemědělství jsou znázorněny v příloze této práce.

2.5 Označování

Označování a propagace výrobku, který nese nebo má nést označení poukazující na organické výrobní metody podle Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 je závislé na splnění několika podmínek.

Především se označování zpracovaných rostlinných a živočišných výrobků musí vztahovat na zemědělskou výrobu. Tento požadavek je zpravidla splněn tehdy, jestliže označením zákazníci získají dojem, že výrobek pochází z ekologického zemědělství. V případě pochybností je třeba doplnit označení vysvětlujícími odkazy jako např. „produkt

ekologického zemědělství“. K uvedeným údajům je třeba podle čl. 5a, odst. 3, písm. g) připojit odkaz na příslušné ingredience zemědělského původu, pokud takový odkaz není jednoznačně uveden v seznamu ingrediencí.

V praxi se toto ustanovení obvykle realizuje tak, že se suroviny z ekologického zemědělství v seznamu použitých surovin označují hvězdičkou s poznámkou, která toto označení blíže vysvětluje, např. (* z ekologického zemědělství). Pokud seznam použitých surovin neobsahuje jednoznačné údaje, je nutno upozornit na použité suroviny z ekologického zemědělství na jiném místě, např. „ekologický čerstvý sýr s mlékem z vybraných statků s ekologickým způsobem hospodaření“.

Od února 2000 má Evropská unie svoji ekologickou značku, která je v barevném provedení a představuje symbolizovaný obilný klas obklopený kruhem dvanácti hvězd a zeleným zoubkovaným prstencem s nápisem „ekologické zemědělství“. Tato značka ovšem není povinnou etiketou pro bioprodukty v Evropské unii a v současné době se ještě málo používá. Důvodem této skutečnosti může být velmi úzce chápaná možnost propůjčení značky. Tuto značku například prakticky nelze použít na zpracované produkty vyrobené ze surovin pocházejících z Evropské unie, ale obsahující mimoevropské suroviny jako např. koření.

Přitažlivost ekologické značky EU trpí i tím, že je velmi podobná až zaměnitelná se značkami EU pro „chráněné označení původu“ a „chráněný geografický původ“.

Pro další výklad je zásadní rozlišovat mezi nezpracovanými zemědělskými surovinami a zpracovanými zemědělskými surovinami.

2.5.1 Označování nezpracovaných zemědělských surovin

Rostlinné a živočišné produkty, které jsou vyrobené po uplynutí přechodného období předepsaného Nařízením Rady (EHS) č. 2092/91, musí být identifikovatelné jako bioprodukty. Na etiketách baleného zboží pak musí být uvedeno kromě názvu a adresy zemědělského

provozu uvedeno i upozornění na ekologickou výrobu a kódové číslo kontrolního pracoviště.

2.5.2 Označování zpracovaných ekologických potravin

Při označování zpracovaných potravin záleží na výši procentuálního podílu zemědělských surovin z ekologické produkce použitých na jejich výrobu. K tomu ještě přistupuje splnění podmínek daných pro jejich zpracování Nařízením Rady (EHS) č. 2092/91.

Produkt smí být charakterizován a propagován jako biopotravina, je-li hmotnostní podíl zemědělských surovin získaných z ekologického zemědělství vyšší než 95 %. Ostatními použitými ingrediencemi zemědělského původu mohou být pouze ty, které jsou vyjmenovány v příloze IV, části C a ingrediencemi nezemědělského původu pak jen ty, které zmiňuje příloha IV, část A. Posledně jmenované přísady jsou rozděleny do 5 skupin, a to: na potravinářské přísady, chuťové přísady, pitnou vodu a sůl, dále mikrobiální přípravky, minerály a vitamíny.

Dále nařízení ukládá, aby výrobek ani jeho jednotlivé složky zemědělského původu nebyly podrobeny operacím za použití látek vyjmenovaných v příloze IV, části B (např. jakékoli přípravky z mikroorganismů a enzymů a geneticky modifikované organismy) a ionizujícímu záření. Geneticky modifikovaným organismům, vzhledem k jejich významu a kontroverzím, které vyvolávají, jsem v této práci věnovala samostatnou podkapitolu.

Finální výrobek musí být zpracován provozovatelem, který se podrobuje kontrolním opatřením podle čl. 8 a 9 nařízení. Zpracovatel musí v rámci kontrolního procesu poskytnout vhodný důkaz bezpečnosti použitých surovin a pomocných látek prostřednictvím právně závazných prohlášení od dodavatelů. V praxi se tento důkaz vyžaduje především u doplňkových a pomocných látek, které jsou uvedeny v příloze VI, části A a B, neboť tyto látky nepocházejí z výrobního systému ekologického zemědělství. Kromě údajů předepsaných zákonem o potravinách je nutné na etiketě uvést kódové číslo kontrolního pracoviště podniku, který vykonal poslední operaci

při úpravě daného produktu. Zpravidla se jedná o balení popř. značení výrobku.

Zpracovaný ekologický výrobek nesmí obsahovat společně s ekologicky vyrobenou surovinou zemědělského původu stejnou surovinu, která je vyrobena konvenčním způsobem, čímž se má zabránit tomu, aby zpracovatel současným použitím ekologicky vyprodukované suroviny a stejné konvenční suroviny, která je povolena podle přílohy VI, části C ve stejném výrobku, nezískal nedovolenou výhodu v hospodářské soutěži.

Pochází-li z ekologického zemědělství alespoň 70 % ingrediencí zemědělského původu, může se z nich vyrobená potravinová propagovat jako ekologický výrobek jen s určitými omezeními. Takovýto výrobek se nepovažuje za biopotravinu, ale jeho výroba podléhá stejným kontrolním mechanismům podle Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91.

Na etiketě takového výrobku pak nesmí být použit odkaz na ekologické pěstování. Procentuální podíl ekologických surovin se udává v seznamu ingrediencí vedle obchodního názvu, v seznamu surovin musí být uvedeno která zemědělská surovina pochází z ekologického zemědělství a která nikoliv. Jakékoli zvýrazňování těchto informací však není přípustné. Nařízení mimoto předepisuje zvláštní formulaci „X procent surovin zemědělského původu bylo získáno podle zásad ekologického zemědělství“, která musí být provedena v barvě, velikosti a typu písma, které nejsou výraznější než samotný název výrobku. V praxi se zpracované výrobky velmi zřídka označují 70 % etiketou, protože na trhu mohou s těžší úspěšností vedle produktů s více 95 %.

Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 obsahuje rovněž i úpravu výroby a označování krmiv pro ekologické zemědělství. Za ekologicky vyrobené krmivo lze považovat pouze takové, v němž je podíl sušiny vyrobené v ekologickém zemědělství nejméně 95 %. Přitom zbývajících 5 % mohou být jen ta, která jsou vyjmenována v Příloze II, části C Nařízení Rady EU č. 2092/91 EEC. Také platí, že nesmí být míchány suroviny pocházející z konvenčního a ekologického zemědělství.

2.5.3 Koexistence ekologického zemědělství a pěstování geneticky modifikovaných organismů

Geneticky upravené (transgenní) plodiny jsou takové plodiny, do nichž v laboratorních podmínkách vědci vnesli gen z jiného organismu, například z odlišné rostliny či z bakterie. Díky tomu rostliny získaly nové vlastnosti. Takové úpravy mají za cíl jednak to, že se plodiny díky vloženému genu stávají odolnějšími vůči postřikům proti plevelům, jednak mají za cíl dosáhnout toho, aby se rostliny ubránily proti škůdcům i bez chemického ošetření.

V Evropské unii je v současnosti povoleno komerční pěstování jediné transgenní plodiny – kukuřice modifikace Bt-11, do jejíž DNA je vložen gen bakterie *Bacillus thuringiensis*, který způsobuje její odolnost proti zavíječi kukuřičnému.

Otázkou, na kterou dodnes neznáme odpověď, zůstávají vztahy geneticky modifikovaných organismů k dalším složkám ekosystému. Ani zdraví člověka nemusí zůstat nebezpečí ušetřeno. Neexistuje dosud dostatečné množství důkazů, že potraviny vyrobené z genově upravených surovin jsou pro člověka bezpečné. Navíc mohou vzniknout působením cizorodých genů nové alergické látky a druhy bakterií, které budou odolné vůči stávajícím antibiotikům. To jsou jen obecné argumenty směřující proti používání geneticky modifikovaných organismů.

Dalším problémem, na který reaguje evropská legislativa je výskyt geneticky modifikovaných organismů v produktech ekologického zemědělství. V současné době platí nulová tolerance geneticky modifikovaných organismů v ekologickém zemědělství, která je dána Nařízením Rady č. 1804/99, kterým se doplňuje Nařízení Rady (EHS) 2092/91 o ekologickém zemědělství.

13 Fajmon, H. (2006): Čeští zemědělci a společná zemědělská politika EU– Drobník, J., Co nabízí biotechnologie, Centrum pro studium demokracie a kultury, Praha

Před komerčním pěstováním geneticky modifikovaných plodin je nezbytné vyřešit ochranu ekologického i konvenčního zemědělství před kontaminací geneticky modifikovanými organismy. Proto vydala Evropská komise dne 23. července 2003 doporučení týkající se vytvoření národních strategií k zajištění koexistence geneticky modifikovaných organismů s konvenčním a ekologickým zemědělstvím. Toto doporučení bylo prvním krokem ze strany Evropské komise k řešení zajištění ochrany ekologického zemědělství před kontaminací geneticky modifikovanými organismy.

Mezi nejdůležitější opatření patří dodržovat izolační vzdálenosti, kterými se rozumí vzdálenost mezi polem, na němž je pěstována geneticky modifikovaná plodina, a pozemky ekologického nebo konvenčního zemědělství. Velikost stanovené izolační vzdálenosti je závislá na schopnosti křížitelnosti dané plodiny, pro cizosprašné rostliny (řepka, kukuřice) se vyžadují větší izolační vzdálenosti. Menší izolační vzdálenosti jsou možné u samosprašných rostlin a plodin, u kterých se nesklízejí semena (řepa, brambory).

Izolační vzdálenosti ale pouze minimalizují přenos transgenu, nemohou zcela eliminovat výskyt GMO v ekologickém zemědělství, a proto je nutné kombinovat izolační vzdálenosti s dalšími opatřeními, jakými jsou především pěstování odlišných druhů plodin, organizační opatření (zajištění různé doby kvetení a sklizně plodin), lapače pylu, bariéry přenosu pylu (křoviny, stromy), ošetření osiv, aby se zabránilo jejich smíchání, čištění sklízecích strojů, aby se předešlo neplánovanému šíření semen, oddělená doprava a skladování.

Důležitá je rovněž spolupráce mezi sousedními farmami, které by se měly navzájem informovat o plánech výsevu plodin na příští rok, termínech výsevu, aby se zabránilo cizosprašení během kvetení a měly by využívat odrůd s různou dobou kvetení.

Jednotná legislativa Evropské unie řeší dohledatelnost geneticky modifikovaných organismů, od dubna 2004 platí Nařízení Rady č. 1829/2003 a č. 1830/2003, které požadují značení materiálu, který obsahuje více než 0,9 % geneticky modifikované složky. Tato povinnost platí i pro krmiva, potraviny i zemědělské produkty.

Každý geneticky modifikovaný organismus má vlastní označení, tzv. JIK (jednotný identifikační kód), aby ho bylo možné identifikovat v průběhu celého produkčního nebo výrobního procesu. Ekologický farmář by si měl vždy od dodavatele krmiv vyžádat písemné potvrzení, že dané krmivo neobsahuje GMO.

Zajištění koexistence v České republice a Slovenské republice je důležité také vzhledem k naplňování cílů Akčních plánů pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010 vypracovaných v České republice i Slovenské republice. Tyto národní plány je stanoví jako jednu z priorit posílování důvěry spotřebitele v ekologické zemědělství a biopotraviny, přičemž je důležité zajistit absenci geneticky modifikovaných organismů v ekologickém zemědělství.

V České republice musí, podle § 10 zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, ekologický zemědělec, který sousedí s pozemky v konvenčním zemědělství, přijmout nezbytná opatření, kterými sníží riziko škodlivých vlivů na jím ekologicky obhospodařované pozemky. Škodlivými vlivy je myšlena kontaminace pesticidy, minerálními hnojivy a dalšími chemikáliemi a jinými zakázanými látkami, včetně GMO. Slovenská úprava takové ustanovení nemá a odvolává se na Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91.

2.5.4 Přejídné období

Přejídné období, tzv. období konverze, představuje určité časové období přechodu od konvenčního způsobu hospodaření k ekologickému. V tomto období se již musí hospodařit podle pravidel stanovených pro ekologické zemědělství. Tato doba pro rostlinné produkty představuje:

-
- 14 Kol. autorů (2004): Akční plán České republiky pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010, MZe ČR,
 - 15 Rozsypal, R. (2002): Ekologické zemědělství, genové technologie a GMO, Zpravodaj KEZ, KEZ, o.p.s.

- 24 měsíců před zasetím pro jedno a dvouleté kultury
- 24 měsíců před zasetím před zahájením pastvy u trvalých travních porostů
- 36 měsíců roky před sklizní u trvalých kultur

V případě živočišné výroby lze postupovat dvěma odlišnými způsoby:

1. V prvním případě jde o současný přechod celé výrobní jednotky k ekologickému zemědělství (tj. celé živočišné výroby podniku, včetně pastvin a ploch pro pěstování pícnin), přechodné období pak trvá 24 měsíců pro všechna zvířata, pastviny a plochy pro pěstování pícnin. Poté se živočišné výrobky smí označovat a prodávat jako ekologické za předpokladu, že se zkrmuje více než 50 % vlastní píče.
2. Postupný přechod výrobní jednotky (postupné zařazování chovů zvířat do výrobní jednotky, která již podléhá kontrole podle nařízení) se nabízí coby druhá z variant a záleží ve stanovených dobách přechodu pro jednotlivé druhy zvířat a směry užitkovosti, a to:
 - 12 měsíců pro skot k produkci masa, platí pro zvířata, která jsou v době porážky starší než 16 měsíců a pokud jsou mladší než 16 měsíců, tak musí činit přechodné období alespoň $\frac{3}{4}$ délky jejich života,
 - 6 měsíců pro prasata a malí přežvýkavci (ovce, kozy),
 - 6 měsíců pro zvířata produkující mléko,
 - 10 týdnů u drůbeže k produkci masa (kuřata na výkrm, krůty, husy, kachny), za předpokladu umístění do ekologického chovu nejpozději ve věku 3 dnů,
 - 6 týdnů u drůbeže k produkci vajec.

Již před uplynutím této přechodné doby může být údaj, upozorňující na přechod k organickým výrobním metodám, vyznačen na výrobku za předpokladu, že jsou splněny výše uvedené požadavky, k nimž ještě přistupují některé další. Především je to délka přechodného období, která musí být splněna nejméně 1 rok před sklizní. Dále pak smí výrobek obsahovat pouze jednu ingredienci zemědělského původu

(např. brambory, obilí v podobě zrna celého i semletého, ovoce, zelenina).

Údaje na výrobku nesmí uvádět zákazníka v omyl a musí mít podobu „výrobek na přechodu k organickému zemědělství“ a být provedeny v barvě, velikosti a typu písma, které nejsou výraznější než samotný název výrobku. Zároveň slova „k organickému zemědělství“ nesmí být výraznější než slova „výrobek na přechodu“. Vzhledem k těmto omezením je možnost upozornit na přechod k ekologickému zemědělství u zpracovávaných výrobků využívána jen okrajově.

2.5.5 Zpracování

Pro ekologické potraviny se připouští použití mnohem menšího množství přídatných a pomocných látek, než je dovoleno podle obecných předpisů pro běžné potraviny, čímž se dosahuje nejpřirozenějšího stavu biopotravin.

Při výrobě jsou vyloučeny postupy genových technologií v jakékoli formě, ošetření ionizujícím zářením a působení syntetických hormonů. Je zakázáno bělení, mikrovlnný ohřev a používání barviv, arómat a sladidel syntetického původu a naopak je povoleno: mechanické zpracování (tj. mletí, drcení, stloukání, prosévání, třídění, lisování, mačkání, homogenizace), tepelné zpracování (odpařování, vaření, sušení, pečení, pasterace, sterilace, extrudace), uzení bez použití chemikálií, filtrace, čiření, dekantace, chlazení, mražení, lyofilizace, fermentace, síření u vína, emulgace, extrakce vodou, parou, alkoholem, destilace.

Přídatné a pomocné látky vyjmenované v příloze VI se smí používat v souladu s právními předpisy pro úpravu potravin a se správnou výrobní praxí pro potraviny (GMP- Good Manufacturing Practice). Správná výrobní praxe byla formulována Světovou zdravotnickou organizací a jedná se o základní požadavky na zajištění jakosti ve výrobě (personál, technické vybavení, pracovní postupy, hygiena) a systém kontroly jakosti.

Při výrobě biopotravin je možné použít jen 36 tzv. přídatných a pomocných látek, jedná se například o: kyselinu askorbovou, kyselinu

jablečnou, karubin - moučka ze svatojánského chleba, vinan draselný, uhličitan sodný pro výrobu cukru, agar, uhličitan sodný, oxid uhličitý, arabská guma apod. Na druhé straně mezi aditiva zakázaná při výrobě biopotravin patří i ztužený tuk, aspartam (umělé sladidlo) a glutaman sodný.

Je pravdou, že v rámci Evropské unie jsou povolena i některá aditiva, která dle zastánců zdravé výživy nejsou zcela optimální - příkladem může být schválené omezené použití nitritové soli (E250) pro výrobu biouzenin. Hlavním argumentem pro její používání je efekt červené barvy u uzenin a prodloužení trvanlivosti. Mnoho spotřebitelů totiž vybledlá až nahnědlá barva ekologicky vyrobených uzenin bez aditiv odpuzuje.

Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 podává vyčerpávající výčet povolených přídatných a pomocných látek uvedených v příloze VI Nařízení a rozdělených do 3 částí (A, B a C).

Část A se sestává z výčtu přísad nezemědělského původu, na které odkazuje čl. 5, odst. 3, písm. c), příp. čl. 5a, písm. d), dělí se na:

- Přídatné látky, povolené pro biopotraviny, jsou uvedeny v seznamu ve vzestupném pořadí podle čísel. Jedná se kromě jiného o okyselovací látky, antioxydanty, kypřící prostředky, emulgátory, pojiva, oddělovací látky, které jsou běžné v potravinářském průmyslu. V souladu se zásadami pro zpracované produkty z ekologického zemědělství byly důsledně vyloučeny problematické doplňkové látky, jako jsou např. látky na zvýraznění chuti, stabilizátory sladidla a s jedinou výjimkou i fosfáty. Poznámky v pravém sloupci, které se u některým látek objevují, je nutno chápat jako omezení použití. Kromě toho jsou jednotlivé doplňkové látky blíže specifikovány pomocí tzv. E-čísla přísady.
- Aromata označená jako přírodní chuťové látky a přírodní chuťové přípravky blíže definovaná směrnicí 88/388/EHS. Vyloučena jsou přírodně identická barviva.
- Pitná voda a jedlá sůl.

- Mikrobiální přípravky běžně používané v potravinářství se smí používat s výjimkou geneticky modifikovaných organismů
- Obohacování biopotravin vitamíny a minerálními látkami není přípustné jedině s výjimkou, kdy to vyžadují právní předpisy EU

Část B obsahuje pomocné látky pro zpracování potravin povolené podle čl. 5, odst. 3, písm. d), případně čl. 5a, písm. e) Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91. K jednotlivým pomocným látkám jsou, podobně jako u přídatných látek, uvedeny podmínky jejich použití.

Část C obsahuje suroviny zemědělského původu, které nebyly vyrobeny ekologickým způsobem, povolené podle čl. 5, odst. 3, písm. b), případně čl. 5a, písm. b). Článek 5, odst. 4 dále stanovuje, že konvenční přísady mohou být zařazeny do přílohy VI, části C nařízení Rady EU č. 2092/91 EEC, jen tehdy, jestliže jsou prokazatelně zemědělského původu a nelze je v dostatečném množství získat z ekologické výroby v EU ani dovozem z třetích zemí.

Proto Evropská Komise v Nařízení č. 207/93/EEC formulovala zásadu, že část C je nutno pravidelně přizpůsobovat současným poznatkům a vývojovým trendům, pokud jde o přípustnost ekologicky vyprodukovaných přísad na evropském trhu.

2.6 Rostlinná a živočišná výroba

2.6.1 Rostlinná výroba

Předpisy, které je nutné dodržovat při pěstování rostlinných produktů, aby mohli být označeny za ekologické, jsou uvedeny v čl. 6 Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91, jakož i v jeho přílohách I. A (základní pravidla ekologické rostlinné výroby pro zemědělské podniky – rostliny a rostlinné výrobky), II. a (seznam povolených hnojiv a přípravků na zlepšení půdy) a II. B (seznam povolených přípravků na ochranu proti škůdcům).

Úrodnost půdy

Ekologické zemědělství zajišťuje výživu rostlin v největší možné míře z přirozeného koloběhu látek v půdě. Je proto odkázáno především na humus a organické látky coby zásobárnu půdních živin a na aktivitu půdních organismů, které dodávají živiny rostlinám. Přísun dusíku musí být zajišťován především pěstováním motýlokvětých rostlin. V trvalých travních porostech se zásobení dusíkem dosahuje odpovídajícím podílem motýlokvětých rostlin (zpravidla jetelovin) a také organickým hnojením.

Na orné půdě je rozhodujícím faktorem výživy rostlin vhodný osevní postup. Dostatečného zásobení půdy živinami a humusem se dosahuje promyšleným střídáním plodin zvyšujících podíl půdního humusu a plodin odbourávajících humus. Pro aktivitu půdních organismů je důležité též dobré zásobení půdy uhlíkem (zelené hnojení, posklizňové zbytky) a dobrá struktura půdy.

Hnojiva a pomocné půdní látky

Organická a minerální hnojiva uvedená v příloze II. části A nařízení se smí doplňkově použít pouze tehdy, pokud na pokrytí spotřeby živin uvedená opatření nestačí. Pomocné látky pro kompostování na bázi rostlin a mikroorganismů, jakož i biodynamické přípravky z mletých hornin, hnoje nebo rostlin, se obecně mohou používat. Jedná se zpravidla o přírodní produkty nebo o vedlejší produkty zpracování, které jsou vzhledem k svému složení bezrizikové a jejichž použití je opodstatněné.

Použití jiných produktů než těch, které jsou uvedeny v tomto seznamu, není v ekologickém zemědělství možné. Obecně je při výběru a použití těchto prostředků nutno brát zřetel na příslušné právní předpisy členského státu, tzn. zákony o hnojivech. Použití přípravků a prostředků ze seznamu je možné jenom tehdy, pokud v rámci možností podniku již byla realizována požadovaná opatření na zlepšení úrodnosti půdy a výživy rostlin. U celé řady hnojiv musí potřebu hnojení potvrdit kontrolní pracoviště.

Ochrana rostlin

V ekologickém zemědělství hraje použití povolených přípravků na ochranu a podporu rostlin v zemědělských kulturách podružnou roli. Preventivní opatření k udržení dobrého zdravotního stavu rostlin, jako jsou výběr odrůd, osevní postup a vyvážené hnojení, obvykle postačují. Pouze k regulaci plevelů jsou potřebná také mechanická opatření, jako okopávání a plečkování, ve speciálních kulturách i termické metody (likvidace plevelů plamenem).

Použití přípravků na ochranu rostlin a hubení škůdců podle přílohy II. je povoleno pouze v případech, kdy jsou zemědělské kultury bezprostředně ohrožené. Zde se používají hlavně přípravky z přírodních látek (viz příloha II. část B nařízení), které posilují obranyschopnost rostlin nebo v případě potřeby působí i přímo proti škůdci.

2.6.2 Živočišná výroba

Původ zvířat

Při výběru plemen je třeba vzít v úvahu přizpůsobivost zvířat, jejich vitalitu a odolnost vůči nemocem. Mělo by se upustit od plemen a plemenných rázů používaných v intenzivních chovech s ohledem na jejich typické nemoci nebo zdravotní problémy. Je třeba upřednostnit česká plemena, případně plemena, která jsou přizpůsobena místním podmínkám.

Cílem je, aby ekologické výrobky pocházely ze zvířat, která se v ekologickém zemědělském podniku narodila a od narození byla chována podle zásad ekologického zemědělství.

Může však dojít k tomu, že nabídka zvířat z ekologických podniků je nedostatečná nebo, že transportní vzdálenosti jsou pro nákup těchto zvířat neakceptovatelné. V těchto případech může podnik se souhlasem kontrolní organizace nakoupit zvířata z konvenčně

hospodařících podniků. Musí však dodržet již uvedená omezení týkající se stáří nakupovaných zvířat a předepsaná přechodná období před prodejem produktů, které z těchto zvířat pocházejí.

Krmivo

Podstatou ekologického způsobu chovu je krmení zvířat výlučně ekologicky vyprodukovanými krmivy. Krmení má být přizpůsobeno fyziologickým potřebám zvířat v jejich aktuálním vývojovém stadiu. Orientuje se spíše na dosažení vysoké kvality než na maximalizaci produkční schopnosti. Nejsou povolena krmiva ošetřená rozpouštědly, jako např. extrahované šroty. Základem výživy mláďat savců je přirozené mléko, především mléko jejich matek, přičemž minimální doba pití mléka je rovněž legislativně stanovena.

Způsoby chovu

Obecně se má rozmnožování zvířat realizovat přirozenou plemenitbou. Umělá inseminace je však přípustná. Jiné způsoby umělé reprodukce (např. přenos embryí) jsou však zakázány. Zásahy, jako je upevňování pryžových kroužků na ovčí ocasy, kupírování ocasů, vylamování zubů, obrušování zobáků u drůbeže, se nesmí v ekologických chovech používat systematicky (v jednotlivých a odůvodněných případech jsou však se souhlasem kontrolního pracoviště možné).

Z bezpečnostních důvodů nebo také pro zlepšení zdravotního stavu, ochrany nebo hygieny zvířat může kontrolní pracoviště některá opatření předem povolit. Sem patří například i odstraňování rohů mladých zvířat. Tato opatření má provádět kvalifikovaný personál v nejvhodnějším věku zvířete tak, aby byla minimalizována bolest zvířete. Za těchto podmínek je možná též kastrace (např. vepřů a samčího dobytka). Zvířata se nesmí chovat uvázaná. Výjimku tvoří jednotlivá zvířata, která jsou přivázaná dočasně z důvodů bezpečnosti nebo ochrany zvířete.

Ustájení musí být vhodné pro daný druh zvířat a musí odpovídat jeho biologickým potřebám a chování. Zvířata musí mít volný přístup ke

krmišti a k napáječkám. Ve stájích musí být zajištěn dostatečný přívod čerstvého vzduchu, dostatek denního světla, nízká prašnost, vhodná teplota s ohledem na druh a věk zvířat a přiměřená vlhkost vzduchu.

Počty zvířat ve stájích by měly být takové, aby zvířatům zaručily komfort a spokojenost. Je především nutné dbát na to, aby zvířata měla dostatek místa na přirozené vstávání, ležení, otáčení, čištění, přirozené změny polohy a pohyb, jako je protahování a mávání křídly. Předepsané minimální velikosti stájí a výběhů pro jednotlivé druhy a kategorie zvířat podle přílohy VIII. nařízení.

Všem savcům musí být umožněna pastva nebo přístup do výběhu vždy, když to dovolí fyziologický stav zvířat (např. věk a zdravotní stav), počasí a stav půdy. Pastviny a výběhy se mají podle klimatických poměrů a druhu zvířat v případě potřeby vhodně chránit vůči dešti, větru, slunci a extrémním teplotám. Na venkovních plochách a pastvinách – obzvláště v choulostivých přírodních biotopech, například mokřadech a vřesovištích – se musí počty zvířat omezit tak, aby nedošlo k jejich trvalému poškození pastvou a pošlapáním.

Také drůbež musí mít k dispozici výběh. Výběhy pro drůbež musí být z větší části pokryty vegetací a také v nich musí být vhodné úkryty (např. stromy, křoví nebo přiměřené přístřešky). Minimální plochy drůbežáren a výběhů jsou určeny podle přílohy VIII. nařízení. Při využívání umělého dne v drůbežárnách se musí dodržet maximální doba světla 16 hodin (minimálně 8hodinová fáze tmy bez přerušení), chov v klecích není povolen. Vodní drůbež (husy a kachny) musí mít vždy, pokud to dovolí klimatické podmínky, přístup k tekoucí vodě, rybníku nebo jezeru, přičemž musí být dodrženy hygienické podmínky.

Z některých požadavků kladených nařízením lze udělit v rámci přechodného období výjimky, ty se však týkají jen ekofarem se stájemi vybudovanými před 24.8. 1999.

Léčba

Zdravotní péče v ekologickém chovu zvířat spočívá především v preventivních opatřeních, jakými jsou výběr vhodných plemen, použití způsobů chovu, které odpovídají potřebám zvířat, krmení kvalitními krmivy, umožnění výběhu a pastvy k podpoření imunitního systému, zabezpečení přiměřené koncentrace zvířat.

Pokud i přes uvedená preventivní opatření zvíře onemocní nebo se zraní, musí být bezodkladně ošetřeno. Pro použití veterinárních léčiv platí přísná omezení. Preventivní použití chemických medikamentů je zakázáno. Zakázány jsou též všechny prostředky na podporu růstu a užitkovosti (včetně antibiotik, kokcidiostatik a jiných uměle vyrobených prostředků), jakož i hormony a hormonální látky ke kontrole reprodukčního procesu (např. zahájení a synchronizace říje) nebo k jiným účelům.

Při ošetření mají přednost rostlinné a homeopatické preparáty a povolené minerální látky a stopové prvky. Je-li ošetření nutné z hlediska ochrany zvířete před bolestí a utrpením a uvedenými prostředky se choroba skutečně nebo pravděpodobně nedá účinně ošetřit, je možno na základě nařízení veterinárního lékaře nasadit antibiotika nebo chemické alopatické léky.

Každé použití veterinárních léčiv musí výrobní podnik zaznamenávat v evidenci a předkládat kontrolnímu pracovišti, musí uvést přípravek, účinnou látku, způsob a trvání ošetřování, ochrannou lhůtu, ošetřená zvířata.

Ochranná lhůta mezi prvním podáním chemického alopatického léku a získáním ekologické potraviny z takto ošetřovaného zvířete se zdvojnásobuje oproti ochranné lhůtě předepsané zákonem. Pokud zákonná ochranná lhůta není výrobcem léčiva udána, je nutno dodržet ochrannou lhůtu minimálně 48 hodin.

Jsou-li zvíře nebo skupina zvířat ošetřovány chemickými alopatickými léky nebo antibiotiky více než třikrát ročně (u zvířat s produkčním

cyklem kratším než jeden rok více než jednou ročně), nesmí se tato zvířata nebo produkty, které z nich byly získány, prodávat jako ekologické výrobky. Pro tato zvířata musí po povolení výjimky kontrolním pracovištěm znovu proběhnout přechodné období nebo se musí prodat jako konvenčně vyprodukované zvíře.

2.7 Kontrola

Kontrolní systém je podstatnou částí Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 a je upraven v čl. 8 a 9. Tímto nařízením byl v evropském rozsahu zaveden kontrolní postup pro ekologicky hospodařící zemědělské podniky, jakož i podniky zpracovávající a dovážející ekologické potraviny, pro výrobce krmiv a krmných směsí určené pro ekologické zemědělství a výrobce rozmnožovacího materiálu. V zásadě se tedy podle jednotných evropských pravidel kontroluje výroba a zpracování, balení a dovoz ze třetích zemí.

Členské státy Evropské unie se mohli rozhodnout, zda kontrolu chtějí vykonávat prostřednictvím státních pracovišť nebo prostřednictvím soukromého nezávislého systému, na který dohlíží stát.

V České republice se na výkonu kontroly podílí státní dozorový orgán, kterým je ministerstvo zemědělství a soukromé kontrolní pracoviště KEZ (Kontrola ekologického zemědělství) o.p.s. se sídlem v Chrudimi. Vedle něho jsou kontrolou a certifikací nově pověřeny další dvě organizace, obě se sídlem v Brně. V roce 2005 proběhlo výběrové řízení, ve kterém uspěla česká pobočka německé kontrolní organizace ABCERT GmbH se sídlem v Brně a od 1.1. 2006 zahájila svoji činnost. Další certifikační organizací se stala od poloviny roku 2006 společnost Biokont CZ.

Naproti tomu se Slovenská republika rozhodla pro stejnou variantu a kontrolu svěřila pod Ústředný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky, který pověřil kontrolu prozatím jedinou kontrolní organizací, kterou se stala Naturalis SK.

Úkoly státního dozorového orgánu a soukromého kontrolního pracoviště v kontrolním procesu jsou odlišné, jak napovídá následující srovnání.

Dozorový orgán:

- schvalování soukromého kontrolního pracoviště,
- dozor nad prováděním kontrolního procesu soukromým kontrolním pracovištěm,
- evidence a registrace provozů a podniků, které podléhají kontrole,
- ukládání sankcí podnikům v případě závažných přestupků podniků a provozů,
- udělování zmocnění k prodeji bioproduktů ze třetích zemí.

Soukromé kontrolní pracoviště:

- hlášení podniků dozorovému orgánu,
- vykonávání kontroly v zemědělských provozech, jakož i v zpracovatelských a dovozních podnicích,
- certifikace a propůjčování slovního označení konformity EU,
- ukládání sankcí podnikům v případě menších a středně závažných přestupků,
- podávání zpráv dozorovému orgánu.

Mezi podnikem a kontrolní organizací se uzavírá smlouva o inspekci a certifikaci podle Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91. Podnik se zaváže dodržovat ustanovení Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 a projeví souhlas se standardním kontrolním programem kontrolního pracoviště.

Zemědělské provozy jakož i zpracovatelské a dovozní podniky jsou minimálně jednou ročně prověřovány. Během kontroly se především ověřuje správnost pracovních postupů, vstupy a výstupy surovin a zboží, evidence atd. Laboratorní analýzy se realizují buď náhodným výběrem anebo na základě podezření na přítomnost nepovolených látek.

Minimální požadavky jsou stanoveny v příloze III Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 a zahrnují:

- zemědělskou výrobu (rostlinná výroba- příloha III. A. 1. a živočišná výroba- příloha III A. 2.),
- zpracování (příloha III. B.),
- dovoz ekologických produktů ze třetích zemí (příloha III. C),
- zemědělskou výrobu, zpracování či dovoz s využitím dodávaných služeb (příloha III D) a
- výrobu krmiv a krmných směsí a doplňků (příloha III. E).

2.7.1 Kontrola v zemědělských podnicích

Popis podniku a první inspekce

Na počátku kontrolního procesu se vypracuje popis podniku (příloha III. A. 1., č. 1 a III. A. 2., č. 1 nařízení), obsahující důležité charakteristiky zemědělského podniku:

- jméno, adresu, personální obsazení,
- plány hospodářství, budov, stájí, výběhů a skladů,
- seznam pozemků a mapy všech pozemků využívaných pro zemědělskou výrobu,
- plány hospodaření v ekologickém zemědělství pro rostlinnou i živočišnou produkci, podnikatelský záměr,
- seznamy zvířat.

Struktura těchto dokumentů je podobná jako v žádosti o registraci podle zákona o ekologickém zemědělství. Přihláška ke kontrole se předává kontrolnímu pracovišti a na jejím základě uzavře podnik smlouvu o kontrole. Dnem podepsání smlouvy o kontrole mezi podnikem a kontrolním pracovištěm je zahájeno přechodné období k ekologickému zemědělství.

Kontrolní pracoviště potřebují kromě údajů, které jsou nutné k žádosti o dotace EU, ještě další informace (např. pěstované odrůdy a statut osiv a sadby, které podnik používá – konvenční, ekologické, vlastní a

dále, aplikaci vlastních a dokoupených hnojiv, atd.). Proto je k účelu kontroly potřebné vést separátní evidenci pozemků. V mapě mají být všechny pozemky, které zemědělský podnik obhospodaruje, označeny. Plán hospodářství a budov sloužících pro ekologické zemědělství obsahuje polohu a funkce všech budov a zařízení (např. stájové prostory, hnojiště, strojovna, sklad obilí).

V průběhu první inspekce se zjišťuje prohlídkou provozních budov, stájových prostor a pěstitelských ploch, zda se v daném podniku dodržují požadavky nařízení a zda je nutné cokoliv zlepšit.

Dokumentační povinnost

Podle nařízení se musí vést tyto provozní záznamy:

- v rostlinné výrobě: roční osevní plány (příloha III. A. 1. NR) a karty pozemků
- v živočišné výrobě: stájový registr, kam se zaznamenávají přírůstky nových zvířat, úbytky a ztráty, evidenci o používaných krmivech a krmných dávkách, zdravotní péče, terapeutické zásahy a veterinární ošetření (příloha III. A. 2., č. 4 NR)
- pro všechna odvětví produkce (příloha III. A. 1., č. 3 nařízení): záznamy o původu, druhu a množství dokoupených vstupů a jejich použití, dále záznamy o druhu, množství a odběrateli prodaných zemědělských výrobků a dokumentace denních prodaných množství v přímém prodeji.

Povinné záznamy

V rostlinné výrobě je nezbytná karta pozemku, ve které se evidují osevní postupy, použité odrůdy a jejich statut, jakož i aplikace vlastních a nakupovaných hnojiv a prostředků na ochranu rostlin, dosažená sklizeň a výnos plodin.

V živočišné výrobě se vede stájový registr, ze kterého se dají zjistit přírůstky nových zvířat, úbytky a ztráty na zvířatech. V evidenci o léčení by se měla zaznamenávat opatření na prevenci a léčení chorob

tak, aby se dala přiřadit k jednotlivým zvířatům (např. u skotu), případně ke skupinám zvířat (např. u prasat ve výkrmu a drůbeže). Je nutno dokumentovat rovněž podávané dávky krmiv.

Nákup materiálu, nákup a prodej surovin nebo výrobků podniků, které jsou povinny vést účetnictví, může být dokladován pomocí účetních dokladů. Pokud podnik není povinen vést účetnictví, musí si založit vlastní evidenci dokladů. Všechny záznamy musí být aktuální, průkazné a musí navazovat na prvotní účetní doklady.

Ohlašovací povinnost

Popis podniku, který je předkládán kontrolnímu pracovišti, je nutné neustále aktualizovat. V rostlinné produkci je kromě toho nutné, aby osevní plány byly kontrolnímu pracovišti předloženy ke stanovenému termínu (příloha III. A. 1, č. 3 nařízení). K aplikaci hnojiv a prostředků na ochranu rostlin podle přílohy II. A a B nařízení může dojít až poté, kdy kontrolní pracoviště schválí jejich potřebu a použití.

Mimo to musí kontrolní pracoviště předem povolit použití některých výrobních prostředků (např. použití konvenčního osiva v případě, že není k dispozici ekologické, nákup konvenčních zvířat, nejsou-li k dispozici zvířata z ekologického chovu). Podstatné změny v podniku, například pronájem nových ploch nebo rozšíření výroby o nové odvětví či nové metody zpracování, je nutno písemně ohlásit kontrolnímu pracovišti.

Po první uskutečněné inspekci vykonává kontrolní pracoviště opakovaně minimálně jednou ročně další ohlášenou kontrolu (příloha III. A. 1., č. 6 nařízení). Odborní inspektoři kontrolního pracoviště zjišťují, zda dané výrobní postupy jsou v ekologickém podniku přijatelné. Údaje v osevních plánech a vnitropodnikové dokumentaci porovnají se skutečností a příp. nahlédnou do účetnictví. V rámci bilance toků surovin a výrobků se porovnává množství vyprodukovaných a prodaných výrobků. Kromě těchto ohlášených

kontrol vykonává kontrolní pracoviště náhodným způsobem i neohlášené kontrolní návštěvy a odběr vzorků.

Po provedených inspekcích rozhodne kontrolní orgán o certifikaci. Pokud se zemědělské produkty smí označovat s odvoláním na ekologické pěstování, doručí kontrolní orgán zemědělskému podniku certifikát. Na tomto certifikátu a nebo v příloze, v hodnocení, jsou uvedeny ty produkty, které se mohou prodávat s označením podle nařízení.

2.7.2. Kontrola ve zpracovatelských podnicích

Příloha nařízení III. B se vztahuje na zpracovatelské podniky, ale také na zpracování potravin přímo v zemědělském provozu („zpracování na statku“, např. vlastní pekárna). To se týká pouze zemědělců, kteří zpracovávají i suroviny nakupované od jiných zemědělců. Zemědělec, který zpracovává pouze svoji produkci podléhá kontrolním opatřením podle přílohy III. A. nařízení.

Popis podniku a první inspekce

Také u zpracovatelských podniků začíná kontrolní proces popisem podniku (příloha III. B., č.1 nařízení), který zahrnuje např.: název a adresu podniku, údaje o sortimentu výrobků a vzory označování výrobků, receptury výrobků, které podnik vyrábí, plány umístění všech zařízení, která se používají na skladování, zpracování a balení surovin a výrobků.

V průběhu první inspekce se údaje v popisu podniku porovnávají na místě se skutečností. Prověří se, jak dalece podnik splňuje požadavky nařízení a kde jsou nutná zlepšení. Nejdříve se vyžádají důkazy o kvalitě surovin, které podnik používá (např. certifikáty dodavatelů ekologicky vyráběných surovin). Pak se zkoumají receptury, zda vyhovují předpisům nařízení pro zpracování ekologických produktů, obzvláště též požadavkům přílohy VI. a požadavkům na vyloučení genových manipulací.

Vyloučení genových technologií

Nařízení zakazuje použití geneticky modifikovaných organismů anebo výrobků, které byly vyrobeny na jejich bázi (deriváty GMO). U derivátů, které se podle platných právních předpisů často nemusí označovat, se použijí seznamy rizikových látek. V těchto seznamech se uvádí, které konvenčně vyráběné látky, jejichž použití nařízení povoluje, mohou být vyrobeny nepřipustnými metodami genetických technologií.

Riziko vzniká při zpracování ekologických potravin například tehdy, přidávají-li se některé sójové anebo kukuřičné produkty (například sójový lecitin), různé vitamíny a enzymy. Pekařské výrobky, těstoviny, smažené výrobky, cukrovinky, nealko nápoje, sojové výrobky - ty všechny obsahují jako složky sojový olej, sojovou mouku, lecitin, kukuřičný olej, kukuřičnou moučku, kukuřičný cukr nebo sirup, produkty z brambor nebo olej z bavlníkových semen.

Než se takové suroviny použijí, musí dodavatelé předložit závazné prohlášení, které potvrzuje, že byly dodrženy požadavky nařízení. Odběrem a rozbořem vzorků se prověří i to, zda nebyly použity geneticky modifikované organismy a jejich deriváty.

Při obchůzce výrobních prostor se ohodnotí skutečnost na místě a prověří se oddělení skladování konvenčně a ekologicky vyprodukovaných surovin a hotových výrobků. Pokud se vedle biopotravin zpracovávají i konvenční výrobky, musí být zpracovatelské procesy dostatečně odděleny.

Ve vnitropodnikové dokumentaci zpracovatelského podniku se prohlédnou účetní podklady, skladová evidence a protokoly o zpracování, aby se zkontrolovala jejich úplnost a použitelnost pro inspekce podle nařízení. Nakonec se prověří, zda označování a propagace ekologických výrobků souhlasí s požadavky nařízení.

Dokumentační povinnosti ve zpracovatelských podnicích

Pro účely kontroly musí být ve zpracovatelském závodě k dispozici průkazné záznamy, ze kterých je možné převzít následující informace (příloha III. B., č. 3 nařízení): původ, druh a množství zemědělských surovin dodaných do podniku, dále druh, množství a odběratel zpracovaných biopotravin, které byly z podniku vydány, a všechny další informace požadované kontrolním pracovištěm, jako například původ, druh a množství surovin, přídavných a pomocných látek pro zpracování hotového produktu, receptury a protokoly o zpracování. Při dodávce ekologických surovin musí výrobce sám provést vstupní kontrolu zboží (příloha III. B., č. 6 nařízení) a zaznamenat její výsledek.

Vstupní kontrola surovin

Vstupní kontrola surovin má zajistit, že se ve zpracovatelském podniku pečlivě sleduje, aby dodávané ekologické suroviny skutečně pocházely z ekologického zemědělství. Proto výrobce musí od dodavatelů nejdříve požadovat certifikát podle nařízení. Zboží, které je pak dodáno, se musí na dodacích listech a fakturách vykazovat jako ekologické. Jestliže se surovina transportuje v uzavřených obalech (např. v pytlích), musí být tyto označeny jménem a adresou dodavatele, označením produktu s upozorněním na ekologický původ a kódovým číslem kontrolního pracoviště, které kontroluje dodavatele.

Ohlašovací povinnost

Také v oblasti zpracování biopotravin je nutno aktualizovat popis podniku, který dostalo k dispozici kontrolní pracoviště. Pokud se například v počáteční fázi výroby vyzkoušely různé receptury nebo se v následujících letech uvedly na trh nové biopotraviny či byly změněny některé receptury, je to zapotřebí ohlásit vybrané kontrolní organizaci.

Pro zpracovatelský podnik nejsou stanoveny doby přechodu. Jsou-li splněny požadavky nařízení, může kontrolní organizace po první inspekci rozhodnout o certifikaci.

Každoroční inspekce

Kromě neohlášených inspekčních návštěv se ve zpracovatelském podniku provede v letech následujících po první kontrole minimálně jednou ročně kompletní ohlášená kontrola (příloha III. B., č. 4 nařízení). Provádí se i odběr a rozbor vzorků, a to buď náhodným výběrem kontrolovaného podniku anebo v případě důvodného podezření na nedodržení předpisů v konkrétním podniku (vždy).

2.7.3 Kontrola dovozců

V zájmu Evropské unie je rozvíjet obchodní vztahy i se zeměmi nacházejícími se mimo Unii, tj. třetími zeměmi. Evropská unie, coby největší světový dovozce a druhý největší světový vývozce potravin, hraje zásadní úlohu na světovém trhu se zemědělskými produkty a má rovněž důležitou roli při uzavírání obchodních dohod v rámci Světové obchodní organizace (WTO). Uzavírá a vyjednává dvoustranné obchodní dohody s jednotlivými třetími zeměmi, dohody o volném obchodu s nejbližšími sousedy a zvláštní ustanovení o obchodu s rozvojovými zeměmi.

Příloha III. část C nařízení stanovuje povinnosti dovozců produktů ekologického zemědělství ze zemí mimo Evropskou unii a prvních příjemců, tzn. těch, kdož surovinu či výrobek přijmou za účelem zpracování či skladování a uvádění na trh.

Seznam třetích zemí a dovozní zmocnění

Dovozce ekologických výrobků ze států, které nejsou členy Evropské unie, může tyto výrobky v Unii prodávat jako ekologické, jestliže stát, ze kterého pocházejí, je uveden na tzv. seznamu třetích zemí (čl. 11, odst. 1 nařízení), nebo pokud má dovozní podnik zmocnění k prodeji těchto produktů (tzv. dovozní zmocnění) podle čl. 11 odst. 6 nařízení. Nařízení vyžaduje, jak u seznamu třetích zemí, tak u dovozního zmocnění, aby byly výrobní předpisy a kontrolní opatření v dané třetí

zemí rovnocenné předpisům a opatřením platným v EU podle Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91.

Doposud bylo na seznam třetích zemí zařazeno pouze několik států. Větší část dovozů do Evropské unie se proto zatím realizuje v rámci udělování dovozních zmocnění podle čl. 11 odst. 6 nařízení.

K udělení dovozního zmocnění musí dovozce dokázat, že výrobní předpisy v třetí zemi jsou rovnocenné těm, které stanovuje nařízení. Kromě toho musí dokumentovat, že v příslušné třetí zemi se účinně provádí kontrola obdobné té evropské podle článku 8 a 9 nařízení. V neposlední řadě musí doložit informace o zárukách stálého a účinného používání takových kontrolních mechanismů. Na rozdíl od seznamu třetích zemí není při udělování dovozních zmocnění nutné, aby v třetí zemi existovaly zákonné předpisy pro ekologické zemědělství.

Popis podniku

Pro ohlášení o zahájení činnosti v ekologickém zemědělství dovozní podnik zhotoví popis podniku (příloha III. C, č. 1 nařízení). Tento popis obsahuje např. název a adresu podniku, údaje o sortimentu výrobků a o zemědělských produktech dovážených z třetích zemí. Případně dovozní zmocnění k prodeji ekologických produktů z nečlenských zemí Evropské unie, jakož i průvodní formuláře ke zboží podle nařízení jako jsou údaje o místě vstupu zemědělských výrobků do Evropské unie (např. název hraničního přechodu, případně dovozního přístavu) a plán rozmístění všech zařízení používaných ke skladování dovezených výrobků.

Následuje kontrola dovozní dokumentace. Úplný popis jednotky musí uvádět provozovny dovozce a jeho dovozní činnosti, musí v něm být vyznačena místa vstupu výrobků, veškerá zařízení využívaná pro přijetí a skladování, závazek dovozce zajistit, že veškerá zařízení, která využije ke skladování výrobků, budou podrobena kontrole podle nařízení. Pokud jsou prováděny další činnosti (například zpracování, balení, skladování apod.), stejně tak, jako když dochází k dopravě výrobků, platí příslušná ustanovení oddílu B.

Informační povinnost

Dovozce je povinen informovat kontrolní organizaci o každé zásilce, která bude dovezena do Společenství, na základě žádosti kontrolní organizace jí musí dovozce předat informace o prvním příjemci.

Musí být přijata veškerá opatření, aby byla zajištěna identifikace zásilek a aby se vyloučilo smíchání nebo záměna s výrobky, které nebyly získány podle pravidel uvedených v tomto nařízení. Při příjmu výrobku dovezeného ze třetí země první příjemce zkontroluje uzavření balení nebo kontejneru a zkontroluje, zda se označení zásilky shoduje s dovozním osvědčením. Výsledek tohoto ověření se výslovně uvede do dokladů doprovázejících zásilku.

2.7.4 Kontrola operátorů

Operátory se rozumí zemědělské podniky, zpracovatelé a dovozci, kteří pro svou činnost využívají subdodávek třetích stran. V příloze III. části D nařízení je ošetřen stav, kdy operátor část či všechny operace (např. setí, kultivace, balení, označování, skladování, přeprava) provedené na produktu či výrobku svěří jinému podnikatelskému subjektu.

První kontrola

U operací, které na základě smlouvy provádějí třetí strany musí operátor doložit seznam subdodavatelů s popisem jejich činnosti a s uvedením kontrolní organizace, které podléhají, souhlas těchto subdodavatelů s tím, že jejich podnik bude podléhat kontrolnímu režimu uvedenému v článku 9, v souladu s příslušnými oddíly přílohy III. nařízení, všechna praktická opatření, mimo jiné včetně příslušného systému účetních dokladů, která budou přijata na úrovni jednotky, aby bylo zajištěno že výrobky, které operátor uvede na trh, lze vysledovat jak zpět k dodavateli, tak až ke konečnému zákazníkovi.

2.7.5 Kontrola výrobců krmiv

Kontrola výrobců krmiv a jejich subdodavatelů se vztahuje na všechny jednotky podílející se na výrobě krmiv či krmných směsí označovaných odkazem na ekologické zemědělství, a to bez rozdílu, zda jednotka přímo vyrábí či se pouze podílí na výrobě jako subdodavatel. Výroba těchto krmných směsí může, na základě výjimky platné do 31. 12. 2007, probíhat na stejné lince jako výroba konvenčních směsí, pokud je časově oddělena a je průkazně zajištěno čištění od případných zbytků konvenčních krmiv. Výjimku uděluje organizace pověřená kontrolou.

Popis jednotky musí obsahovat kompletní popis veškerých skladů, prostor a zařízení používaných pro výrobu krmiv (plán jednotky s komentářem) včetně zařízení a skladů pro skladování konvenčních produktů, sklady desinfekčních prostředků a receptury krmných směsí včetně jejich složek. Přeprava musí být zajištěna stejným způsobem (plomby a ověření údajů v průvodních dokumentech) jako u výroby biopotravin.

2.8 Evropský akční plán

Vzhledem k rostoucí poptávce evropských spotřebitelů po biopotravinách a tomu odpovídajícímu přizpůsobování zemědělské produkce představila Komise v roce 2004 „Evropský akční plán pro potraviny pocházející z ekologického zemědělství a pro ekologické zemědělství“ (European Action Plan for Organic Food and Farming). Vypracování plánu předcházely konzultace s členskými státy i skupinami ekologických zemědělců a také internetová diskuse.

Tento seznam dvaceti jedna konkrétních opatření má za cíl zlepšit informovanost o ekologickém zemědělství, racionalizovat veřejnou podporu v rámci rozvoje venkova, posílit výrobní normy a zintenzivnit výzkum.

Komise navrhla následujících jedenadvacet konkrétních opatření s cílem podpořit pokračující rozvoj ekologického zemědělství v unii, těmito opatřeními jsou:

1. Zlepšení informací - informační kampaň orientovaná na spotřebitele k bližšímu vysvětlení výhod organického zemědělství, zejména jeho přínos pro životní prostředí. Cílem je zvýšit povědomí spotřebitelů o produktech ekologického zemědělství a také o logu, kterým jsou jeho výrobky označeny. Tato kampaň by se měla přesně zaměřit na jednotlivé skupiny spotřebitelů, například nahodilé kupce ekologické produkce nebo na stravovací zařízení.
2. Zavedení internetové databáze různých privátních i národních standardů (včetně mezinárodních standardů a národních standardů platných na hlavních exportních trzích) a jejich srovnání se standardy unie.
3. Zdokonalit statistická data jak o produkci, tak o trhu ekologických potravin.
4. Dovolit členským státům navržit s pomocí EU podpory producentům organizacím v sektoru ovoce a zeleniny zahrnujícím ekologickou produkci.
5. Komise vytvoří seznam všech opatření Evropské unie, které může sektor ekologického zemědělství používat v souvislosti s produkcí, marketingem a poskytováním informací.
6. Komise doporučuje členským státům, aby v rámci svých programů na rozvoj venkova plně využily nástroje vhodné pro podporu ekologického zemědělství, například národním nebo regionálním akčním plánem zaměřeným na:
 - stimulaci strany poptávky použitím nových schémat kvality,
 - akce na zachování a posílení přínosu pro životní prostředí a ochranu přírody v dlouhodobém horizontu,
 - vývoj pobídek pro ekologické farmáře, aby převedli do tohoto způsobu hospodaření celou a nikoliv jen část své výroby,
 - ekologičtí farmáři by měli mít stejné možnosti pro získání investiční podpory jako jejich běžným způsobem hospodařící kolegové,
 - vývoj pobídek pro producenty, aby se pro usnadnění distribuce a marketingu zapojili do produkčních řetězců,

- podpora rozšíření služeb pro ekologické zemědělství,
 - vzdělávání a zcvik na všechny operace ekologického zemědělství zahrnující produkci, zpracování i marketing,
 - ekologické zemědělství by mělo být preferovaným způsobem hospodaření v ekologicky citlivých oblastech.
7. Posílení výzkumu ekologického zemědělství a jeho produkčních metod.
 8. Definování základních principů ekologického zemědělství, a tím zprůhlednění a zjednodušení příslušné legislativy.
 9. Zajištění integrity ekologického zemědělství posílením standardů a dodržování podmínek a dat pro přechodná období.
 10. Harmonizace standardů pro ekologické zemědělství, a to:
 - zavedením seznamu povolených aditiv a přísad pro zpracování živočišných produktů,
 - uvážit, zda zavést specifické standardy pro ekologická vína,
 - uvážit potřebu rozšíření působnosti ekologického farmářství i na další oblasti, jako je například akvakultura,
 - zvážit potřebu zdokonalení standardů, které se vztahují k ochraně životního prostředí (používání energií, biodiverzita, krajina apod.).
 11. Ustavení panelu nezávislých expertů pro technické rady.
 12. V souvislosti s Nařízením Rady (EHS) č. 2092/91 objasnit, že:
 - výrobky, které byly označeny, že obsahují geneticky modifikované organismy, nemohou být označeny jako ekologické,
 - obecné vyznačení hranice pro náhodnou přítomnost geneticky modifikovaných organismů platí i pro produkty používané v ekologickém zemědělství.
 13. Zlepšení výkonu inspekčních orgánů a úřadů, pokud jde o klamavé praktiky a požadování kontroly podle nařízení (EEC) č. 2092/91.
 14. Pokračovat v práci na vývoji vzorkování a analytických metod pro ekologické zemědělství.
 15. Členské země by měly prostudovat možnosti použití identifikace pozemků zavedené pro společnou zemědělskou politiku pro lokalizaci a monitoring půdy obhospodařované v režimu ekologického zemědělství.

16. Zlepšit koordinaci mezi inspekčními orgány a mezi těmito orgány a výkonnými orgány.
17. Vyvinout speciální akreditační systém pro inspekční orgány.
18. Komise bude každoročně publikovat zprávu z členských států o kontrole schválených inspekčních organizací zahrnující statistické údaje o typu a počtu přestupků.
19. Pokročit v úsilí zahrnout do seznamu ekvivalence i třetí země. Doplnit nařízení rady č. 2092/91 nahrazením současných národních opatření pro dovoz novým systémem, který by používal hodnocení technické ekvivalence orgány určenými pro tento účel unií. Trvat na zajištění, že definice ekvivalence s třetími zeměmi vezme v úvahu různé klimatické i zemědělské podmínky a stav vývoje ekologického zemědělství v dané zemi. Po zavedení tohoto systému nabídnout všem importovaným produktům přístup se členskými státy, třetími zeměmi a soukromým sektorem. Podporovat v rozvojových zemích budování kapacit pro ekologické zemědělství. Uvažovat o dalších opatřeních k logu organických produktů používaného unií.
20. Zavést systematické porovnávání mezi standardy Evropské unie pro ekologické zemědělství, doporučeními Codex Alimentarius a standardy IFOAM. Pokročit v úsilí o globální harmonizaci a vývoj multilaterálního konceptu ekvivalence založeného na doporučeních Codex Alimentarius ve spolupráci na podporu obchodu s produkcí ekologického zemědělství z rozvojových zemí.
21. Posílit uznávání standardů ekologického zemědělství Evropské unie a inspekčního systému ve třetích zemích.

Některé členské státy (včetně České republiky a Slovenské republiky) vytvořili vlastní národní akční plány pro rozvoj ekologického zemědělství, přičemž brali v potaz vlastní agro-environmentální programy, rozvoj trhu, výzkum a rozvíjení kapacit. Záměrem Komise

16 Kol. autorů (2004): Evropský akční plán pro biopotraviny a ekologické zemědělství (European Action Plan for Organic Food and Farming), Evropská komise, Brusel.

je, aby se Evropský akční plán s těmito jednotlivými akčními plány doplňoval a docházelo k jejich vzájemnému působení. Národní akční plány tak přispívají k celkovému růstu sektoru ekologického zemědělství v Evropské unii.

2.9 Návrh nového nařízení o ekologickém zemědělství

Evropská komise dne 21.12. 2005 přijala návrh nového nařízení o ekologickém zemědělství, jehož cílem je větší srozumitelnost pro spotřebitele i pro zemědělce. Nové nařízení reaguje na závěry Rady z října 2004 ohledně Evropského akčního plánu pro potraviny pocházející z ekologického zemědělství a pro ekologické zemědělství z června 2004, který přináší celkovou strategickou představu o příspěvku ekologického zemědělství ke společné zemědělské politice. Pokud jde o dovozní režim budou se nové předpisy používat již od 1.1. 2007. Co se týče data účinnosti nového nařízení předpokládá se k 1.1. 2009. Dle záměru navrhovatelů bude nové nařízení:

- jednodušší a umožní jistou dávku flexibility při zohledňování regionálních rozdílů podnebí a místních podmínek,
- stanovovat cíle a zásady ekologického zemědělství s ohledem na místní podmínky a stupeň rozvoje,
- zajišťovat, aby se cíle a zásady aplikovaly na všechny stupně ekologické živočišné výroby, produkce akvakultury, rostlinné výroby a výroby krmiv a rovněž produkce ekologických potravin,
- stanovovat povinné používání buď loga EU, nebo, pokud se logo nepoužije, stylizovaného označení „EU-ekologické“ a ukládat omezení, pokud jde o označování a reklamu, nutno dodat, že nejméně 95% konečného produktu musí pocházet z ekologického zemědělství,
- objasňovat pravidla pro geneticky modifikované organismy, zejména pokud jde o to, že se pro geneticky modifikované organismy použijí obecné prahové hodnoty, že produkty obsahující GMO nemohou být označeny jako ekologické a že mohou být přijaty zvláštní prahové hodnoty pro osiva,
- jako ekologické nebudou moci být označeny výrobky obsahující geneticky modifikované organismy, s výjimkou výrobků

obsahujících až 0,9 % geneticky modifikovaných organismů v rámci náhodné kontaminace,

- posilovat přístup založený na hodnocení rizika a zlepšovat kontroly propojením kontrolního systému a úředním systémem kontroly potravin a krmiv EU, který se vztahuje na všechny potraviny a krmiva,
- zlepšovat volný oběh ekologického zboží tím, že zajistí, aby pravidla EU zaručovala nejpřísnější normy, posilovat nestrannost kontrolního systému, vzájemné uznávání norem a snižovat prostor pro to, aby kontrolní orgány mohly povolovat méně přísná pravidla, rozvíjet dovozní pravidla založená na stálém přímém přístupu na trh pro produkty v plné míře splňující předpisy EU nebo přístupu na základě rovnocenných záruk ze zemí jejich původu atd.

Nařízení je však stále v podobě návrhu a diskuse kolem něj vůbec neutichají. Většina členských zemí zatím odmítá navrhované znění. Předmětem kritiky je zejména devalvace soukromých certifikačních značek, chybějící zapojení soukromého sektoru, rostoucí byrokracie, ztráta právní jistoty a oslabení ochrany spotřebitele tím, že se rezignuje na rozsáhlou regulaci zavádějících značení. Navrhuje se používání pouze loga EU nebo písemného označení biopotraviny, což se řadě států nelíbí, dalším kontroverzním bodem je obsah GMO v biopotravinách.

17 Kol. autorů (2006): Návrhy nařízení Rady o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o změně nařízení (ES) č. 2092/91 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícím označování zemědělských produktů a potravin, Rada EU, Brusel.

3 Právní úprava ekologického zemědělství v České republice a Slovenské republice

3.1 Vývoj a současný stav ekologického zemědělství v ČR a SR

Ekologické zemědělství se v České republice a ve Slovenské republice rozvíjí od roku 1990, tehdy ještě ve společném státě Čechů a Slováků. Směrování obou států, stejně jako jejich majetek, území a obyvatelstvo byli rozděleny k 1.lednu 1993. Také koncepce právních úprav se vydaly vlastní cestou, aby se ale posléze začaly znovu sblížovat v rámci přípravy k přijetí obou zemí do evropského nadnárodního soukolí, sdružujícího k tomuto dni již 25 evropských států.

Vstupem nových států do Evropské unie 1. května 2004, se pro ně stal závazný právní řád Unie, tedy i komunitární právní úprava problematiky ekologického zemědělství, zejména Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91, jehož stručný výklad byl podán v předcházející kapitole.

Je třeba znovu na tomto místě zdůraznit, že právní úpravy jednotlivých zemí upravují pouze ty oblasti, které nejsou nařízením upraveny a které Evropská unie ponechává na národní úpravách jednotlivých členských zemí.

V následujícím textu se pokusím stručně shrnout dosavadní úspěchy obou zemí na poli ekologického zemědělství a vylíčit rozdíly v jejich národních právních úpravách.

3.2 Ekologické zemědělství v České republice

V porovnání s rokem 1990, kdy v České republice hospodařily pouze tři farmy podle zásad ekologického zemědělství, došlo k dnešnímu dni k výraznému nárůstu počtu ekofarem na 912 podniků, podíl půdy v ekologickém systému zemědělství představuje 6,45 % z celkové

výměry zemědělského půdního fondu ČR a převyšuje průměr zemí Evropské unie, který činí přibližně 4 %.

Záměrem Akčního plánu ministerstva zemědělství pro rozvoj ekologického zemědělství je pak docílit, aby se v roce 2010 podíl ekologicky obdělávané půdy zvýšil na 10 % z celkové výměry zemědělské půdy v České republice.

K vysokému nárůstu ekologicky obhospodařované plochy došlo mezi 1997–2003, a to především v návaznosti na obnovení státní podpory ekologického zemědělství v roce 1998, která tak navázala na státní podporu v letech 1990–1993. Tato podpora byla realizována formou přímých dotací k podpoře mimoprodukčních funkcí zemědělství.

Finanční podpora je ekologickým zemědělcům v ČR poskytována po celou dobu jejich ekologického hospodaření, není například omezena pouze na období přechodu farmy na ekologické zemědělství, tzv. období konverze. Státní subvence pro ekologické zemědělce, zahrnující přímou podporu v rámci agroekologického programu zcela jistě přispěly ke zvýšení počtu ekopodniků. Dotační program pro ekologické zemědělství je jedním z agroenvironmentálních opatření a navázal na dotační politiku ministerstva zemědělství v období před vstupem České republiky do Evropské unie.

Ekologické zemědělství je převážně doménou horských a podhorských podniků na trvalých travních porostech zaměřených zejména na údržbu krajiny a chov dobytka. Zaostává zpracování a produkce finálních výrobků. Bioprodukce ale není dostatečná, chybí zejména hotové výrobky, zelenina a ovoce. Biopotraviny tvoří pouze 0,18 % celkového trhu s potravinami v České republice. Není dostatečně rozvinut a institucionalizován výzkum, chybí specializované poradenství, není zajištěna systematická propagace a osvěta směrem k široké veřejnosti.

18 Kol. autorů (2004): Akční plán České republiky pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010, MZe ČR, Praha.

Je možné říci, že v uplynulých letech byl zaznamenán nemalý pokrok v rozvoji ekologického zemědělství a v mnohém se Česká republika dostala na úroveň západoevropských zemí (harmonizace legislativy a přijetí zákona o ekologickém zemědělství, vytvoření systému kontroly a certifikace, stabilizovaný systém podpor atd.).

Výrazným posunem v právní oblasti se stalo přijetí **zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství**, který nabył účinnosti 1.1. 2001, čímž došlo k plné harmonizaci českých standardů ekologického zemědělství s předpisy Evropské unie.

Ekologické zemědělství v České republice se tak dočkalo své první zákonné úpravy. Do té doby byla problematika ekologického zemědělství a výroby biopotravin upravena **metodickým pokynem ministerstva zemědělství č. 655/93-340 pro ekologické zemědělství** ze dne 22.června 1993, který již vycházel z Nařízení Rady (EHS) č. 2092/92.

Vstupem České republiky do Evropské unie se i pro nás, jako členskou zemi, stalo Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 přímo závazným.

Zákon č. 30/2006 Sb., s účinností od 31. 12. 2005, je úplným aktuálním zněním zákona č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství ve znění zákonů 320/2002 a 553/2005. Zákon reguluje zemědělskou rostlinnou i živočišnou produkci, zpracování a balení biopotravin.

Prováděcím předpisem k zákonu je nová **vyhláška č. 16/2006 Sb., o ekologickém zemědělství**, kterou se ruší původní vyhláška č. 53/2001 Sb., ve znění vyhlášek 263/2003 a 174/2004 s účinností od 1. 2. 2006. Smyslem novely bylo vypustit ze zákona všechna ustanovení, která jsou duplicitní s evropskou legislativou (Nařízením Rady (EHS) č. 2092/91). Došlo tak zjednodušení a zpřehlednění české právní úpravy. V současné době je oblast legislativy a systém kontroly zpracován a zajištěn na vysoké úrovni.

V průběhu roku 2005 zaznamenalo poprvé v historii ekologického zemědělství v České republice pokles výměry zemědělské půdy.

Ubylo 7 ekofarem a 8713 hektarů zemědělské půdy. K 31. prosinci 2005 tedy v České republice hospodařilo 829 ekofarem na výměře 254 982 ha, což činilo 5,98 % výměry zemědělského půdního fondu.

Tento historicky první pokles ve vývoji ekologického zemědělství není oficiálně podložen průzkumem, který by vysvětloval jeho příčiny. Lze se tedy jen domnívat, že 47 ekofarem, jenž vystoupilo ze systému ekologického zemědělství, tak učinily zejména kvůli přísným a administrativně náročným kontrolám a komplikacím při dodržování standardů EU.

Na druhou stranu meziroční nárůst osob uvádějících bioprodukty a biopotraviny do oběhu vzrostl o 52 % a celkově v ČR podnikalo 1268 podniků, což znamená přírůstek 113 subjektů oproti roku 2004.

Sledujeme-li vývoj struktury půdního fondu, můžeme s potěšením konstatovat, že výměra orné půdy v ekologickém zemědělství poprvé překročila hranici 20 tis. hektarů a zároveň na trvalých travních porostech došlo k poklesu o více než 25 tis. ha, dominující hospodaření na trvalých travních porostech v horských a podhorských oblastech se zaměřením na údržbu krajiny je však stále hlavní charakteristikou ekologického zemědělství v ČR (zabírají 82,4 % zemědělského půdního fondu v ekologickém hospodaření). Úkolem do budoucna zůstává vyvážit podíl obdělávané orné půdy a trvalých travních porostů.

3.2.1 Výhody vyplývající pro české ekofarmáře

Po loňském mírném propadu se letos opět rozšiřuje rozměr ekologického zemědělství. Potvrzují to aktuální statistické údaje ministerstva zemědělství České republiky k 31. říjnu letošního roku.

Během uplynulých deseti měsíců se počet zemědělců přihlášených do ekologického režimu hospodaření zvýšil o 83 podniků a celkově tak dosáhl 912. Na 6,45 procenta z 5,98 procenta vzrostl také podíl výměry ekologicky obhospodařované půdy na celkové ploše

zemědělské půdy. Pozitivní je nárůst ploch orné půdy, která tak díky rozšíření o téměř 2400 hektarů dosahuje celkem 23 162 hektarů. Příznivé je rovněž zvýšení počtu výrobců biopotravin, kterých je nyní 148.

Ministerstvo zemědělství ČR považuje za stimuly k opětovnému růstu především vznik konkurenčního prostředí v oblasti kontroly a certifikace. Doposud totiž na území ČR fungovala pouze jedna kontrolní organizace, od začátku letošního roku přibyla druhá a od poloviny tohoto roku další, v pořadí již třetí, kontrolní organizace. Ubylo zbytečné byrokracie a administrativy spojené s kontrolou a certifikací. Lze očekávat, že díky novému konkurenčnímu prostředí klesnou i peněžní částky, které musí každoročně ze svých kapes vydávat ekofarmáři na kontrolu a osvědčování.

Dalším pozitivním jevem je, že se s účinností od počátku letošního roku také výrazně zjednodušila národní legislativa stanovující pravidla administrace ekologického hospodaření. Zákon o ekologickém hospodaření byl zredukován o polovinu, současná prováděcí vyhláška má oproti původním 15 stranám a 17 přílohám pouze dvě strany textu a dvě přílohy.

Probuzení zájmu o ekologické zemědělství může pramenit i z postupně rostoucího povědomí o výhodách a přínosech tohoto hospodaření pro krajinu i pro zdraví člověka a s tím spojenou poptávkou po bioproduktech. Ekologické zemědělství je oproti konvenčnímu zvýhodněno vyššími sazbami v jednotlivých podpůrných programech ministerstva, což také činí ekologické formy hospodaření pro zemědělce atraktivnější. Pro následující roky je podpora zahrnuta v Programu rozvoje venkova na období 2007 – 2013.

Perspektiva dalšího vývoje ekologického zemědělství v ČR je velmi dobrá, využíváme náležitý právní rámec odpovídající legislativě EU a je zde politická vůle podporovat ekologické zemědělství jako šetrnou formu hospodaření.

Podpory ekologického zemědělství by měly v letech 2007 až 2013 představovat v průměru kolem půl miliardy korun ročně, zatímco v posledních letech to bylo zhruba 300 milionů ročně. Výše dotace v rámci agroenvironmentálních opatření je rozdílná v závislosti na pěstované kultuře.

Podle vládou schváleného Programu rozvoje venkova, který podporuje ekologické zemědělství v rámci agroenvironmentálních opatření, budou od roku 2007 navýšeny dotace na plochy u travních porostů na 2650 Kč/ha, u orné půdy na 4620 Kč/ha a u trvalých kultur na 25 285 Kč/ha. Z tohoto vyplývá, že největší nárůst plateb bude pravděpodobně na travních porostech (o 141%) a na trvalých kulturách (o 107%).

Je ale nutné podotknout, že výše uváděných plateb nejsou definitivní a budou v konečné podobě schváleny na konci roku 2006. Ekologičtí zemědělci mohou také využívat zvýhodněné bodové bonifikace při žádání o peníze z Operačního programu Zemědělství.

Potenciální ekofarmáře navíc může k přechodu k ekologickému zemědělství motivat zjištění, jak dynamicky se český trh s biopotravinami rozvíjí. V roce 2005 vzrostl obrat o 30 % oproti předchozímu roku a dosáhl hodnoty 350 milionů korun.

Hlavním důvodem růstu je zvýšená poptávka ze strany českých spotřebitelů, která je však z velké míry uspokojována zvýšenými dovozy biopotravin ze zahraničí. Na trhu přetrvává nedostatek některých základních komodit v bio kvalitě např. vejce, mléko a mléčné výrobky, drůbeží maso atd.

Ekologičtí producenti mají oproti drahým dovozům, uskutečňovaným především ze zemí západní Evropy, velkou konkurenční výhodu. Jejich výroba je v porovnání s nimi jednoznačně levnější a rovněž odpadají velké dovozní vzdálenosti, které podstatně zdražují cenu pro konečného spotřebitele.

Ekologické zemědělství má také výraznou regionální dimenzi. Tím, že jsou prostřednictvím ekologického zemědělství a výroby biopotravin

vytvářeny nové podnikatelské možnosti, je ekologické zemědělství vnímáno jako alternativa pro řešení problému vyliďňování venkova a odlivu pracovníků ze zemědělské prvovýroby.

Spolu s pracovními místy se z venkova ztrácí ekonomická a sociální stabilita. Důležité služby se soustřeďují ve městech, na vesnicích se uzavírají pošty, školy i obchody. Síť veřejné dopravy nedokáže kvalitně pokrýt potřeby cestujících. Není proto snadné zde bydlet, a lidé odcházejí. Právě proto, že systém ekologického zemědělství vytváří nová pracovní místa, představuje důležitý prostředek rozvoje venkova.

K tvorbě nových pracovních příležitostí může přispět i rozvoj agroturistiky na ekologických farmách, k němuž se často přidávají další obory venkovského podnikání, např. řemeslná výroba, obnovitelné zdroje energie atd.

3.2.2. Akční plán pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010

Evropská Komise vydala v roce 2002 dokument „Analýza možnosti vzniku evropského akčního plánu rozvoje ekologického zemědělství“, ve kterém vyzvala členské státy ke zpracování národních akčních plánů. Mezi zeměmi, které ji vyslyšely byli jak Česká republika tak i Slovenská republika.

Ministerstvo zemědělství České republiky přistoupilo ke zpracování Akčního plánu pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010. Jedná se o strategický dokument České republiky v oblasti rozvoje ekologického zemědělství na období do roku 2010. Na zpracování tohoto Akčního plánu se podíleli zainteresované orgány státní správy, zástupci svazů ekologických zemědělců, kontrolní organizace, zemědělské univerzity, výzkumné ústavy a samotní ekozemědělci, výrobci a obchodníci s biopotravinami.

Český i slovenský akční plán pro ekologické zemědělství mají mnoho společného, oba reagují na podobné problémy, usilují o stejná

východiska. Mají i podobnou strukturu, nejprve předkládají důvody vedoucí k jeho vypracování, dále uvádí bilanci současného stavu ekologického zemědělství, prioritní oblasti pro rozvoj ekologického zemědělství, cíle pro jednotlivé oblasti a návrhy financování, kontroly a hodnocení jejího plnění.

Hlavním proklamovaným cílem je zvýšit efektivnost v sektoru zemědělské výroby a kvalitu života venkovského obyvatelstva. Dalšími cíly jsou pak posílení postavení ekologického zemědělství a zvýšení jeho konkurenceschopnosti, rozšiřování trhu s biopotravinami, rozvíjení zpracovatelského odvětví, zlepšení informovanosti a propagace ekologického zemědělství, zlepšení odborného poradenství, vzdělávání a výzkumu v ekologickém zemědělství, dobudování institucionálního rámce ekologického zemědělství.

Jednotlivé priority Akčního plánu jsou nejprve definovány obecně a posléze ještě blíže specifikovány pro oblast státní správy, mimovládních organizací a kontrolních organizací.

Hlavními argumenty pro přijetí Akčního plánu v ČR bylo, že ekologické zemědělství patří k nejrychleji rostoucím odvětvím zemědělství v ČR, je šetrné k životnímu prostředí, zvyšuje pohodu zvířat nad rámec platných legislativních předpisů, je řešením pro nadprodukcii potravin s odklonem od kvantity ke kvalitě a ke stabilitě trhu v souladu s reformou Společné zemědělské politiky EU, přispívá k rozšíření nabídky na trhu s potravinami a umožňuje spotřebiteli volbu mezi ekologickými a konvenčními potravinami, podporuje hospodářský a sociální rozvoj v méně příznivých a zaostávajících venkovských oblastech, vyšší pracovní náročnost systémů přispívá k vytváření pracovních míst atd.

Akční plán uvádí, že některé oblasti rozvoje ekologického zemědělství jsou zajištěny na dostatečné úrovni (legislativa, státní podpora), na

19 Kol. autorů (2004): Akční plán České republiky pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010, MZe ČR, Praha.

druhé straně se ale v systému ekologického zemědělství vyskytují oblasti, které zatím nejsou dostatečně rozvinuté a jejichž další vývoj je žádoucí systematicky podporovat. Není např. dostatečně rozvinut výzkum a vzdělávání zemědělců, dále je žádoucí podpořit domácí trh s produkty ekologického zemědělství, široká spotřebitelská veřejnost nemá dostatek informací o ekologickém zemědělství.

Cílem akčního plánu tedy je, v reakci na aktuální vývoj v této oblasti v Evropské unii, podpořit další vývoj zejména těch oblastí ekologického zemědělství, které zatím nejsou rozvinuty dostatečně.

Akční plán stanovil za cíl splnění podílu 10% výměry zemědělské půdy v systému ekologického zemědělství v roce 2010, což je přímo vázáno na zájem podniků s vyšší výměrou o vstup do ekologického zemědělství. V praxi jde o podniky hospodařící na trvalých travních porostech v horských a podhorských oblastech. Malé podniky jsou důležité pro plnění Akčního plánu z hlediska zvyšování podílu bioprodukce, velké podniky hospodařící na trvalých travních porostech jsou důležité pro plnění Akčního plánu z hlediska závazku dosáhnout podílu 10% ekologického zemědělství do roku 2010.

Akční plán uvádí hlavní priority, které jsou rozděleny do 6 následujících okruhů: vztah ekologického zemědělství k životnímu prostředí a pohodě zvířat, posílení důvěry spotřebitele (propagace), zpracování a marketing, schopnost podnikat a ekonomická životaschopnost, výzkum, vzdělávání a poradenství a nakonec politické nástroje a řešení.

3.2.3 Průběžná zpráva o plnění Akčního plánu ČR pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010

Dne 31. května 2006 projednala vláda České republiky dokument vypracovaný ministerstvem zemědělství nazvaný Průběžná zpráva o plnění Akčního plánu České republiky pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010, jehož cílem bylo předložit vládě souhrn aktivit a dosaženého pokroku při realizaci Akčního plánu od jeho přijetí v březnu 2004 do března 2006.

Podle této zprávy byli některé kroky uvedené v Akčním plánu již realizovány. Vedle vzniku a koordinace meziresortní pracovní skupiny vytvořené ze zástupců státní správy, místních samospráv i zájmových organizací patří mezi nejvýznamnější realizované aktivity převod loga BIO označující biopotraviny do vlastnictví ministerstva zemědělství. Ve spolupráci s marketingovým odborem Státního zemědělského a intervenčního fondu (SZIF) byla zahájena státní propagace biopotravin.

Problematika zpracování, odbytu a marketingu biopotravin je doposud hodnocena jako nejslabší článek systému ekologického zemědělství. Sektor zpracovatelů a odbytu doposud nedostatečně zareagoval na množství bioproduktů, které se na farmách produkují. Proto se aktivity Akčního plánu v této oblasti zaměřily především na osvětovou a propagační činnost. Realizace tohoto bodu tak velmi úzce souvisí s aktivitami v oblasti propagace a informování spotřebitele. V únoru letošního roku byl podán projekt k Evropské komisi na propagaci biopotravin a zvýšení informovanosti spotřebitelů, na kterém se bude podílet z 50% Evropská unie.

Pro zastřešení aktivit výzkumu a vzdělávání v ekologickém zemědělství byl založen Bioinstitut o. p. s. se sídlem v Olomouci, který ve spolupráci se zemědělskými univerzitami zakládá Výzkumné centrum ekologického zemědělství. Ekologické zemědělství bylo začleněno mezi priority v rámci Národní agentury pro zemědělský výzkum a do Výzkumného programu ministerstva zemědělství pro léta 2005–2009. Ekologickému zemědělství je věnován jeden ze směrů Programu výzkumu v agrárním sektoru v letech 2007–2012.

Od roku 2004 čerpají ekologičtí zemědělci dotaci na podporu poradenství v rámci dotačního titulu ministerstva zemědělství. Ministerstvo životního prostředí zahájilo projekty na vybudování sítě

20 Kol. autorů (2004): Průběžná zpráva o plnění Akčního plánu České republiky pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010, MZe ČR, Praha.

environmentálních informačních a poradenských center ekologického zemědělství na regionální úrovni v rámci Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů. Hlavními nástroji podpory ministerstva zemědělství v následujícím období bude především dotační titul Ekologické zemědělství v rámci Programu rozvoje venkova 2007-2013.

Vedle toho byl založen poradní orgán ministerstva životního prostředí „Ekologické zemědělství v ochraně přírody a krajiny“, jehož úkolem je také zvýšení informovanosti odborné veřejnosti v tomto oboru. Ministerstvo finančně podporuje výzkum v ekologickém zemědělství na zemědělských univerzitách. K významným pravidelným aktivitám patří konání mezinárodní konference Letní akademie ekologického zemědělství v Lednici, každoročně je devátý měsíc roku věnován propagační akci Září – měsíc biopotravin a ekologického zemědělství, k dalším akcím patří vyhlášení biopotraviny roku a prezentace biopotravin na výstavách a veletrzích.

Smyslem pořádaných akcí je nejenom obecná propagace ekologického zemědělství a biopotravin, ale také prezentace konkrétních ekologických zemědělců a jejich hospodářství, výrobců či zpracovatelů a jejich výrobků, podpora odbytu doma i v zahraničí, zvýšení informovanosti veřejnosti a propagace jednotlivých regionů.

Byla vydána řada publikací na téma ekologické zemědělství, například dva díly učebnice ekologického zemědělství pro střední i vysoké školy.

Pozitivem pro propagaci ekologického zemědělství je stálá přízeň médií i obecné spotřebitelské veřejnosti, díky níž bylo možné dosáhnout s omezenými finančními prostředky určitého minimálního pozitivního povědomí o ekologickém zemědělství a biopotravinách v České republice.

Příklady úspěšných PR aktivit: dny otevřených dveří, ochutnávky, pořádání tiskových konferencí a pravidelné rozesílání informací

médiím, vydávání letáků, brožur, knih, katalogů, Bioměsíčníku, prezentace na veletrzích, jarmarcích, internetové stránky, kluby spotřebitelů, kontaktní místa v prodejnách s bioprodukty a další.

3.3 Ekologické zemědělství ve Slovenské republice

Na Slovensku je situace odlišná od té v České republice ve smyslu jiných přírodních podmínek. Musíme vzít do úvahy, že téměř 50 % území Slovenské republiky se nachází v marginálních a submarginálních oblastech a až 27 % krajiny pokrývají chráněná území, ve kterých není možné hospodařit intenzivním způsobem, což vytváří široký potenciál pro další rozvoj ekologického zemědělství na Slovensku.

Ekologická zemědělská výroba minimalizuje dopad na životní prostředí, proto je její uplatnění možné i v ekologicky citlivých oblastech, na ochranném půdním fondu, v lokalitách akumulace vod, na území národních parků a chráněných krajinných oblastech s vysokou kvalitou složek životního prostředí.

Slovensko se stejně jako její soused potýká s nezaměstnaností a odchodem venkovského obyvatelstva do měst, čemuž lze předejít programy cílenými na rozvoj venkova, v rámci nichž je podporováno i ekologické zemědělství. V tomto ohledu může ekologické zemědělství přispět k rozvoji venkovských oblastí, tvorbě nových pracovních míst a celkové revitalizaci venkova.

Mezi nepopiratelná lákadla pro začínající ekozemědělce na Slovensku patří podpora určená ekologickému zemědělství v Evropské unii, která je v porovnání s konvenčním zemědělstvím větší a k tomu je ještě nutno připočít fakt, že bioprodukce není oproti běžné produkci v Evropské unii kvótovaná. Pro slovenské ekologické prvovýrobce se tak otvírají možnosti čerpání podpor určených pro agroenvironmentální programy v rámci Plánu rozvoje venkova, jejichž cílem je napomoci zavedení a zachování postupů ekologického zemědělství.

Ekologické zemědělství se na Slovensku začalo rozvíjet stejně jako v České republice od počátku 90. let minulého století. Organizovaný systém ekologického zemědělství vznikl v roce 1991, kdy se do něj přihlásilo 35 převážně družstevních podniků, s rozlohou celkem 15 tisíc hektarů zemědělské půdy.

Legislativním rámcem se v tomto počátečním období rozvoje ekologického zemědělství stala **Pravidlá organického poľnohospodárstva platné pre územie Slovenskej republiky**, která vycházela ze zásad a požadavků ekologického zemědělství formulovaných IFOAM. Byl též vybudován systém nezávislé kontroly a certifikace produkce.

V roce 1995 byla ministerstvem zemědělství Slovenské republiky přijatá **Koncepcia organického poľnohospodárstva na Slovensku**. Tento dokument lze považovat za zásadní, neboť určil základní směřování ekologického zemědělství v horizontu do roku 2010 a přijal soubor opatření na jeho realizaci, a to vytvářet legislativní, ekonomické a organizační předpoklady, aby se ekologické zemědělství do roku 2010 realizovalo na ploše 130 000 ha - 150 000 ha, zabezpečit dotace pro ekologické zemědělství, podporovat domácí spotřebu bioproduktů a biopotravin dotacemi na jejich propagování, zabezpečit proexportní dotace pro ekologické produkty, vytvořit podmínky pro zřízení odborné poradenské služby, dobudovat nezávislý kontrolní a certifikační systém organického zemědělství, zabezpečit subvenční prostředky k výstavbě a rekonstrukci kapacit na zpracování bioprodukce, dobudovat v rámci ÚKSÚP (Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky) centrální databázi údajů organického systému a v neposlední řadě rozvíjet činnost domácích vědecko-technických projektů orientovanou na organické zemědělství.

Výše uváděná koncepce byla nahrazena dalším koncepčním

21 Kol. autorů: Akčný plán pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva v Slovenskej republike do roku 2010, MP SR, Bratislava.

dokumentem, a to **Akčním plánem rozvoja ekologického poľnohospodárstva v Slovenskej republike do roku 2010**, prijatým 17.3. 2005. Jeho schválenie bolo dôsledkom vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie 1. května 2004, jímž se země zavázala mj. implementovat společné nástroje politiky, programy a dokumenty Európskej únie. Jedním z takových dokumentů je i Evropský akční plán pro ekologické potraviny a zemědělství, v rámci nějž je v opatření č. 6 doporučení Evropské komise k přijetí národních akčních plánů s příslušnými opatřeními.

Jeho tvůrci se inspirovali nejen evropským akčním plánem pro ekologické zemědělství, doposud platnou Konceptí ekologického zemědělství, ale i o rok dříve schváleným českým akčním plánem, který byl vládou ČR přijat 13.4. 2004. Prostřednictvím cílů a priorit stanovených v Akčním plánu určuje směry rozvoje ekologického zemědělství hlavně v oblastech, které jsou nedostatečně anebo slabě rozvinuté.

Mezi priority státní správy se řadí především dosáhnout rozšíření rozlohy zemědělské půdy, na níž se hospodaří ekologickým způsobem na minimálně 5 % z celkové rozlohy zemědělské půdy ve Slovenské republice a to v časovém horizontu do roku 2010. Záměry slovenské vlády tedy nejsou zdaleka tak ambiciózní jako předsevzetí české vlády, která usiluje o dvojnásobek.

Toho má být mj. dosaženo prostřednictvím opatření pro rozvoj venkova realizovaných ministerstvem zemědělství. Důvodem k prosazování rozvoje ekologického zemědělství jako strategické priority v SR je mnoho- od produkce zdravých potravin, přes vyšší zaměstnanost až po šetrný přístup ke krajině, životnímu prostředí, přírodě a chovaným zvířatům.

Ani ekonomické aspekty nelze opomíjet, meziroční nárůst trhu s biopotraviny se pohybuje okolo 25 % na Slovensku a v rozmezí od 20- 40 % v zemích EU. Proto pracovní skupina složená ze zástupců všech 4 zainteresovaných ministerstev, nevládních organizací, výzkumu, kontroly a samotných ekozemědělců vypracovala návrh

akčního plánu rozvoje ekologického zemědělství na Slovensku na následující pětileté období.

Klíčovými úkoly a cíly rozvoje má být, ve stručnosti: silná organizace ekologického zemědělství, průhlednost kontrolního a certifikačního systému, zpřístupnění informací spotřebitelům, poradenský systém, specializovaná statistika, koordinační centrum, databáze poznatků atd. Zásadní podmínkou pro úspěšný a dlouhodobý rozvoj je pak spolupráce všech zainteresovaných resortů, institucí a organizací.

Změna v právní úpravě ekologického zemědělství ve Slovenské republice nastala v roce 1998, kdy byl přijat **zákon č. 224/1998 Z.z. o ekologickom poľnohospodárstve a výrobe biopotravín**. Poprvé tak bylo ekologické zemědělství na Slovensku upraveno zákonem. Česká republika si na svoji zákonnou úpravu ekologického zemědělství musela počkat do roku 2000.

Tři měsíce po vstupu Slovenské republiky do struktur Evropské unie, vstoupil v platnost nový **zákon č. 421/2004 Z.z., o ekologickom poľnohospodárstve**, z 30. června 2004, s účinností od 1. srpna 2004, jímž se zrušuje zákon č. 224/1998 Z., o ekologickom poľnohospodárstve a výrobe biopotravín ve znění zákona č. 415/2002 Z., a výnos Ministerstva podohospodárstva Slovenskej republiky z 1. října 1999 č. 3259/1999-100, ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o ekologickom poľnohospodárstve a výrobe biopotravín. Zákon se zabývá jen problematikou kompetencí, systému registrací a sankcí.

K 31. prosinci 2003 bylo v systému ekologického zemědělství na Slovensku registrovaných 54 479 hektarů zemědělské půdy, což odpovídalo 2,23 % z celostátní výměry zemědělské půdy, z čehož představovala orná půda 16 707 ha, vinice 124 ha, ovocné sady 231 ha a trvalé travní porosty 37 417 ha. Registrovaných bylo 100 subjektů působících v ekologickém zemědělství (62 výrobců bioproduktů, 26 subjektů v období přechodu k ekologickému zemědělství, 8 producentů biopotravin a 4 subjekty realizovali dovoz, resp. vývoz bioproduktů a biopotravin).

O necelé tři roky později, se již ekologické zemědělství na Slovensku pohybuje v docela jiných číslech. K 31. srpnu 2006 zabírala ekologicky obhospodařovaná zemědělská půda v SR rozlohu 121 102 hektarů, což představuje 5,76 % z celkové výměry zemědělské půdy na Slovensku a téměř vyrovnává stav, jaký byl v ekologickém zemědělství v 2005 v České republice, kde naopak podle statistických údajů za loňský rok vývoj ekologického zemědělství stagnoval.

Nárůst výměry ekologicky obhospodařované půdy ve Slovenské republice tak během necelých tří let vzrostl o více než polovinu. Z toho 36 685 ha tvoří orná půda, 83 632 ha trvalé travní porosty a 785 ha ovocné sady a vinohrady. V systému ekologického zemědělství bylo registrovaných 298 držitelů registrace. Z toho je 32 výrobců biopotravin.

Na Slovensku bylo k tomuto datu 51 obchodů s nabídkou biopotravin, do čehož však není započítaná nabídka v řetězcích supermarketů. Za poslední rok přibýlo množství specializovaných bio-obchodů, zejména v Bratislavě. Počet restaurací, kde se vaří z bioproduktů, není tak potěšitelný, zatím jsou v celé zemi tři. Zato nákup potravin přes internet zaznamenal stejně jako v Česku navýšení tržeb, biopotraviny on-line nabízejí tři internetové obchody.

Problém dalšího rozvoje ekologického zemědělství v SR záleží v nízkém odbytu bioprodukce a biopotravin na tuzemském trhu a souvisí s chybějící infrastrukturou, ale také povědomím počínající osvětou obyvatelstva, potenciálních spotřebitelů. Jde o celý komplex, informovaností a propagací počínaje přes zpracovatelskou sféru až po maloobchodní síť prodejen potravin.

Nejlépe by bylo, kdyby zde existovala vlivná sdružení producentů úzce spolupracující s environmentálními organizacemi a aktivisty a zejména podnikatelská sdružení ze zemědělského, zpracovatelského a potravinářského odvětví. Stejně problémy řeší v současnosti i Česká republika.

Trh s biopotravinami se na Slovensku více méně ještě rodí, úzký sortiment biopotravin je dostupný v několika specializovaných

prodejnách zdravé výživy a řetězcích supermarketů. Bohužel velká většina bioprodukce jde na vývoz coby surovina na další zpracování. Pokud se na věc podíváme z pohledu spotřebitele, je škoda, že běžný spotřebitel nemá o existenci biopotravín ani ponětí, nezná pojem certifikovaná biopotravina ani nerozezná logo, kterým je označována.

Tím se vytváří začarovaný kruh, protože bez informovaného spotřebitele není poptávka, bez odbytu a poptávky není nabídka, zpracovatelský průmysl se nerozvine a bioprodukty poputují i nadále do zahraničí. To určitě není ideální stav, tento kruh je nutné rozetnout.

Nezbývá než doufat, že se zpracovatelský biopotravinářský průmysl rozvine co nejdříve, aby si spotřebitelé mohli dopřát v BIO kvalitě tuzemský chléb a pečivo, mléko a mléčné výrobky, zeleninové a ovocné šťávy, kojeneckou stravu, masové výrobky, které na pultech obchodů chybí. Zatím lze vybírat pouze z omezeného sortimentu biopotravín, z čehož velká většina pochází z dovozu, což tyto výrobky značně prodražuje a spotřebitelé tak i z finančních důvodů dávají přednost konvenční produkci.

Co tedy udělat pro rozvinutí zpracovatelského průmyslu na Slovensku? Pro podporu ekologického zemědělství se zasazují mnohá občanská sdružení, iniciativy nadšenců atd.

Zdaleka nejvíce možností, jak nastartovat zpracovatelský průmysl, má však v rukou stát, který by mohl např. uskutečnit celostátní mediální kampaň a podporu produktů ekologického zemědělství a bioznačky, a to prostřednictvím televize, rádií, deníků a billboardů, dále uhrazovat ekofarmářům náklady spojené s certifikací bioproduktů a biopotravín, finančně podporovat osvětové akce typu týden či měsíc biopotravín (jako to funguje v ČR), zvýhodňovat ekologické zemědělce snížením daně z přidané hodnoty na certifikované produkty ekologického zemědělství, upřednostňovat bioprodukty při výběrových řízeních ve státních institucích, školách apod.

3.4 Česká a slovenská právní úprava ekologického zemědělství

Jak již bylo v této práci mnohokrát řečeno, právní úpravy jednotlivých členských států pouze doplňují komunitární úpravu platnou pro ekologické zemědělství v celé Evropské unii obsaženou v **Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91**, záleží pak pouze na dané členské zemi, nakolik uzná za vhodné evropské standardy doplnit např. zpřísnující úpravou jdoucí nad rámec evropského nařízení.

V České republice v současnosti platný **zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství** nabyl účinnosti 1.1. 2001. Zákon je proveden vyhláškou č. 16/2006 Sb., ze dne 6.1.2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství.

Zákon se zabývá 3 tematickými okruhy: ekologickým zemědělstvím obecně (část první, v jejímž rámci je pak upraveno přechodné období, registrace osob podnikajících v ekologickém zemědělství, změna ve vlastnictví pozemků, omezení škodlivých vlivů na pozemky a chov zvířat), posléze označováním a osvědčováním a konečně kontrolou (podávání stížností, správní delikty a zvláštní opatření).

S účinností od počátku letošního roku se díky poslední novelizaci zákona o ekologickém zemědělství výrazně zjednodušila národní legislativa stanovující pravidla administrace ekologického hospodaření, zákon byl zredukován o polovinu, současná prováděcí vyhláška má oproti původním 15 stranám a 17 přílohám pouze dvě strany textu a dvě přílohy.

Na Slovensku je problematika ekologického zemědělství upravena **zákonem č. 421/2004 Z.z. o ekologickom poľnohospodárstve, tzv. kompetenční zákon**, jímž jsou pouze určeny orgány státní správy v oblasti ekologického zemědělství a kompetence, resp. povinnosti ministerstva zemědělství, ÚKSÚP a inspekční organizace. Žádný prováděcí předpis k zákonu nebyl vydán.

S problematikou ekologického zemědělství v obou případech souvisejí i další zákony a některé právní předpisy, i když se jí dotýkají pouze nepřímo nebo jen okrajově.

Zákon č. 242/2000 Sb. nejprve vymezuje předmět svojí úpravy a blíže specifikuje některé pojmy. Zákon ani nařízení **neřeší** otázku státní podpory ekologického zemědělství, nebo poskytování dotací pro ekologické zemědělství. Tato problematika je řešena příslušným nařízením vlády, v současné době je to nařízení vlády č. 242/2004 Sb., o provádění agroenvironmentálních opatření, ve znění pozdějších předpisů.

Zmíněný zákon tedy **upravuje** podmínky hospodaření v ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícímu osvědčování a označování bioproduktů a biopotravin, dále pak výkon kontroly a dozoru nad dodržováním povinností. Zákon definuje pojmy: bioprodukt, biopotravina, ostatní bioprodukt, ekologický podnikatel, osoba podnikající v ekologickém zemědělství, ekologický chovatel včel a ekofarma.

Vymezení některých pojmů

Bioprodukt je jakákoliv surovina rostlinného nebo živočišného původu pocházející z ekofarmy. Bioproduktem je také hospodářské zvíře. Jako bioprodukt lze tak certifikovat nejenom suroviny na výrobu biopotravin, ale také zástavová zvířata, chovná zvířata nebo suroviny pro nepotravinářské účely (např. vlna, přadný len apod.).

Jako **ostatní bioprodukt** lze certifikovat také biokrmivo, bioosivo a biosadbu. Ostatní bioprodukt je podskupina bioproduktu, neboť i ostatní bioprodukt splňuje definici bioproduktu.

Ekologickým podnikatelem je ekologický zemědělec.

Osobou podnikající v ekologickém zemědělství je ekologický zemědělec, výrobce biopotravin, obchodník s biopotravinami, výrobce biokrmiva a dodavatel bioosiv a biosadby.

Ekologický chovatel včel může ale nemusí být ekologickým zemědělcem, nemusí mít ekofarmu, to je použitelné pro včelaře, kteří chovají včely na území velkých ekofarem nebo na území národních parků a chráněných krajinných oblastí.

Ekofarma je samostatná, uzavřená hospodářská jednotka. Zemědělský podnikatel nemusí provozovat ekologické zemědělství na všech pozemcích, které vlastní nebo užívá, musí ale pro ekofarmu vyčlenit a jednoznačně určit základní výrobní prostředky. Od konvenčních pozemků tak musí být jednoznačně odděleny pozemky, hospodářské budovy, zemědělská mechanizace, hospodářská zvířata, které všechny slouží k ekologickému zemědělství. Odděleno musí být také účetnictví.

Cílem jednoznačného vymezení ekofarmy je průkazné oddělení ekologického hospodaření od konvenční zemědělské činnosti a jasná identifikace činnosti ekologického zemědělce v krajině při produkci bioproduktů, a to především z hlediska kontroly dodržování podmínek zákona a nařízení, a důvěry spotřebitelů v ekologické zemědělství.

3.4.1 Práva a povinnosti

Mezi obecné povinnosti ekologického podnikatele patří omezení škodlivých vlivů na ekologicky obhospodařované pozemky. Škodlivými vlivy se rozumí především sousední pozemky obdělávané konvenčním způsobem, používání GMO či používání škodlivých materiálů či postupů. Ekologický podnikatel má proto povinnost za účelem snížení těchto rizik přijmout účinná opatření jako např. zřizovat mezi pozemky živé ploty, izolační travnaté pásy, větrolamy nebo cesty.

Po ekologickém podnikateli se vyžaduje aktivní přístup k zamezení přímé kontaminace ekologických pozemků splachem (erozí) z konvenčních ploch, nebo kontaminace zakázanými látkami (např. pesticidy) při ošetřování sousedních konvenčních polí.

Novou hrozbou pro ekologické zemědělce se stává možnost kontaminace pylem z geneticky modifikovaných plodin z okolních konvenčních ploch. Za dostačující oddělení od konvenčních ploch se

22 Damohorský, M., Smolek, M. (2001): Zemědělské právo, IFEX, Praha.

považují remízky, meze, polní cesty, silnice, tratě, liniová zeleň, vodoteč, les, úvrat' osetá trvalými travními porosty apod. Ve všech uvedených případech by oddělovací pás neměl být užší než 3 metry.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat případům, kdy hrozí reálné nebezpečí splachu (eroze) z výše položeného konvenčního pozemku. V takových případech musí ekozemědělec provést opatření k odvedení nebo vsáknutí splachové vody (odvodní stružka, průleh, zasakovací pás trvalého travního porostu apod.).

Ekologický podnikatel by měl dbát na podporu biodiversity a ochranu přírody. Měl by kladným způsobem přispívat k propojování zemědělsky využívané půdy s extenzivními plochami a chráněnými územími, jako jsou přirozené travnaté plochy s ruderalní flórou, křoviny, remízky, menší lesní porosty, extenzivní sady, rašeliniště, rákosiny, vodní plochy, tůně, prameny, mokřiny a bažiny, suché plochy, meze, okraje polí apod.

Zákon posléze stanoví některé povinnosti pro osvědčování původu a označování biopotravin.

Poslední novelou zákona o ekologickém zemědělství byla s účinností od 1.1. 2006 ze zákona vyjmuta ustanovení upravující mj. ekologické pěstování rostlin, výrobu biopotravin, uvádění biopotravin do oběhu, skladování a přepravu, také byla zredukována ustanovení týkající se chovu hospodářských zvířat (mezi nimi i právní úprava chovu včel a ryb). Tím byla odstraněna nadbytečná duplicita s evropskou úpravou.

Povinností slovenského ekologického producenta je hospodařit ve shodě s požadavky zákona o ekologickom poľnohospodárstve a výrobe biopotravin, vést požadovanou evidenci, umožnit výkon kontroly, oznamovat včas změny v hospodaření, které by mohly být v rozporu s pravidly ekologické produkce zemědělských výrobků.

3.4.2 Registrace

Zákon č. 242/2004 Sb. stanoví jednak obecná pravidla hospodaření v ekologickém zemědělství, jednak zvláštní ustanovení. Mezi obecná pravidla, patří ustanovení upravující registraci.

Zemědělské hospodaření na ekofarmě podléhá registraci u ministerstva zemědělství ČR. Každý nový zájemce, který hodlá podnikat v ekologickém zemědělství v České republice, (ekologický zemědělec, výrobce biopotravin, obchodník s biopotravinami, výrobce biokrmiv, dodavatel bioosiv a biosadby a ekologický včelař) musí podat žádost o registraci na ministerstvu zemědělství na odboru rozvoje venkova a environmentální politiky.

Vzor žádosti o registraci je uveden v příloze 1 prováděcí vyhlášky č. 16/2006 Sb., která nabyla účinnosti dnem 1. 2. 2006. Od počátku letošního roku odpadla povinnost registrace pro maloobchodníka, který pouze prodává biopotraviny konečnému spotřebiteli ve spotřebitelském balení.

Přílohou žádosti o registraci musí být vyjádření kontrolní organizace, že žadatel prošel vstupní kontrolou a plní podmínky zákona i nařízení. Žadatel se nejprve přihlásí u vybrané kontrolní organizace ke kontrole a certifikaci a uzavře s ní smlouvu o kontrole. Kontrolní organizace provede vstupní kontrolu a poté vystaví příslušné potvrzení (§6 odst. 5), které tvoří přílohu žádosti o registraci. Evidence zemědělské půdy v ekologickém zemědělství a přechodném období probíhá v rámci systému LPIS.

V případě ekologických zemědělců vystaví ministerstvo zemědělství po podání žádosti o registraci informaci o zahájení přechodného období, případně rozhodnutí o registraci pro ekologické zemědělství po uplynutí doby přechodného období. U ostatních osob podnikajících v ekologickém zemědělství vystaví ministerstvo zemědělství po podání žádosti rozhodnutí o registraci pro ekologické zemědělství. Zvláštností řízení o registraci je fakt, že rozhodnutí o registraci vydá ministerstvo zemědělství až po ukončení přechodného období.

Noví žadatelé o registraci osoby podnikající v ekologickém zemědělství platí při podání žádosti správní poplatek 1000 Kč. Kolek v této hodnotě se vylepuje na úvodní stranu žádosti o registraci.

Ekologickým zemědělcem ve Slovenské republice se může stát:

- fyzická osoba (občan, živnostník, podnikatel, soukromně hospodařící rolník apod.), stejně tak

- právnická osoba (podnikatelský subjekt, družstvo, firma, sdružení apod.),
kteří se ztotožňují se zásadami hospodaření v tomto systému a hodlají v budoucnu jednat ve shodě s nimi. K tomu je nezbytný projekt konverze a rozvoje ekologického zemědělství v dané ekofarmě.

Registraci subjektů ekologického zemědělství a výrobců biopotravin ve Slovenské republice vykonává kontrolní ústav. Tím je **Ústřední kontrolní a skúšobný ústav poľnohospodársky (ÚKSÚP)**, se sídlem v Bratislavě, který registruje:

- ekologické výrobce bioproduktů (rostlinných i živočišných),
- ekologické výrobce biopotravin,
- subjekty vykonávající sběr volně rostoucích rostlin a jejich částí,
- subjekty uvádějící bioprodukty a biopotraviny do oběhu,
- subjekty v stádiu konverze (výrobci biopotravin a bioproduktů).

Všem zaregistrovaným subjektům vydá Ústřední kontrolní a skúšobný ústav poľnohospodársky **osvědčení o způsobilosti** v požadovaném okruhu činnosti. Subjekty žádají o zaregistrování formou písemné žádosti.

Písemná žádost musí obsahovat:

- jméno, příjmení, místo trvalého pobytu, pokud je žadatelem fyzická osoba anebo obchodní jméno, sídlo a identifikační číslo, pokud je žadatelem právnická osoba
- druh činnosti, o kterou žádá: rostlinná výroba, živočišná výroba nebo sběr volně rostoucích plodin
- doklad oprávnující žadatele k podnikání v úředně osvědčené kopii
- místo výkonu činnosti, určení odpovědného zástupce, údaje o technicko-materiálním a prostorovém zabezpečení výkonu činnosti
- doklad k prokázání práva k nemovitostem
- katastrální mapu katastrálního území, kde vykonává svoji činnost, s prostorovým vyznačením pozemků
- rozsah konvenčního hospodaření

Jestliže je žádost o uvedenou činnost úplná, kontrolní ústav

zaregistruje žadatele na požadovaný druh činnosti. O zápise do registru informuje žadatele tj. držitele registrace a přidělí mu registrační číslo.

3.4.3 Přechodné období

Přechodné období (období konverze) je takové období, kdy se uskutečňuje přechod konvenční farmy na ekofarmu. Začíná dnem, kdy konvenční zemědělec doručí žádost o registraci na ministerstvo zemědělství ČR (podle §6 zákona o ekologickém zemědělství) a trvá 2 roky na orné půdě, travních porostech a u chovu ryb a 3 roky u sadů, vinic a chmelnic. Doba přechodného období musí být dodržena u orné půdy před vysetím plodiny, u travních porostů před využitím produkce z tohoto porostu jako krmiva (pastvou či sklizní) a u sadů před první sklizní.

Žadatele o registraci činnosti na výrobu bioproduktů ve Slovenské republice zařadí kontrolní ústav ke dni registrace do přechodného období a určí dobu jejího trvání. Maximálně tato doba činí dva roky, přičemž se přihlíží k tomu, zda již na pozemcích byla vykonávaná ekologická zemědělská produkce.

Přechodné období pro pěstování rostlin trvá nejméně dva roky. Do přechodného období je možné začlenit půdu, která nebyla po dobu alespoň šesti měsíců chemicky ošetřovaná, stejná podmínka se vztahuje i na ní pěstované rostliny. Plochy, na kterých již proběhlo přechodné období není možné přesouvat z ekologického na konvenční pěstování a opačně. Zakázané vstupy (např. pesticidy) nemohou být v přechodném období použity.

Přechodné období v chovu hospodářských zvířat určených na výrobu masa, vlny, peří a kůže, trvá nejméně jeden produkční cyklus od ukončení konverze pěstování rostlin používaných na krmení těchto zvířat.

Jestliže dojde v průběhu přechodného období k porušení pravidel, přechodné období začne plynout znovu po sklizni plodiny, při jejímž pěstování došlo k porušení pravidel. Dodržení pravidel během

přechodného období vyhodnocuje a kontroluje Ústředný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky nejméně dvakrát ročně. Zprávy o výsledcích kontroly se předkládají certifikačnímu orgánu. Po splnění předepsaných podmínek přechodného období může zemědělský subjekt požádat o certifikaci produkce.

3.4.4 Souběžná produkce, chov zvířat a vlastnictví pozemků

Pokud jde o otázku souběžné produkce, chovu zvířat na ekofarmě a vlastnictví pozemků, je tato problematika obsažena pouze v české právní úpravě. Český zákonodárce dozal za potřebné tyto oblasti rozvinout ve vlastní úpravě. V některých bodech zákon doplňuje prováděcí vyhláška.

Souběžná produkce je na české ekofarmě zakázána. V případě provozování konvenční farmy a ekofarmy u jednoho zemědělského podnikatele musí být na každé farmě chovány rozdílné druhy hospodářských zvířat a pěstovány rozdílné druhy zemědělských plodin, především z důvodu vyloučení možné záměny či smíchání produktů konvenčního hospodaření a ekozemědělství. Například nelze na ekofarmě a zároveň konvenční farmě chovat skot, a to ani v případě chovu masného skotu na ekofarmě a mléčného skotu na konvenční farmě.

Naopak lze pěstovat na ekofarmě a konvenční farmě takové druhy plodin, jejichž produkce je od sebe odlišitelná, např. pšenici špaldu a pšenici setou, červené a bílé zelí, jasně od sebe odlišitelné odrůdy ovoce a zeleniny atd.

V případě travních porostů je situace ohledně souběhu následující: Louky nelze mít v ekologické i konvenční části podniku z důvodu možné záměny produkce z luk v konvenční části za produkci z luk v ekologické části podniku.

Pastviny lze mít v ekologické i konvenční části podniku pouze v případě, pokud jsou pastviny v konvenční části podniku využívány pouze pro pastvu hospodářských zvířat. Jestliže se však část konvenčních pastvin bude sklízet na zelené krmění či konzervaci, jde

již o nepovolený souběh při pěstování rostlinných produktů. V zásadě jde o to, aby na travních porostech nemohlo dojít k záměně produkce z konvenčních luk za produkci z louky v ekologické části podniku.

V případě **zvýšení či snížení výměry pozemků** na ekofarmě v ČR, nebo v případě zařazení nového druhu hospodářských zvířat do ekologického zemědělství nebo vyřazení stávajícího druhu, je ekologický zemědělec povinen na tuto skutečnost písemně oznámit kontrolní organizaci, která je pověřena ministerstvem výkonem kontroly a certifikace v ekologickém zemědělství, a se kterou má ekologický zemědělec uzavřenou smlouvu.

V případě zvýšení výměry začíná přechodné období dnem doručení oznámení kontrolní organizaci. V případě převodu nebo přechodu farmy na jinou osobu musí tato nová osoba, jestliže hodlá nadále hospodařit na ekofarmě, podat žádost o registraci jako nový žadatel podle §6. Tato žádost podléhá správnímu poplatku 1000 Kč.

Je nutné zdůraznit, že ekologičtí zemědělci nemusí dodržovat pouze tento zákon a nařízení, ale že musí dodržovat další obecně platné předpisy v těch oblastech, které nejsou upraveny zákonem a nařízením. Jedná se např. o právní předpisy týkající se evidence zvířat, krmení, pohody zvířat atd.

V ekologickém zemědělství na území ČR je možné chovat jen ty **druhy hospodářských zvířat**, které jsou uvedeny v §2 vyhlášky, t.j. skot, koně, prasata, ovse, kozy, králíky, drůbež, ryby a včely. Pravidla chovu králíků a ryb jsou stanovena v §4 a §5 vyhlášky. Pravidla chovu ostatních druhů hospodářských zvířat jsou stanovena nařízením Rady (EHS) 2092/91, o ekologickém zemědělství. Je třeba ještě doplnit, že křížence koní lze na ekofarmě také chovat.

Zvířata v souhrnu neuvedená mohou být na ekofarmě chována pouze jako zájmový chov, který není předmětem podnikání (např. chov holubů). Jestliže je takový chov předmětem podnikání, nesmí být součástí ekofarmy (např. farmový chov nutrií apod.).

3.4.5 Kontrola

Každá osoba podnikající v ekologickém zemědělství na území České republiky musí mít uzavřenou platnou **smlouvu s některou kontrolní organizací**, která je pověřena ministerstvem zemědělství ČR výkonem kontroly a certifikace v ekologickém zemědělství.

K tomuto dni byly ministerstvem zemědělství ČR pověřeny výkonem kontroly a certifikace následující kontrolní organizace:

- **Kontrola ekologického zemědělství (KEZ)**, se sídlem v Chrudimi,
- **ABCERT GmbH**, se sídlem v Brně
- **Biokont CZ**, sídlící v Brně

V případě vydání odepření certifikátu je osoba podnikající v ekologickém zemědělství povinna vrátit kontrolní organizaci platný certifikát. V praxi to znamená, že pokud **kontrolní organizace vystaví ekologickému zemědělci certifikát** např. na mléko a v době platnosti tohoto certifikátu vydá kontrolní organizace stejnému ekologickému zemědělci odepření certifikátu na mléko, je povinen ekologický zemědělec originál tohoto certifikátu kontrolní organizaci vrátit, a to v termínu stanoveném kontrolní organizací. Do doby vydání nového certifikátu nesmí ekologický zemědělec mléko na trhu deklarovat jako biomléko.

Zákon ukládá **označovat všechny bioprodukty, biopotraviny, krmiva a osiva**. Produkt se označí **na obale logem BIO** v souladu s § 23 odst. 1, případně jiným vhodným způsobem. Například zástavový skot bude při prodeji označen v průvodní dokumentaci slovem BIO a kódem kontrolní organizace.

Subjekty, zařazené do systému ekologického zemědělství na Slovensku, jenž produkují bioprodukty a zpracovávají biopotraviny anebo s nimi obchodují, jsou podřízené kontrole, která je zaměřená na dodržování pravidel ekologického zemědělství a výroby biopotravín ve smyslu ustanovení Nařízení Rady (EHS) č. 2092/1991.

Kontrola je povinná. Kontrolovaný subjekt je povinen uhradit

oprávněné náklady. Kontrola se uskutečňuje minimálně dvakrát ročně. Kontrole podléhá:

- půda určená na ekovýrobu,
- dodržování pravidel ekovýroby a výroby biopotravin,
- způsob sběru, úpravy, přepravy a skladování bioproduktů,
- způsob balení, označování a uvádění bioproduktů a biopotravin do oběhu,
- způsob vedení záznamů a účetnictví,
- subjekty hospodařící na části pozemků i konvenčním způsobem hospodaření.

Garantem kontroly je **Ústředný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky**. Kontrolu vykonáva jím pověřená kontrolní organizace **Naturalis SK** prostřednictvím svých inspektorů.

Orgány státní správy v oblasti ekologického zemědělství na Slovensku jsou:

- **ministerstvo zemědělství** (ministerstvo poľnohospodárstva),
- **Ústředný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky (ÚKSÚP)**.

Ministerstvo zemědělství SR:

- řídí výkon státní správy v oblasti péče o rozvoj ekologického zemědělství,
- koordinuje mezinárodní spolupráci na tomto úseku,
- rozhoduje o odvolání proti rozhodnutí ÚKSÚP,
- zveřejňuje na návrh ÚKSÚP ve Věstníku ministerstva zemědělství SR seznam hnojiv a seznam přípravků na ochranu rostlin povolených v ekologickém zemědělství.

Ústředný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky vykonáva a zabezpečuje povinnosti příslušného orgánu státní správy dle tohoto zákona a právních předpisů Evropské unie pro ekologické zemědělství, a to zejména:

- vede registr žadatelů o zařazení do systému ekologického zemědělství, fyzických osob a právnických osob vykonávajících

- činnost podle tohoto zákona (dále jen „držitel registrace“) a inspekčních organizací v ekologickém zemědělství,
- vydává oprávnění inspekční organizaci na výkon inspekce ekologického zemědělství podle rozsahu ekologického zemědělství, jenž držitel registrace vykonává,
 - vykonává dozor nad výkonem inspekce ekologického zemědělství inspekčními organizacemi,
 - rozhoduje o registraci a vydává držiteli registrace osvědčení o způsobilosti k vykonávání registrované činnosti,
 - vydává souhlas na dovoz produktů ekologického zemědělství dovozci z třetích zemí,
 - informuje a spolupracuje s příslušnými orgány Evropské unie a příslušnými orgány členských států Evropské unie a s inspekčními organizacemi v zahraničí v souladu s povinnostmi vyplývajícími pro členský stát z právních předpisů Evropské unie,
 - na návrh oprávněné inspekční organizace ukládá sankce za porušení povinností ustanovených tímto zákonem a právními předpisy Evropské unie pro ekologické zemědělství.

Úlohou kontrolního systému v ekologickém zemědělství na Slovensku je zjistit shodu mezi pravidly ekologického zemědělství, které vyplývají z ustanovení Nařízení Rady 2092/91 na jedné straně, a zjišťovanou skutečností na straně druhé. Zjišťovaná skutečnost je stav, který u ekologicky hospodařícího subjektu anebo výrobce biopotravin zkoumá inspektor během výkonu inspekce.

O výsledcích inspekce se vypracovává písemná zpráva - protokol, který slouží k vypracování dalších zpráv a podkladů, statistických přehledů apod. Poté dojde k udělení **biocertifikátu**, kontrolní a certifikační organizace Naturalis SK.

Základním principem kontroly je důvěra mezi inspektorem a kontrolovaným subjektem, která vychází z principů ekologického přesvědčení na obou stranách, zásadách slušnosti a elementární poctivosti. Výsledky kontrol odevzdává hlavní inspektor Naturalis SK na místo centrální registrace- Ústřední kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky. Kontroly hradí kontrolovaný subjekt. V

případě nejasností se odebírají vzorky, vyšetření pak uhradí ta strana, v jejíž neprospěch bylo rozhodnuto.

Držitel registrace je povinen pro účely ověřování svojí činnosti, zda je vykonávána v souladu s podmínkami stanovenými zákonem a pravidly, uzavřít smlouvu s inspekčním a certifikačním orgánem. Protokoly z inspekční činnosti slouží také jako podklad pro Ministerstvo zemědělství SR při udělování dotačních titulů v oblasti podpory ekologického zemědělství. Po úspěšné konverzi vydává certifikační orgán na jednotlivé produkty certifikát, který osvědčuje bioprodukty anebo biopotraviny. Pokud je celá farma zařazená do ekologického systému, vystavuje se certifikát na farmu jako celek.

3.4.6 Porušení pravidel

Na základě výsledků provedených kontrol navrhuje, podle české právní úpravy, kontrolní organizace ministerstvu zemědělství uložení pokuty podle § 33 nebo zvláštního opatření podle § 34 osobám podnikajícím v ekologickém zemědělství.

Za správní delikt lze uložit **peněžitou pokutu** odstupňovanou podle závažnosti správního deliktu do 10 000 Kč, 20 000 Kč, 50 000 Kč, 70 000 Kč a do 1 mil. Kč a za přestupek do 1 mil. Kč. Správní delikty projednává v prvním stupni ministerstvo zemědělství.

Zvláštním opatřením se rozumí odstranění loga BIO z produktu. Zvláštní opatření k zabránění klamání spotřebitele, že produkt pochází z ekologického zemědělství nebo že potravina byla vyrobena jako biopotravina, uloží ministerstvo zemědělství osobě, která označuje produkty či potraviny v rozporu se zákonem či nařízením.

Ministerstvo zemědělství ČR sankci neudělí, jestliže osoba podnikající v ekologickém zemědělství prokáže, že vynaložila veškeré úsilí, aby porušení zákona nebo nařízení zabránila, a přesto k tomuto porušení došlo.

Příkladem může být kontaminace krmiva geneticky modifikovanými organismy na ekofarmě. Pokud ekologický zemědělec prokáže, že učinil dostatečná opatření k tomu, aby kontaminaci zabránil,

ministerstvo zemědělství sankci neudělí. Např. farmář musí mít k dispozici písemné vyjádření dodavatele krmiv, že dodané krmivo neobsahovalo geneticky modifikovaný materiál, nebo aktuální rozbor krmiva na přítomnost geneticky modifikovaných organismů, ne starší než 6 měsíců.

Slovenská úprava uplatňuje při porušení pravidel tzv. sankční pořádek, ve kterém jsou hierarchicky stanoveny sankce (podle závažnosti přestupku), jako např.:

- opatření na odstranění zjištěných nedostatků,
- vrácení subjektu do opakované konverze,
- odepření vystavení biocertifikátu na produkt,
- až po vyřazení z registru ekologických subjektů.

V pravomoci orgánu nejvyššího dohledu nad ekologickým zemědělstvím, tj. ministerstva zemědělství SR - je redukovat výši přidělených dotačních prostředků, případně požadovat jejich zpětné vrácení. To je ovšem krajní možnost.

3.4.7 Srovnání obou národních právních úprav

Problematika ekologického zemědělství je v České i Slovenské republice upravena nařízením platným pro celé území Evropské unie a dále pak zákony o ekologickém zemědělství platným pro jednotlivé země, v případě České republiky je ještě zákon proveden vyhláškou.

V České republice v současnosti platný zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství, ve znění stávajících předpisů, je proveden vyhláškou č. 16/2006 Sb., o ekologickém zemědělství, kterou se ruší původní vyhláška č. 53/2001 Sb. Na Slovensku vstoupil, tři měsíce po přijetí SR do Evropské unie, v platnost nový zákon č. 421/2004 Z.z., o ekologickom poľnohospodarstve, jímž se ruší původní zákon o ekologickém zemědělství, stejně jako jeho prováděcí předpis. K novému zákonu žádný prováděcí předpis vydán nebyl.

Česká právní úprava reguluje podmínky hospodaření v ekologickém zemědělství, upravuje systém osvědčování původu bioproduktů a

biopotravin a jejich označování. Stanovuje systém pro výkon kontroly a dozoru nad dodržováním tohoto zákona.

Naproti tomu slovenský zákon se zabývá pouze problematikou kompetencí, systému registrací a sankcí. Jedná se o tzv. kompetenční zákon, jímž jsou pouze určeny orgány státní správy v oblasti ekologického zemědělství a kompetence, resp. povinnosti ministerstva zemědělství, ÚKSÚP a inspekční organizace. Slovenský zákonodárce, na rozdíl od českého, nepovažoval za nezbytné zahrnout do zákona změny ve vlastnictví pozemků, omezení škodlivých vlivů na pozemky, chov hospodářských zvířat, přechodné období, osvědčování bioproduktů a biopotravin.

Obě národní právní úpravy ekologického zemědělství se věnují otázce registrací, označování bioproduktů a biopotravin, také kontrolnímu systému a sankcím. I zde však lze nalézt jisté odlišnosti.

Největším rozdílem je, že pravomoci orgánu státní správy v České republice vykonává Ministerstvo zemědělství ČR, kdežto na Slovensku rozhoduje Ministerstvo zemědělství SR pouze o odvolání proti rozhodnutím kontrolního ústavu. Veškeré ostatní pravomoci v oblasti ekologického zemědělství připadají kontrolnímu ústavu (ÚKSÚP), který tak vykonává a zabezpečuje povinnosti orgánu státní správy.

Žádosti o registraci osob hodlajících podnikat v ekologickém zemědělství na ekofarmě se v ČR podávají Ministerstvu zemědělství ČR, v SR kontrolnímu ústavu (ÚKSÚP). V ČR navíc žadatel k žádosti dokládá potvrzení o vstupní kontrole a osvědčení o zápisu do evidence zemědělského podnikatele.

Český žadatel o registraci je povinen uzavřít smlouvu o kontrolní činnosti. K uzavření smlouvy o kontrolní činnosti tedy dochází ještě před udělením registrace. Na Slovensku vzniká tato povinnost až držiteli registrace a slovenská úprava zdůrazňuje povinnost uzavřít smlouvu o kontrole pouze s jednou inspekční organizací.

Pokud žadatel o registraci splní podmínky zákona o ekologickém zemědělství, pak Ministerstvo zemědělství ČR anebo kontrolní ústav (ÚKSÚP) v SR vydá rozhodnutí o registraci a zapíše ho na seznam osob podnikajících v ekologickém zemědělství. Ministerstvo zemědělství ČR, stejně jako kontrolní ústav (ÚKSÚP) v SR vedou, v souladu s předpisy Evropské unie, tři seznamy (registry): seznam osob podnikajících v ekologickém zemědělství a seznam žadatelů zařazených do přechodného období a seznam inspekčních orgánů, resp. seznam osob pověřených vydávat osvědčení o původu a provádět kontroly.

Česká i slovenská úprava uvádí, za jakých podmínek dochází ke zrušení registrace osoby podnikající v ekologickém zemědělství, česká úprava navíc zmiňuje důvody, za nichž registrace zaniká.

Označování bioproduktů a biopotravin je rozvinuto v české právní úpravě, slovenská právní úprava pouze odkazuje na předpisy Evropské unie. Grafický znak, kterým se označují bioprodukty a biopotraviny je popsán a vyobrazen v příloze slovenského zákona o ekologickém zemědělství a v prováděcí vyhlášce k českému zákonu o ekologickém zemědělství.

Kontrolu v České republice provádí kontrolní organizace pověřené ministerstvem zemědělství výkonem kontroly a certifikace, v současnosti jsou tři: KEZ, o.p.s., ABCERT GmbH a Biokont CZ. Na Slovensku kontrolu vykonává organizace pověřená kontrolním ústavem (ÚKSÚP) - Naturalis SK.

V české právní úpravě je podrobně vylíčeno, jakých správních deliktů se lze dopustit porušením povinností stanovených zákonem o ekologickém zemědělství. Slovenský zákonodárce v tomto ohledu jen odkázal na příslušný zákon č. 71/1967 Zb., o správnom konaní (správní řád). Co se týče sankcí, slovenský zákon o ekologickém zemědělství upravuje pouze ukládání peněžitých pokut, ve zbytku rovněž odkazuje na správní řád. Česká právní úprava dovoluje uložit peněžitě pokuty nebo zvláštní opatření. Správní delikty projednává a sankce ukládá ministerstvo zemědělství ČR. Sankce na návrh inspekční organizace v SR ukládá kontrolní ústav.

Závěr

Vstup České republiky a Slovenské republiky do struktur Evropské unie byl významný z hlediska přenosu množství pravomocí na instituce EU, ale také z hlediska dovršení postupné harmonizace legislativních podmínek hospodaření na půdě, objemu dotací pro zemědělce, způsobu jejich vyplácení a kontroly jejich použití. České a slovenské zemědělství dnes stojí, po dlouholetém váhavém postoji k reformám, teprve na počátku svého vývoje.

Období transformace v 90. letech přineslo v obou zemích množství pozitivních i negativních opatření směřujících k liberalizaci podnikání v oblasti zemědělství. Zemědělský sektor v devadesátých letech navíc procházel významnou restrukturalizací, nejen odvětvovou, ale i z hlediska vlastnické struktury. Bylo to však zároveň období výrazné nezávislosti rozhodování o vlastní zemědělské politice.

Zemědělská politika uplatňovaná v obou zemích je od východního rozšíření EU úzce propojená se společnou zemědělskou politikou Evropské unie. Vstup do Evropské unie pro tyto země zároveň znamenal nutnost přizpůsobit se systému tržní regulace a vývoji evropské legislativy.

Nové státy musely spolu s přístupovou smlouvou přijmout i deformovaná pravidla financování zemědělství určená pro nové členy, která jim přiznávají až do roku 2013 pouze část přímých plateb, jež získají státy evropské patnáctky. Integrací do struktur Evropské unie jsme na druhou stranu získali větší odbytiště pro zemědělské produkty, podstatné zredukování překážek vstupu na chráněný trh Evropské unie a přístup ke štědrým dotacím Unie.

Legislativní rámec ekologického zemědělství v Evropské unii představuje Nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 z 24. června 1991 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícímu označování zemědělských produktů a potravin. Pro nové členské země EU nařízení přímo platí od 1.5. 2004.

Cílem nařízení bylo sjednocení pravidel v zemích tehdejší evropské dvanáctky a poskytnutí právních záruk a ochrany jak pro ekologické zemědělce, tak pro spotřebitele v Evropské unii. Tímto byl vytvořen jednotný evropský minimální standard ekologického zemědělství. Tento text byl v průběhu let několikrát novelizován, vyčítá se mu však malá srozumitelnost a přehlednost. V současné době se již připravuje nové nařízení, které by to současné nahradilo, návrh je však v některých otázkách příliš kontroverzní.

Národní úpravy jednotlivých členských států pouze doplňují komunitární úpravu platnou pro ekologické zemědělství v celé Evropské unii a obsaženou v uvedeném nařízení. Záleží pouze na dané členské zemi, nakolik uzná za vhodné evropské standardy doplnit.

V České republice v současnosti platný zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství stanoví podmínky hospodaření v ekologickém zemědělství, upravuje systém osvědčování původu bioproduktů a biopotravin a jejich označování. Stanovuje systém pro výkon kontroly a dozoru nad dodržováním tohoto zákona. Některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství provádí vyhláška č. 16/2006 Sb.

Na Slovensku je problematika ekologického zemědělství upravena zákonem č. 421/2004 Zb. o ekologickom poľnohospodárstve. Jedná se o tzv. kompetenční zákon, jímž jsou pouze určeny orgány státní správy v oblasti ekologického zemědělství a kompetence, resp. povinnosti ministerstva zemědělství, ÚKSÚP a inspekční organizace. Žádný prováděcí předpis k zákonu nebyl vydán.

Oběma úpravám je pak společné, že věnují pozornost registraci žadatelů o vstup do systému ekologického zemědělství, osvědčování a označování bioproduktů a biopotravin a v neposlední řadě kontrole nad dodržováním platných právních předpisů vztahujících se na ekologické zemědělství.

Podstatou kontroly v systému ekologického zemědělství je kontrola produkčního systému, ne jeho výstupů. Kvalitu potravin totiž není

možné spolehlivě zjistit rozbory jednotlivých produktů. Proto jedinou spolehlivou zárukou nezávadnosti výsledných potravin je kontrola dodržování pravidel při pěstování rostlin, chovu zvířat a zpracování produktů na biopotraviny. Cílem kontroly je garance pravosti a důvěryhodnosti bioproduktů a biopotravin spotřebitelům.

Evropská Komise představila v roce 2004 Evropský akční plán pro potraviny pocházející z ekologického zemědělství a pro ekologické zemědělství. Tento plán byl vypracován s ohledem na rychlý nárůst počtu zemědělců zabývajících se ekologickým zemědělstvím a na vysokou poptávku ze strany spotřebitelů během posledních let. Obsahuje dvacet jedna opatření a jeho cílem je usnadnit stávající rozvoj ekologického zemědělství v Evropské unii.

Některé členské státy, včetně České republiky a Slovenské republiky, vytvořily vlastní národní akční plány pro rozvoj ekologického zemědělství, přičemž braly v potaz svoje agroenvironmentální programy, rozvoj trhu, výzkum a rozvíjení kapacit. Záměrem Komise bylo, aby se Evropský akční plán s těmito jednotlivými akčními plány doplňoval a docházelo k jejich vzájemnému působení.

Ekologický systém zemědělství představuje model, na kterém profitují všechny zúčastněné strany, výrobci, spotřebitelé i stát. Slovenská republika a Česká republika mají všechny předpoklady pro rozvoj ekologického zemědělství. V posledních 15 letech v Evropě značně vzrostl význam ekologického zemědělství v rámci rozvoje venkova, který se stal důležitým tématem evropské zemědělské politiky. V současnosti je přijímána řada nástrojů a opatření k podpoře integrovaného ekonomického rozvoje venkovských oblastí s cílem posílení konkurenceschopnosti farem a zvýšení příjmu venkovských domácností.

V Česku a na Slovensku se významně zvětšuje jak výměra ekologicky obhospodařované půdy, tak i počet subjektů podnikajících v systému ekologického zemědělství. Co se týče podílu výměry ekologicky obhospodařované půdy vůči výměře půdy obdělávané konvenčním způsobem každým rokem se uspokojivě zvyšuje a v obou zemích již

přesahuje evropský průměr. Bohužel však, zejména na Slovensku, jde velká většina produkce na vývoz, a to ve formě suroviny určené pro další zpracování. Velkou výzvou pro zpracovatelský průmysl je tedy pokusit se nabídnout na tuzemský i zahraniční trh kromě nezpracovaných biosurovin i výrobky v bio kvalitě s přidanou hodnotou.

Ekonomická životaschopnost a schopnost zemědělců podnikat jsou pro ekologické zemědělství, jako rostoucí odvětví zemědělství, klíčové. Řada farem nedostatečně zvládá přípravu podnikatelských záměrů, farmáři nejsou schopni zajistit financování projektů a účinně se tak ucházet o podpory ze strukturálních fondů i ze státního rozpočtu. Není dostatečně propracován a zvládnut marketing a k dispozici ani nejsou výsledky průzkumu trhu. Vývoj nových výrobků se vyskytuje jen zřídka.

Propagace a reklama je další slabinou systému. Logo ekologického zemědělství není veřejnosti dostatečně známé. Šíření odpovídajícího životního stylu, obaly, vzhled a úroveň samotných obchodů a produktů ne vždy napomáhají propagaci. Veřejnosti ani nejsou dostatečně známé výhody, které ekologické zemědělství přináší životnímu prostředí.

Mezi dosažené úspěchy obou zemí bezpochyby patří, jak kladně hodnotí i Evropská unie, fungující systém kontroly akreditovaný na národní i mezinárodní úrovni a dostatečný právní rámec ekologického zemědělství. Na těchto pevně stojících základech lze pak systém ekologického zemědělství dále stavět a vylepšovat.

Přínosy, které ekologické zemědělství do budoucna přináší, jsou nezpochybnitelné a zdají se být se dostatečným impulsem pro růst zájmu o tento, vůči životnímu prostředí šetrný, systém hospodaření, který by neměl být jen krátkodobým trendem, ale trvalou alternativou přispívající k trvale udržitelnému rozvoji nejen v Evropské unii.

Použitá literatura:

- Damohorský, M., Smolek, M. (2001): Zemědělské právo- učební pomůcka, IFEX, Praha
- Červená, V., Dytrtová, K. (2006): Ekologické zemědělství v ČR, Ročenka 2006, Bioinstitut o.p.s., Olomouc
- Fajmon, H. (2006): Čeští zemědělci a společná zemědělská politika EU, Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Praha
- Kol. autorů: Akčný plán pre rozvoj ekologického poľnohospodárstva v Slovenskej republike do roku 2010, MP SR, Bratislava
- Kol. autorů (2004): Akční plán České republiky pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010, MZe ČR, Praha
- Kol. autorů (2004): Evropský akční plán pro biopotraviny a ekologické zemědělství (European Action Plan for Organic Food and Farming), Evropská komise, Brusel
- Kol. autorů (2006): Návrhy nařízení Rady o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o změně nařízení (ES) č. 2092/91 o ekologickém zemědělství a k němu se vztahujícím označování zemědělských produktů a potravin, Rada EU, Brusel
- Kol. autorů (2004): Průběžná zpráva o plnění Akčního plánu České republiky pro rozvoj ekologického zemědělství do roku 2010, MZe ČR, Praha
- Neumann, P., Lukáš, Z. (2000): Společná zemědělská politika EU – Regionální a strukturální politika EU, VŠE, Praha
- Rozsypal, R., Gábová, K. (2001): Kontrola a osvědčování v ekologickém zemědělství. Zpravodaj KEZ, KEZ, o.p.s.
- Rozsypal, R. (2002): Ekologické zemědělství, genové technologie a GMO, Zpravodaj KEZ, KEZ, o.p.s.
- Šarapatka, B., Urban, J., a kol. (2005): Ekologické zemědělství II.díl, PRO-BIO
- Štěrba, M., a kol. (2003): Nařízení o ekologickém zemědělství, Zpravodaj KEZ 7/2003
- Tichý, L., Arnold, R., a kol. (1999): Evropské právo, Beck, Praha

- Urban, J., Šarapatka, B., a kol. (2003): Ekologické zemědělství I.díl, MŽP, Praha
- Václavík, T. (2006): Biopotraviny a jejich prodej v maloobchodě, MZe, Praha
- Václavík, T. (2004): Průmyslové zemědělství a naše zdraví, PRO-BIO, Šumperk
- Václavík, T. (2004): Pesticidy a naše zdraví, PRO-BIO, Šumperk

Webové stránky:

- <http://www.agris.cz> (agrární portál)
- <http://www.agronavigator.cz>
- <http://www.asz.cz> (Asociace soukromých zemědělců v ČR)
- <http://www.bezpecnostpotravin.cz>
- <http://www.bioinstitut.cz>
- <http://www.biopotraviny.info>
- <http://www.biospotrebitel.cz>
- <http://www.biospotrebitel.sk>
- <http://www.czpi.cz> (Česká zemědělská a potravinářská inspekce)
- <http://www.ec.europa.eu/agriculture/qual/organic> (Evropská komise, ekologické zemědělství)
- <http://www.enviweb.cz>
- <http://www.europa.eu/pol/agr> (politiky EU - zemědělství)
- <http://www.evropska-unie.cz> (Zastoupení Evropské komise v ČR)
- <http://www.greenmarketing.cz>
- <http://www.hnutiduha.cz> (ekologická organizace)
- <http://www.hynek-fajmon.cz> (poslanec Evropského parlamentu)
- <http://www.kez.cz> (KEZ, o.p.s., kontrola ekologického zemědělství)
- <http://www.mesicbiopotravin.cz>
- <http://www.mpsr.sk> (Ministerstvo zemědělství SR)
- <http://www.mze.cz> (Ministerstvo zemědělství ČR)
- <http://www.naturalis.sk>
- <http://www.ods.cz> (Občanská demokratická strana)
- <http://www.probio.cz>
- <http://www.pro-bio.cz> (Svaz ekologických zemědělců PRO-BIO)

- <http://www.spotrebitele.cz> (Sdružení obrany spotřebitelů ČR)
- <http://www.srs.cz> (Státní rostlinolékařská správa)
- <http://www.szif.cz> (Státní zemědělský informační fond)
- <http://www.szpi.gov.cz> (Státní zemědělská a potravinářská inspekce)
- <http://www.svssr.sk> (Štátna veterinárna a potravinová správa SR)
- <http://www.uzpi.cz> (Ústav zeměděl. a potravinářských informací)
- <http://www.uksup.sk> (Ústredný Kontrolný a Skúšobný Ústav Poľnohospodársky)

Přílohy

Příloha I: Grafický znak ekologického zemědělství v České republice

Příloha II: Grafický znak ekologického zemědělství ve Slovenské republice

Příloha III: Grafický znak pro označování bioproduktů v Evropské unii

Příloha IV

Struktura ploch, na kterých se hospodář systémem ekologického zemědělství v ČR

(zdroj: ministerstvo zemědělství ČR)

Vývoj výměry zemědělské půdy v ekologickém zemědělství ČR

Rok	Počet podniků celkem	Výměra zemědělské půdy v EZ v ha	Procentický podíl ze zem. půdního fondu
1990	3	480	-
1991	132	17 507	0,41
1992	135	15 371	0,36
1993	141	15 667	0,37
1994	187	15 818	0,37
1995	181	14 982	0,35
1996	182	17 022	0,40
1997	211	20 239	0,47
1998	348	71 621	1,67
1999	473	110 756	2,58
2000	563	165 699	3,86
2001	654	217 869	5,09
2002	721	235 136	5,50
2003	810	254 995	5,97
2004	836	263 299	6,16
2005	829	254 982	5,98

Struktura půdního fondu v ekologickém zemědělství ČR

Plochy	podíl v % rok 2001	podíl v % rok 2002	podíl v % rok 2003	podíl v % rok 2004	podíl v % rok 2005
Orná půda	8,78	8,31	7,70	7,50	8,1
TTP	89,69	90,13	90,86	89,40	82,4
Trvalé	0,45	0,38	0,36	0,40	0,3

kultury					
Ostatní plochy	1,08	1,18	1,08	2,70	9,2
Celkem	100	100	100	100	100

Vývoj struktury půdního fondu v ekologickém zemědělství ČR

Plochy	rok 2001 výměra (ha)	rok 2002 výměra (ha)	rok 2003 výměra (ha)	rok 2004 výměra (ha)	rok 2005 výměra (ha)
Orná půda	19 164	19 536	19 637	19 694	20 766
TTP	195 633	211 924	231 683	235 379	209 956
Trvalé kultury	963	898	928	1 170	820
Ostatní plochy	2 354	2 778	2 747	7 056	23 440
Celkem	218 114	235 136	254 995	263 299	254 982

Přehled registrovaných pozemků a pozemků zařazených v přechodném období podle kultur v roce 2005

pozemky	orná půda bez zeleniny	orná půda se zeleninou	TTP	trvalé kultury	ostatní pozemky	celkem
registrované	16 931	256	187 246	459	21 317	226 209
v přechodném období	3 577	2	22 710	361	2 123	28 773
Celkem	20 508	258	209 956	820	23 440	254 982

Počet podniků zařazených v EZ k 31.12.2005

Podnikatelské subjekty podle předmětu činnosti	rok 2001	rok 2002	rok 2003	rok 2004	rok 2005
Ekologičtí podnikatelé, žadatelé o registraci	654	717	810	836	829
Výrobci biopotravin (včetně vlastní distribuční činnosti)	75	92	96	116	125
Osoby uvádějící bioprodukty a biopotravinu do oběhu	49	164	189	193	295
Výrobci vstupů do EZ	-	-	19	10	19
Celkem	779	973	1 114	1 155	1 268

Vývoj výměry zemědělské půdy v ekologickém zemědělství ČR

Rok	Počet podniků celkem	Výměra zemědělské půdy v EZ v ha	Procentický podíl ze zem. půdního fondu
stav k 31.10. 2006	912	274 859	6,45
2005	829	254 982	5,98

Vývoj struktury půdního fondu v ekologickém zemědělství ČR

	2006 (stav k 31.10.)	2005
Plochy (ha)		
Orná půda	23 162	20 766
TTP	225 983	209 956
Trvalé kultury	988	820
Ostatní plochy	24 726	23 440
Celkem	274 859	254 982

Počet podniků zařazených v ekologickém zemědělství

Podnikatelské subjekty podle předmětu činnosti	2006 (k 31.10.)	2005

Ekologičtí podnikatelé, žadatelé o registraci	912	829
Výrobci biopotravin (včetně vlastní distribuční činnosti)	148	125
Osoby uvádějící bioprodukty a biopotraviny do oběhu	60	295
Výrobci vstupů do EZ	21	19
Celkem	1141	1268

Příloha V

Vývoj výměry zemědělské půdy a počtu farem v ekologickém zemědělství v SR

Rok	Výměra zemědělské půdy v ha	Podíl celkové výměry zemědělské půdy v %	Počet farem	Průměrná výměry farmy v ha
1991	14 773	0,6	37	399,3
1992	14 718	0,6	38	387,3
1993	15 208	0,62	39	389,9
1994	15 557	0,62	44	353,6
1995	14 996	0,61	44	340,8
1996	17 746	0,73	33	537,8
1997	27 809	1,14	46	604,5
1998	50 615	2,07	82	617,3
1999	46 386	1,9	69	672,3
2000	58 466	2,39	88	664,4
2001	58 706	2,4	81	724,8
2002	49 999	2,05	76	657,9
2003	54 479	2,19	88	640,9